

Finansira
Evropska Unija

RODNI PROFIL KOSOVA

Finansira
Evropska Unija

RODNI PROFIL KOSOVA

Novembar 2024

Ovu publikaciju je finansirala Evropska unija. Sadržaj iste je isključiva odgovornost UN Women i ne odražava nužno stavove Evropske unije.

SADRŽAJ

List of graphs.....	5
List of tables.....	5
Lista skraćenica	1
Izvršni rezime.....	5
Uvod	9
Metodologija	10
Kontekst zemlje	13
Politička i pravna situacija i stanje ljudskih prava.....	13
Institucionalni okvir.....	16
Obezbeđivanje slobode od svih oblika rodno zasnovanog nasilja	19
Kratka analiza politike	19
Pristup pravosuđu i osnovnim uslugama	22
Učestalost nasilja nad ženama i devojkama	28
Seksualno uznemiravanje, seksualni napad i uhođenje.....	30
Programi za počinitelje	31
Trgovina ljudima	32
Promovisanje seksualnog i reproduktivnog zdravlja i prava.....	35
Seksualno obrazovanje, upotreba kontraceptiva i porodaji adolescenata	35
Abortus.....	36
Rano otkrivanja raka grlića materice i dojke	37
HPV vakcine	37
Seksualno i reproduktivno zdravlje žena sa invaliditetom	38
HIV/AIDS i SPI.....	38
Promovisanje ekonomskih i socijalnih prava i osnaživanja devojčica i žena	41
Ekonomija.....	41
Socijalna zaštita i socijalna ugroženost.....	49
Šeme socijalne pomoći	50
Penzijske šeme.....	51
Obrazovanje	52
Imovinska prava i pravo na nasleđe	57
Agrikultura	58
Sistem licenciranja	59
Promovisanje ravnopravnog učešća i liderstva	61
Zastupljenost na centralnom nivou.....	61
Zastupljenost na lokalnom nivou.....	62
Učešće u izbornim procesima	65
Mediji, društvene mreže i govor mržnje	66

Kultura, kulturna baština i sport.....	67
Integrisanje agende „žene, mir i bezbednost“	69
Kratka analiza politike	69
Zastupljenost žena u diplomatskim misijama	70
Zastupljenost žena u policiji i bezbednosnim snagama.....	71
Zastupljenost žena u dijalogu između Kosova i Srbije.....	73
Seksualno nasilje u vezi sa sukobom.....	73
Rešavanje izazova i iskorišćavanje mogućnosti koje nudi zelena tranzicija i digitalna transformacija	75
Klimatske promene i životna sredina	75
Zastupljenost i donošenje odluka	76
Digitalizacija.....	78
Mapiranje podrške	81
Evropska unija.....	81
Međunarodne organizacije	81
Bilateralni donatori	83
Civilno društvo	84
Zaključci i preporuke	87

SPISAK GRAFIKONA

Grafikon 1 Primljeni slučajevi od KZPŽ, razvrstani po polu	24
Grafikon 2 Broj žena i dece smeštenih u prihvatilištima na Kosovu 2019-2023.....	25
Grafikon 3 Broj žena i muškaraca koji primaju usluge Agencije za besplatnu pravnu pomoć za razvod braka i plaćanje alimentacije	26
Grafikon 4 Slučajevi nasilja u porodici prijavljeni Kosovskoj policiji.....	29
Grafikon 5 Broj slučajeva seksualno prenosivih infekcija među ženama i muškarcima 2014-20233	39
Grafikon 6 Ključni indikatori tržišta rada, razvrstani po polu, ASK.....	42
Grafikon 7 Vlasništvo preduzeća na Kosovu, 2022.....	47
Grafikon 8 Korisnici osnovne penzije na Kosovu, 2024	49
Grafikon 9 Korisnici doprinosne penzije na Kosovu, 2024	51
Grafikon 10 Žene vlasnice imovine 2010-2024.....	57
Grafikon 11 Zastupljenost na najvišim nivoima lokalne uprave	63
Grafikon 12 Ukupna zastupljenost žena u lokalnoj upravi	63
Grafikon 13 Zastupljenost žena i muškaraca u opštinskim izbornim komisijama i biračkim mestima	65

SPISAK TABELA

Tabela 1: Dodatni pokazatelji zaposlenosti, razvrstano po polu, 2022.	43
Tabela 2: Korisnici ŠSP na Kosovu, razvrstani po kategoriji i polu, 2024.....	50
Tabela 3. Korisnici raznih različitih penzijskih šema, razvrstani po polu, 2024.....	51
Tabela 4: Broj nastavnika razvrstanih po polu i nivou	53
Tabela 5: Broj učenika razvrstanih po polu i nivou obrazovanja.....	54
Tabela 6 Rodno razvrstani podaci o višem srednjem obrazovanju.....	54
Tabela 7: Stope napuštanja, razvrstane po nivou obrazovanja i polu 2022. - 2023.....	55
Tabela 8: Broj diplomiranih studenata na javnim univerzitetima, razvrstani po polu	56
Tabela 9: Korisnici finansijske podrške od MKOS, razvrstani po polu	67
Tabela 10: Podaci razvrstani po polu o diplomatskim misijama na Kosovu.....	70
Tabela 11: Zastupljenost na nivoima odlučivanja u diplomatskim misijama	70
Tabela 12: Zastupljenost u Kosovskoj policiji, razvrstana po rangui i polu, 2024.....	71
Tabela 13: Oficiri u Kosovskim bezbednosnim snagama, razvrstani po rangui i polu.....	72
Tabela 14: Podoficirsko osoblje u Kosovskim bezbednosnim snagama, razvrstano po rangui i polu...	72
Tabela 15: Broj prijava primljenih od strane Komisije 2018-2024.....	74
Tabela 16: Predmeti razmotreni, odobreni i odbijeni od strane Komisije, razvrstani po polu.....	74
Tabela 17: Rodno razvrstani podaci o zastupljenosti u institucijama koje rade na životnoj sredini i klimatskim promenama.....	76

LISTA SKRAĆENICA

ADA	Austrijska agencija za razvoj
AZRK	Agencija za zapošljavanje Republike Kosovo
ABPP	Agencija za besplatnu pravnu pomoć
ARR	Agencija za rodnu ravnopravnost
AIDS	Sindrom stečene imunodeficijencije
AID	Agencija za informaciono društvo
AMC	Akcija za majke i decu
OT	Osnovna tužilaštva
CIK	Centralna izborna komisija
CEDAW	Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena
CLIP	Plan implementacije na državnom nivou
SE	Savet Evrope
CRSV	Seksualno nasilje povezano sa sukobom
CSR	Centar za socijalni rad
ECDC	Evropski centar za prevenciju i kontrolu bolesti
EU	Evropska unija
EULEX	Misija Evropske unije za vladavinu prava na Kosovu
KEUK	Kancelarija Evropske unije na Kosovu
GAP	Rodni akcioni plan
BDP	Bruto domaći proizvod
GEF	Fond za rodnu ravnopravnost
SRR	Službenici za rodnu ravnopravnost
GIZ	Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit/ Nemačka agencija za međunarodnu saradnju
ROB	Rodno odgovorno budžetiranje
HIV	Virus humane imunodeficijencije
HPV	Genitalni humani papiloma virus
IKT	Informaciona i komunikaciona tehnologija
IPA	Instrument za pretpristupnu pomoć
PIK	Policijski inspektorat Kosova
KGSC	Kosovski centar za rodne studije
KIJU	Kosovski institut za javnu upravu
SSK	Sudski savet Kosova
KOC	Kosovski olimpijski komitet

KIO	Kosovska institucija ombudsmana
KP	Kosovska policija
TSK	Tužilački savet Kosova
KRCT	Kosovski centar za rehabilitaciju žrtava torture
KBS	Kosovske bezbednosne snage
KWN	Mreža žena Kosova
LGBTI+	Lezbejka, gej, biseksualna, transrodna, interseksualna osoba
MKOS	
OIK	
MŽSPPI	Ministarstvo životne sredine, prostornog planiranja i infrastrukture
MONTI	Ministarstvo obrazovanja, nauke, tehnologije i inovacija
GCPM	Glavni centar porodične medicine
MUP	Ministar unutrašnjih poslova
MP	Ministarstvo pravde
NDI	Nacionalni demokratski institut
NGO	Nevladina organizacija
KDU	Kancelarija za dobro upravljanje
KP	Kancelarija premijera
OSCE	Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju
PS	Biračko mesto
SIDA	Švedska agencija za međunarodni razvoj i saradnju
STI	Polno prenosive infekcije
UKCK	Univerzitetski klinički centar Kosova
UN Women	Agencija UN-a za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena
UNDP	Program Ujedinjenih nacija za razvoj
UNFPA	Populacioni fond Ujedinjenih nacija na Kosovu
UNICEF	Dečiji fond Ujedinjenih nacija
UNKT	Tim Ujedinjenih nacija na Kosovu
VA	Advokati žrtava
KZPŽ	Kancelarija za zastupanje i pomoć žrtvama
VAWG	Nasilje nad ženama i devojčicama
CSO	Centar za stručno osposobljavanje
W4WK	Women 4 Women Kosovo
WHO	Svetska zdravstvena organizacija
WSCO	Organizacije ženskog civilnog društva

IZVRŠNI REZIME

Rodni profil Kosova pruža detaljnu analizu postojećih rodni nejednakosti na Kosovu. Počinje sa političkom, te zakonodavnom situacijom i stanjem ljudskih prava, a zatim se fokusira na GAP III tematske oblasti, uključujući „Obezbeđivanje slobode od svih oblika rodno zasnovanog nasilja“, „Promovisanje seksualnog i reproduktivnog zdravlja i prava“, „Promovisanje ekonomskog i socijalnog prava i osnaživanje devojčica i žena“, „Promovisanje ravnopravnog učešća i liderstva“, „Integraciju agende žena, mira i bezbednosti“, i „Rešavanje izazova i iskorišćavanje mogućnosti koje nudi zelena tranzicija i digitalna transformacija“. Za izradu ovog rodni profila korišćen je pristup mešovitim metoda, kombinujući kvalitativne i kvantitativne metode istraživanja, zatim i pregled literature, kao i analiza rodne politike i analiza postojeće kvantitativne statistike. Kvantitativne statistike su uključivale i nedavno objavljene statističke podatke i, tamo gde su bili nedostupni, podatke koje su relevantne institucije podelile sa istraživačima direktno. Na kraju, fokus grupe su korišćene za dobijanje kvalitativnih podataka o temama za koje nedavne statistike ili analize nisu bile dostupne. Profil je prvenstveno zasnovan na najnovijim dostupnim podacima, a velika većina dolazi iz poslednje tri godine.

Sve u svemu, Rodni profil Kosova identifikuje mnoge napretke i stalne rodne nejednakosti u svim analiziranim tematskim oblastima. Došlo je do značajnih poboljšanja u zakonskom okviru Kosova koji se bavi rodno zasnovanim nasiljem, što je naglašeno uključivanjem Istanbulske konvencije u Ustav, revizijama Krivičnog zakonika i sprovođenjem Nacionalne strategije o zaštiti od

nasilja u porodici i nasilja nad ženama za 2022–2026 i Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, nasilja nad ženama i rodno zasnovanog nasilja iz 2023. Uprkos postignutom napretku, i dalje ostaju izazovi, kao što pokazuju terenska istraživanja koja navode da je 54% žena doživelo nasilje od intimnog partnera od svoje 15. godine. Teme seksualnog i reproduktivnog zdravlja ostaju još uvek tabu, što dovodi do značajnog jaza u javnom znanju i upotrebi kontracepcije. Samo 40% mladih koristi kontraceptivna sredstva, što je znatno manje od njihovih evropskih vršnjaka. Ovaj jaz naglašava potrebu za sveobuhvatnim seksualnim obrazovanjem i boljim pristupom resursima za planiranje porodice.

Ekonomska nejednakost i dalje je prisutna, sa većim procentom žena koje žive ispod granice siromaštva u odnosu na muškarce. Rodno zasnovana diskriminacija na tržištu rada ostaje značajna prepreka, pri čemu je manje verovatno da će žene biti deo radne snage zbog društvenih normi, neplaćenog rada i nege, i uporne rodno zasnovane diskriminacije. Iako su napredak u zakonodavnom okviru i, posebno, rodna kvota doveli do veće rodne raznolikosti u upravljanju, žene su i dalje nedovoljno zastupljene u ulogama u donošenju odluka. Uočen je značajan napredak u pogledu rodne raznolikosti u upravljanju. Na nacionalnim izborima 2021. godine 35 od 44 poslanica izabrano je bez kvote. Pored toga, dve žene gradonačelnice su izabrane na opštinskim izborima 2021. godine, a aktuelna vlada ima 2 zamenice ministra i 5 ministarki. Međutim, zastupljenost žena u ulogama odlučivanja u kosovskoj javnoj upravi je samo 22,5%. Učešće žena u kosovskim diplomatskim misijama i nivoima odlučivanja Uprkos naporima zagovaranja u skladu sa Rezolucijom 1325 UNSCR-a i

nacionalnim zakonima koji promovišu rodnu ravnopravnost, i dalje je značajno nisko. Konkretno, žene čine samo 24,4% na odlučujućim pozicijama u diplomatskim misijama. A kada je u pitanju životna sredina i digitalizacija, zakonodavstvu iz oblasti životne sredine i klimatskih promena na Kosovu nedostaje rodna perspektiva, isti se ne bavi procenama rodnog uticaja i ne prepoznaje različite uticaje na žene i muškarce. Uprkos visokoj povezanosti, žene se suočavaju sa značajnim preprekama za pristup digitalnim mogućnostima u digitalizaciji.

Dokument se završava sa nekoliko preporuka za Kancelariju Evropske unije na Kosovu (KEUK) u cilju rešavanja prepoznatih izazova.

UVOD

Rodna ravnopravnost je sastavni deo unutrašnje i spoljne politike i delovanja Evropske unije (EU). EU ostaje posvećena promovisanju inkluzivnog, pravičnog i održivog razvoja. U tom smislu, razvila je sveobuhvatne okvire, smernice i politike, kao što je Rodni akcioni plan III EU, koji naglašava važnost uključivanja perspektiva urodnjavanja javnih politika u sve oblasti njenog rada. GAP III posebno služi kao sveobuhvatan okvir za EU za promovisanje rodne ravnopravnosti i osnaživanja žena. Zasnovan je na pet stubova delovanja, uključujući cilj da 85% svih novih akcija doprinese rodnoj ravnopravnosti i osnaživanju žena do 2025.godine. GAP III ima transformativni pristup uvodeći rodnu perspektivu u sve politike i aktivnosti. Aktivno podstiče promene u društvenim stavovima, angažujući muškarce, dečake i mlade ljude kao pokretače promena. Opšti cilj GAP III je da pokrene pozitivnije transformacije, postigne bolje rezultate i istakne uzore kroz narative žena i devojčica, i integriše rodnu ravnopravnost u sve politike i akcije EU, obezbeđujući ženama i devojčicama da u potpunosti uživaju svoja prava i podjednako učestvuju u društvenom, ekonomskom i političkom životu.

Kancelarija EU na Kosovu (KEUK) posvećena je sprovođenju GAP-a III, čineći ga prioritetom u svojim naporima u promovisanju rodne ravnopravnosti i osnaživanju žena u regionu.¹ U tu svrhu, u aprilu 2024. godine, EUOK je ažurirao Plan implementacije na državnom nivou (CLIP)

EU GAP III, koji je prvobitno pripremljen 2021. CLIP služi kao strateška mapa puta prilagođena specifičnom kontekstu Kosova, navodeći akcije i inicijative koje treba preduzeti za unapređenje rodne ravnopravnosti i osnaživanje žena u zemlji. Međutim, EU GAP III ima još jedan suštinski zahtev. Njime se nalaže izrada i ažuriranje detaljnih **rodnih profila zemlje i rodnih analiza specifičnih za sektor**. Ovi rodni profili zemlje pokrivaju političke i zakonodavne okvire, status vlade i rodnu statistiku o nasilju, obrazovanju, zdravlju, zapošljavanju, političkom učešću, prepreke rodnoj ravnopravnosti, specifična pitanja vezana za diskriminatorne društvene norme stavove, štetne prakse, i slično. Poslednji rodni profil Kosova pod nazivom „[Rodna analiza Kosova](#)“ objavljen je 2018. godine i sada je zastareo. Neki od podataka su ažurirani 2021. godine u [Kratki rodni profil Kosova](#), kako bi se informisao Kosovski CLIP, međutim nijedan detaljni rodni profil Kosova nije sačinjen od 2018.

Ovaj rodni profil Kosova pruža detaljnu analizu postojećih rodnih nejednakosti na Kosovu. Prvobitni fokus je na političkom, pravnom i kontekstu ljudskih prava, nakon čega se detaljno upušta u razmatranje na tematska područja GAP III, uključujući „Obezbeđivanje slobode od svih oblika rodno zasnovanog nasilja“, „Promovisanje seksualnog i reproduktivnog zdravlja i prava“, „Promovisanje ekonomskog i socijalnog prava i osnaživanje devojčica i žena“, „Promovisanje ravnopravnog učešća i liderstva“, „Integraciju agende ‘žena, mira i bezbednosti’“, i „Razmatranje izazova i iskorišćavanje mogućnosti koje nudi zelena tranzicija i digitalna transformacija“.

1 https://www.eeas.europa.eu/delegations/kosovo/country-level-implementation-plan-gap-iii-kosovo_en?s=321

METODOLOGIJA

Profil je koristio pristup mešovitenih metoda, kombinujući kvalitativne i kvantitativne metode istraživanja, zatim pregled literature, analizu rodne politike i analizu postojeće kvantitativne statistike. Ovo poslednje je uključivalo i nedavno objavljene statističke podatke i, u slučajevima kada su isti bili nedostupni, podatke koje su relevantne institucije podelile sa istraživačima direktno. Na kraju, održane su tri fokus grupe kako bi se dobili kvalitativni podaci o temama za koje su nedavne statistike ili analize bile nedostupne, zastarele ili nedovoljno specifične.

Pregled literature poslužio je kao primarna osnova za Rodni profil. Udubljena je u različite izvore, uključujući nacionalni zakonodavni i politički okvir, dokumente o politici, izveštaje o istraživanju, prethodne rodne profile zemlje i postojeće kvantitativne statistike. Često su postojeće statistike bile nedovoljne ili zastarele, pa su istraživači stupilo u kontakt sa relevantnim institucijama kako bi direktno dobili podatke. Ovo uključuje, između mnogih drugih, Ministarstvo obrazovanja, nauke, tehnologije i inovacija, Centralnu izbornu komisiju, Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja, Ministarstvo spoljnih poslova, Kosovsku policiju, Ministarstvo omladine, kulture i sporta, Tužilački savet i Sudski savet. Agencija za rodnu ravnopravnost je pružila dragocenu podršku tokom sprovođenja celog istraživanja, uključujući učešće u fokus grupama, pružanje podataka i informacija, i dovođenje istraživača u kontakt sa ključnim kontakt tačkama.

Na kraju, tri fokus grupe su sprovedene kako bi se dobili kvalitativni podaci o temama životne sredine i klimatskih promena, interseksionalnoj diskriminaciji i rodno zasnovanom nasilju. U diskusijama fokus grupa učestvovalo je 22 učesnika, što je dovelo do živahnih i promišljenih diskusija. Diskusije su transkribovane i analizirane korišćenjem tematske analize, koja podrazumeva izdvajanje i organizovanje podataka u teme koje se ponavljaju. Jedna fokus grupa je održana na temu rodno zasnovanog nasilja i uključivala je predstavnike institucija i civilnog društva. Dok druga fokus grupa je sprovedena na temu interseksionalne diskriminacije i uključivala je učesnike iz OCD koje rade sa ranjivim grupama kao što su etničke manjine, LGBTQI+ zajednica i žene sa invaliditetom. Učesnici iz institucija, OCD i aktivisti učestvovali su u trećoj fokus grupi na teme klimatskih promena i zaštite životne sredine.

KONTEKST ZEMLJE

Politička i pravna situacija i stanje ljudskih prava

Demografija

Kosovo je naseljeno sa oko 1,771,293 ljudi, 48,5% žena i 51,5% muškaraca.² Ima relativno mladu populaciju, 27,17% je mlađih od 15 godina, 66,13% između 15 i 64 godine, a 6,70% ima 65 i više godina. Što se tiče etničke pripadnosti, stanovništvo je pretežno albansko sa oko 92,9%, pri čemu Srbi čine oko 1,5%, Bošnjaci 1,6%, a Turci 1,1%. Prvenstveno, muslimani čine 87,0% verskog sastava, zatim hrišćani 11,4%, dok 1,6% je bez verske pripadnosti.³ Prosečan životni vek je 69 godina, 67 za muškarce i 71 godina za žene.⁴

Politički i pravni okvir

Rodna ravnopravnost i socijalna inkluzija su među osnovnim vrednostima ustavnog i zakonskog okvira Kosova. **Ustav** sam po sebi prepoznaje rodnu ravnopravnost i jednake mogućnosti kao

osnovne vrednosti.⁵ Štaviše, prepoznaje da je Kosovo multietničko društvo u kojem su svi jednaki pred zakonom, bez obzira na etničku pripadnost.⁶ Pored toga, Ustav utvrđuje direktnu primenu međunarodnih sporazuma, kao što je **Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW)**, na Kosovu. CEDAW zahteva da se preduzmu neophodne mere za eliminaciju diskriminacije žena u različitim domenima, uključujući radno mesto, te da se obezbede jednaka prava za žene i muškarce. Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima kao i Evropska konvencija o ljudskim pravima se takođe direktno primenjuju na Kosovo kroz Ustav. Međunarodne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina su takođe direktno primenljive na Kosovu, uključujući Okvirnu konvenciju Saveta Evrope za zaštitu nacionalnih manjina i Konvenciju UN o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije.

Pored Ustava, **Zakon o ravnopravnosti polova** je glavni pravni instrument u podsticanju rodne ravnopravnosti i sprečavanju diskriminacije žena u svim sektorima, uključujući zapošljavanje, obrazovanje, energetiku i zdravstvenu negu.⁷ Zakon zahteva jednaku zastupljenost polova, definisanu kao 50%-50% na svim nivoima odlučivanja u svim javnim institucijama, uključujući zakonodavna, izvršna i sudska tela, kao i druge javne institucije.⁸ Zakon, kroz član 5.1.3, dalje zahteva da rodna perspektiva bude uključena u sve vladine zakone i

2 Ovi podaci su zasnovani na procenama Odeljenja Ujedinjenih nacija za ekonomska i socijalna pitanja za 2024. godinu. Agencija za statistiku trenutno sprovodi popis stanovništva, a ažurirani, pouzdani podaci trebali bi biti dostupni 2024. godine. Više pogledajte na: <https://countrymeters.info/en/Kosovo>

3 Ibid.

4 Ibid.

5 Skupština Republike Kosovo (2008), [Ustav Republike Kosovo](#), 2008, član 7.2.

6 Ibid. član 3.

7 Skupština Republike Kosovo (2015), [Zakon o ravnopravnosti polova](#).

8 Ibid. član 6.7.

politike kako bi se rešili postojeći problemi i promovisala ravnopravnost žena i muškaraca.⁹ Pored toga, obavezuje sve javne institucije na Kosovu da u svojim procesima planiranja, raspodele i praćenja budžeta primene rodno odgovorno budžetiranje (ROB).¹⁰ ROB zahteva od institucija da pravedno raspodele vladina sredstva i da se pozabave postojećim rodnim nejednakostima. Na kraju, Zakon o ravnopravnosti polova promoviše upotrebu afirmativnih mera za rešavanje postojećih nejednakosti.¹¹ Te mere mogu biti kvote, programi podrške, ekonomsko osnaživanje i preferencijalni tretman uz istovremeno razmatranje individualnih kvalifikacija.

Pored toga, Zakon o **zaštiti od diskriminacije** štiti građane Kosova od diskriminacije po osnovu rase, pola, etničke pripadnosti, vere, seksualne orijentacije ili nacionalnog porekla. Između ostalog, zabranjuje diskriminaciju u zapošljavanju, obrazovanju, stanovanju i pristupu javnim uslugama.¹² Slično Zakonu o ravnopravnosti polova, ovaj zakon takođe omogućava preduzimanje afirmativnih mera za promovisanje zastupljenosti nedovoljno zastupljenih grupa u cilju postizanja jednakog tretmana. Ističe činjenicu da afirmativne mere ne predstavljaju diskriminaciju kada se preduzimaju za podršku nedovoljno zastupljenim ili marginalizovanim grupama.¹³ U pogledu zaštite etničkih manjina (Bošnjaka, Srba, Turaka, Aškalija, Egipćana, Goranaca i Roma) postoji **Zakon o zaštiti i promovisanju prava zajednica i njihovih pripadnika**.¹⁴ Zakon obezbeđuje punu ravnopravnost za sve građane Kosova, uključujući sve nacionalne manjine. Pored osnovnih prava, naglašava prevenciju diskriminacije, jednake mogućnosti, očuvanje kulturnog identiteta i promociju međukulturnog dijaloga.

Druga važna zakonska instanca je **Zakon o narodnom advokatu** (Ombudsmanu).¹⁵ Zakon uspostavlja pravni mehanizam za zaštitu, unapređenje i promovisanje osnovnih prava i sloboda na Kosovu. Odgovornosti Ombudsmana uključuju istraživanje kršenja ljudskih prava i diskriminacije, davanje preporuka za zaustavljanje takvih slučajeva, promociju svesti o ljudskim pravima, objavljivanje izveštaja i preporuka, te saradnju sa lokalnim i međunarodnim organizacijama. Štaviše, Ombudsman ima ovlašćenje da razmatra žalbe, pristupa relevantnim dosijeima i dokumentima i sprovodi inspekcije na mestima gde pojedinci prijavljuju da su lišeni osnovnih prava i sloboda.¹⁶

9 Ibid. član 5.1.3.

10 Ibid. član 5.1.5.

11 Ibid. član 6.

12 Skupština Republike Kosovo (2015), [Zakon br. 05/L-021 o zaštiti od diskriminacije](#).

13 Ibid. član 7.3

14 Službeni list Republike Kosovo (2008). [Zakon br. 03/l-047 o zaštiti i promovisanju prava zajednica i njihovih pripadnika u Republici Kosova](#).

15 Službeni list Republike Kosovo (2015). [Zakon br. 05/l -019 o narodnom advokatu](#).

16 Ibid.

Glavne politike

Kosovski program za rodnu ravnopravnost 2020-2024, koji se smatra glavnom strategijom za rodnu ravnopravnost na Kosovu, zasniva se na tri stuba: Stub I: *Ekonomsko osnaživanje i socijalna zaštita*; Stub II: *Ljudski razvoj, uloge i rodni odnosi*; Stub III: *Ženska prava, pristup pravdi i bezbednost*.¹⁷ Svaki stub ima svoj opšti cilj, specifične ciljeve i aktivnosti. Prvi pregled napretka za ovaj program, koji pokriva periode 2020. i 2021. godine, pokazao je ukupnu stopu napretka od 66 procenata.¹⁸ Ukupna stopa za 2022. bila je 63 procenta.¹⁹

Program ekonomskih reformi 2022-2024 navodi strateške ekonomske politike i strukturne reforme neophodne za obezbeđivanje ekonomskog rasta, poboljšanje finansijske stabilnosti i povećanje konkurentnosti na Kosovu. Daje prioritet nekoliko oblasti, uključujući upravljanje javnim finansijama, energetiku, zapošljavanje, obrazovanje i socijalnu politiku. Rodna perspektiva je integrisana kroz celi program, prvenstveno usmerena na smanjenje ekonomske nejednakosti između žena i muškaraca i poboljšanje zaposlenosti žena kroz rodno osetljive politike u razvoju radne snage i preduzetništva.²⁰

Strategija za unapređenje prava zajednica Roma i Aškalija u Republici Kosovo 2022-2026 i Akcioni plan 2022-2024 izradeni su sa ciljem smanjenja isključenosti zajednica Roma i Aškalija.²¹ Sadrži akcije za postizanje ovih pet ciljeva: inkluzivno kvalitetno obrazovanje, održivo zapošljavanje i smanjenje siromaštva, pristup kvalitetnim zdravstvenim uslugama, pristup održivom stanovanju i osnovnim uslugama, i sprečavanje diskriminacije, rasizma i govora mržnje.²²

Nacionalna strategija razvoja 2030. fokusira se na postizanje održivog ekonomskog razvoja stvaranjem što većeg broja preduzeća, integracijom modernih tehnologija u mala i srednja preduzeća i doprinosom ruralnom razvoju kroz snažan poljoprivredni sektor. Takođe se fokusira na ravnopravan ljudski razvoj kroz bolji pristup obrazovanju, zdravstvenoj zaštiti i kulturnim prilikama, sa posebnom pažnjom na osnaživanje žena i mladih da u potpunosti učestvuju u ekonomiji i društvu.²³

Nacionalni program za sprovođenje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju 2022 – 2026 navodi strateški okvir i akcioni plan za Kosovo za usklađivanje sa standardima i politikama Evropske unije kao deo Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP). Program ima za cilj da usmerava reforme Kosova ka integraciji u EU. Ovo uključuje detaljne akcije i mere u različitim sektorima kao što su vladavina prava, ekonomski razvoj, upravljanje, životna sredina i socijalne politike, ključne za proces evropske integracije Kosova. Rodna perspektiva je integrisana u NPSSSP 2022-2026 kroz specifične obaveze za unapređenje zakonodavnog i institucionalnog okvira koji se tiče rodne ravnopravnosti i prava žena. Između ostalog, uključuje usvajanje pravnih tekovina EU o rodnoj ravnopravnosti, sa ciljem smanjenja diskriminacije

17 Kosovska agencija za rodnu ravnopravnost, [Kosovski program za rodnu ravnopravnost 2020-2024](#).

18 Kosovska agencija za rodnu ravnopravnost (2023). Izveštaj o praćenju i ocenjivanju postizanja ciljeva za indikatore i sprovođenja aktivnosti Akcionog plana KPRR-a 2020-2022.

19 Kosovska agencija za rodnu ravnopravnost (2024). Drugi izveštaj o praćenju Akcionog plana KPRR-a za 2022.

20 Vlada Kosova (2022), [Program ekonomskih reformi 2022-2024](#)

21 Kancelarija premijera Kosova (2022). [Strategija za unapređenje prava zajednica Roma i Aškalija u Republici Kosovo 2022-2026 i Akcioni plan 2022-2024](#), str. 21.

22 Kancelarija premijera Kosova (2022). [Strategija za unapređenje prava zajednica Roma i Aškalija u Republici Kosovo 2022-2026 i Akcioni plan 2022-2024](#), str. 22-23.

23 Vlada Kosova, (2023), [Nacionalna strategija razvoja 2030](#).

i poboljšanja socio-ekonomskog statusa žena na Kosovu, i obezbeđivanja da rodne perspektive budu uključene u sve oblasti politike koje su obuhvaćene sporazumom.²⁴

Zakoni i politike o kojima se govori u ovom poglavlju su ključne odredbe kosovskog zakonskog okvira koje promovišu rodnu ravnopravnost i socijalnu inkluziju. Važno je napomenuti da postoje dodatni zakoni i politike koji se bave srodnim pitanjima, kao što su rodno zasnovano nasilje, imovina i nasleđe, obrazovanje, itd., o kojima se ovde nije raspravljalo i o kojima će se raspravljati u nastavku u okviru različitih tematskih oblasti.

Na kraju, važno je naglasiti da se odredbe ovih zakona ne sprovode uvek. Na primer, dok je jednaka zastupljenost zakonska obaveza, žene na Kosovu i dalje su nedovoljno zastupljene na svim nivoima odlučivanja u svim javnim institucijama na centralnom i lokalnom nivou. Štaviše, iako je uvođenje rodne perspektive odnosno urođnjavanja potrebno u sve politike i zakone, većini primarnih i sekundarnih zakona na Kosovu nedostaje rodna perspektiva, jer u sadašnjim okolnostima, različite potrebe žena i muškaraca u različitim sektorima ostaju nerešene.²⁵

Institucionalni okvir

Kosovo ima snažan institucionalni okvir za obezbeđivanje rodne ravnopravnosti i osnaživanje žena. Institucionalni okvir je u velikoj meri sadržan u Zakonu o ravnopravnosti polova i fokusira se na dva glavna mehanizma: Kosovsku agenciju za rodnu ravnopravnost (ARR) i službenike za rodnu ravnopravnost (SRR).

ARR je izvršna agencija i nalazi se pri Kancelariji premijera (KP). To je centralno institucionalno telo odgovorno za promovisanje, koordinaciju i praćenje rodne ravnopravnosti na Kosovu.²⁶ Agencija, između ostalog, predlaže izmene i dopune zakona i politika, izrađuje nacрте politika i saraduje sa civilnim društvom i međunarodnim donatorskim organizacijama saradujući, konsultujući i sprovodeći zajedničke projekte za unapređenje rodne ravnopravnosti i osnaživanje žena na Kosovu. ARR ima mnoge druge odgovornosti, u rasponu od zastupanja, kampanja podizanja svesti, izveštavanja o međunarodnim obavezama i nadzora institucija o rodnoj perspektivi i praksi budžetiranja.²⁷ Dve dodatne ključne odgovornosti za ARR su izrada kosovskog programa za rodnu ravnopravnost i praćenje njegove implementacije, te saradnja i koordinacija sa SRR.

Prema Zakonu o ravnopravnosti polova, službenici za rodnu ravnopravnost se nalaze u svakom ministarstvu i opštini na Kosovu. Između ostalog, SRR su odgovorni za pregled zakona i politika relevantnih za njihov sektor iz rodne perspektive, i da obezbede sprovođenje Zakona o ravnopravnosti polova i Kosovskog programa za rodnu ravnopravnost u okviru svojih institucija.²⁸ Reorganizacijom javne uprave i spajanjem različitih subjekata, SRR-ima se često dodeljuju dužnosti izvan njihovog delokruga rada, što im onemogućava da obavljaju svoje funkcije, čime se krši Zakon o ravnopravnosti polova i Uredba

24 Vlada Kosova (2022), [Nacionalni program za implementaciju Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju \(NPSSSP\) 2022 – 2026](#).

25 Mreža žena Kosova (2018), [Rodna analiza stanja na Kosovu](#).

26 Skupština Republike Kosovo (2015), [Zakon o ravnopravnosti polova](#).

27 Ibid. član 7.

28 Ibid. član 12.

o dužnostima i odgovornostima odgovarajućih službenika za rodnu ravnopravnost u ministarstvima i opštinama. Ravnopravnost u ministarstvima i opštinama.²⁹ U 2024. nekoliko ministarstava nema SRR, uključujući Ministarstvo kulture, Ministarstvo finansija, rada i transfera, Ministarstvo administracije lokalne samouprave i Ministarstvo industrije, preduzetništva i trgovine. Pored toga, SRR sa sedištem u Ministarstvu unutrašnjih poslova takođe pokriva Ministarstvo javne uprave.³⁰

Nacionalni koordinator za nasilje u porodici nalazi se pri Ministarstvu pravde i ima centralnu ulogu u borbi protiv nasilja u porodici i nasilja nad ženama. Osnovan Odlukom br. 04/83 11. jula 2012. godine, Koordinator nadgleda Nacionalnu strategiju zaštite od nasilja u porodici i nasilja nad ženama.³¹ Odgovornosti uključuju koordinaciju sa vladinim i nevladinim subjektima, jačanje institucionalnih kapaciteta, podršku žrtvama, pozivanje počinitelaca na odgovornost i vođenje kampanja podizanja svesti. Ova uloga obezbeđuje usklađenost svih zakonodavnih i političkih okvira Kosova sa međunarodnim standardima, posebno sa Istanbulskom konvencijom. Pre 2024. godine, ova uloga je bila dodeljena zameniku ministra pravde, do od 2024. godine je u funkciji ministra pravde.

Parlamentarna komisija za ljudska prava, rodnu ravnopravnost, žrtve seksualnog nasilja i peticije je funkcionalna komisija Skupštine Kosova. On se bavi svim pitanjima koja se odnose na ljudska prava i rodnu ravnopravnost, osiguravajući poštovanje relevantnog zakonodavstva. Komisija razmatra zakone i politike za promovisanje rodne ravnopravnosti, nadgleda zaštitu i unapređenje ženskih prava i daje preporuke za poboljšanja. Takođe se bavi pitanjima nestalih osoba, nudeći zakonodavnu i stratešku podršku. Štaviše, bavi se peticijama građana, obezbeđujući da se njihovi problemi rešavaju u skladu sa zakonskim procedurama. Komisija saraduje sa lokalnim i međunarodnim organizacijama u cilju unapređenja svojih funkcija i uticaja.

Poslanička grupa žena u Skupštini Kosova je međustranačka grupa osnovana da promoviše rodnu ravnopravnost i poveća zastupljenost žena u politici. Poslanička grupa, koja se sastoji od 38 članova, fokusira se na zakonodavno zagovaranje, razvoj politike i podsticanje dijaloga o ženskim pitanjima. Ključna dostignuća uključuju zalaganje za inkorporaciju Istanbulske konvencije u Ustav Kosova i izmenu Krivičnog zakonika kako bi se bolje rešilo nasilje u porodici. Takođe, poslanička grupa saraduje sa lokalnim i međunarodnim organizacijama kako bi podržala osnaživanje žena i političko učešće.

Ostale kancelarije u okviru KP uključuju Kancelariju za dobro upravljanje, ljudska prava, jednake mogućnosti i nediskriminaciju i Kancelariju za pitanja zajednica koja doprinosi koordinaciji napora za sprovođenje nacionalnog zakonodavnog okvira o pravima zajednica.

29 Vlada Kosova (2016). [Uredba o dužnostima i odgovornostima odgovarajućih službenika za rodnu ravnopravnost u ministarstvima i opštinama. Ravnopravnost u ministarstvima i opštinama.](#)

30 Informaciju pružila Agencija za rodnu ravnopravnost, maj 2024.

31 Vlada Kosova (2012). [Odluka 04/83.](#)

OBEZBEĐIVANJE SLOBODE OD SVIH OBLIKA RODNO ZASNOVANOG NASILJA

Kratka analiza politike

Kosovo je napravilo značajan pomak u zakonodavnom okviru koji obezbeđuje zaštitu od nasilja u porodici, nasilja nad ženama i rodno zasnovanog nasilja. Ključna prekretnica bila je 2020. kada je Ustav Kosova izmenjen i dopunjen tako da se obuhvati Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, inače poznata kao Istanbulska konvencija.³² Ovo je utrlo put za niz promena u zakonodavnom okviru, kako to zahteva Konvencija. Vlada Kosova je 2022. godine usvojila Nacionalnu strategiju za zaštitu od nasilja u porodici i nasilje protiv žena 2022-2026.³³ Strategija i njen akcioni plan pružaju platformu za koordinaciju akcija i interesnih grupa za identifikaciju i prevenciju nasilja, zaštitu i reintegraciju žrtava i pozivanje počinitelaca na odgovornost.³⁴

Ova vizija se ogleda kroz četiri strateška cilja koji uključuju 1) Identifikovanje i sprečavanje nasilja kroz edukaciju i podizanje svesti, 2) Unapređenje i usklađivanje javnih politika sa međunarodnim standardima, 3) Institucionalno jačanje u prevenciji i rešavanju nasilja u porodici i 4) Pružanje opštih usluga i specijalizovanih usluge podrške žrtvama.³⁵

Još jedan korak napred bilo je usvajanje Zakona o sprečavanju i zaštiti od nasilja u porodici, nasilja nad ženama i rodno zasnovanog nasilja 2023. godine.³⁶ Zakon nudi niz zaštite za žrtve nasilja, uključujući obavezu svih relevantnih subjekata da ove slučajeve tretiraju prioritarno, mogućnost davanja naloga za hitnu zaštitu žrtvama u roku od 24 sata na osnovu dokumenata i bez sudskog ročišta, kao i druge zaštite vezane za bezbednost, pristup pravdi i druge usluge.³⁷ Osim toga, zakonom je uspostavljena funkcija Nacionalnog koordinatora, koji je „najviši institucionalni organ za koordinaciju, sprovođenje, praćenje i evaluaciju politika i mera za sprečavanje i borbu protiv svih oblika nasilja koji su obuhvaćeni ovim zakonom”.³⁸

32 Službeni list Republike Kosovo (2020). [Amandman 26 na Ustav Republike Kosovo](#).

33 Kancelarija premijera Kosova (2020). [Nacionalna strategija za zaštitu od nasilja u porodici i nasilja protiv žena](#).

34 Ibid, str. 8.

35 Ibid, str. 39-47.

36 Službeni list Republike Kosovo (2023). [Zakon br. 08/L/185 o sprečavanju i zaštiti od nasilja u porodici, nasilja nad ženama i rodno zasnovanog nasilja](#).

37 Ibid, član 5 i 46

38 Službeni list Republike Kosovo (2023). [Zakon br. 08/L/185 o sprečavanju i zaštiti od nasilja u porodici, nasilja nad ženama i rodno zasnovanog nasilja](#). Član 13.2.

Trenutni nacionalni koordinator je ministar pravde, koji u ovom novom svojstvu takođe predsedava Međuresornom koordinacionom grupom za zaštitu od nasilja u porodici, nasilja nad ženama i rodno zasnovanog nasilja.

Ministarstvo pravde osnovalo je dve radne grupe, od kojih jedna radi na nacrtu zakona protiv femicida³⁹, a druga je zadužena za izradu podzakonskih akata za Zakon o sprečavanju i zaštiti od nasilja u porodici, nasilja nad ženama i rodno zasnovanog nasilja. Nasilje. Ovi podzakonski akti obuhvataju: 1) Nacrt uredbu za organizovanje i funkcionisanje Kancelarije nacionalnog koordinatora za zaštitu od nasilja u porodici i funkcionisanje međuresorske radne grupe; 2) Nacrt uredbu za lokalne mehanizme koordinacije za zaštitu od nasilja u porodici, nasilja nad ženama i rodno zasnovanog nasilja; 3) Nacrt administrativnog uputstva za održavanje, bezbednost i korišćenje sistema i formiranje javnih izveštaja koji štite poverljivost žrtava; 4) Nacrt administrativnog uputstva o formiranju hitnog fonda za potrebe žrtava u policiji; 5) Nacrt administrativnog uputstva za hitnu telefonsku liniju za žrtve nasilja u porodici, nasilja nad ženama i rodno zasnovanog nasilja; 6) Nacrt administrativnog uputstva za postupke raspodele, praćenja, licenciranja i finansiranja skloništa specijalizovanih za smeštaj žrtava zlostavljanja; i 7) Program za standardne operativne procedure.⁴⁰

Još jedan pozitivan pomak je izmena i dopuna Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći, koji sada obuhvata sledeće grupe kao posebne kategorije korisnika besplatne pravne pomoći: preživeli seksualnog nasilja tokom rata, žrtve nasilja u porodici i svedoke koji od njih zavise, žrtve rodno zasnovanog nasilja, žrtve bilo koje vrste seksualnog nasilja, uključujući seksualno uznemiravanje i žrtve trgovine ljudima.⁴¹ Pre toga, žrtve su morale ispuniti kvalifikacione, finansijske i pravne kriterijume,⁴² međutim sa ovim izmenama i dopuna ove posebne kategorije su sada izuzete.

Krivični zakonik Kosova prepoznaje nasilje u porodici, seksualno uznemiravanje, seksualni napad, silovanje, seksualne usluge žrtve trgovine ljudima kao krivične prekršaje, kažnjive novčanom kaznom do kazne zatvora, u zavisnosti od slučaja.⁴³ U okviru nasilja u porodici, kodeks inkriminiše fizičko, psihičko, seksualno i ekonomsko nasilje, kao i maltretiranje prema članovima porodice.⁴⁴ Takođe pokriva povrede seksualnog integriteta, uključujući niz seksualnih aktivnosti i dečiju pornografiju.⁴⁵ Minimalna starost za pristanak za dobrovoljni pristanak dva lica koja su navršila četrnaest (14) godina i čija razlika u godinama ne prevazilazi dve (2) godine kako bi se uključili u seksualni čin.⁴⁶ Inače granica je 16 godina. 2023. godine izmenjen je Krivični zakonik, sa ključnim izmenama koje se odnose na borbu protiv nasilja u porodici, nasilja nad ženama i rodno zasnovanog nasilja. U ove promene je uključeno i krivično delo testiranja nevinosti, uvođenje oštrijih kazni za počinioc seksualnog uznemiravanja i utvrđivanje pravnih

39 Ministarstvo pravde (2024). [Odluka br. 128/2024 o formiranju radne grupe odgovorne za izradu i finalizaciju Nacrta zakona protiv femicida.](#)

40 Ministarstvo pravde (2024). [Odluka br. 29/2024 o formiranju radne grupe za izradu i finalizaciju podzakonskih akata koji proizilaze iz Zakona br. 08/L-185 o sprečavanju i zaštiti od nasilja u porodici, nasilja nad ženama i rodno zasnovanog nasilja.](#)

41 Službeni list Republike Kosovo (2022). [Zakon br. 04/I-035 o izmeni i dopuni Zakona br. 04/I-017 o besplatnoj pravnoj pomoći.](#) Član 10A..

42 Službeni list Republike Kosovo (2012). [Zakon br. 04/L-017 za besplatnu pravnu pomoć.](#)

43 Ministarstvo pravde (2019). [Zakonik br. 06/I-074 o krivičnom zakoniku Republike Kosovo.](#) Član 248, 183, 229, 227 i 228.

44 Ibid. član 248.

45 Ibid. članovi 225- 236.

46 Ibid. član 225.

posledica za slučajeve nasilja nad ženama u javnom životu.⁴⁷ Vlada Kosova je 2022. godine usvojila državni protokol za tretiranje slučajeva seksualnog nasilja, gde nema dobrovoljnog pristanka.⁴⁸ Protokol je vodič korak po korak za višesektorski koordiniran institucionalni odgovor u upravljanju slučajevima seksualnog nasilja.

Kosovski program za rodnu ravnopravnost 2020-2024 koji je izradila Agencija za rodnu ravnopravnost (ARR) i odobrila Vlada Kosova, uključuje niz akcija koje se sprovode u više sektora koje imaju za cilj sprečavanje i rešavanje rodno zasnovanog nasilja.⁴⁹ Trenutno ARR razmatra sprovođenje ovog programa i priprema se za sledeću fazu. ARR je takođe inicirala izradu novog Programa za rodnu ravnopravnost i ažuriranje Standardnih operativnih procedura. Štaviše, ARR je izradila Standardne operativne postupke (SOP) za zaštitu od nasilja u porodici na Kosovu⁵⁰, i obučava različite zainteresovane strane o njima. U protekle četiri godine, ARR je omogućio 19 obuka sa relevantnim akterima širom Kosova.⁵¹ Zakon o socijalnim i porodičnim uslugama je najnoviji dodatak relevantnom zakonskom okviru. Usvojen u januaru 2024. godine, zakon pokriva prava na socijalne usluge, gde su korisnici deca i odrasli koji su bili žrtve porodičnog, rodno zasnovanog i drugih oblika nasilja.⁵² Osnivanje i nadležnosti ustanova socijalne zaštite, uključujući Centar za socijalni rad i prihvatilišta, takođe su obuhvaćene ovim zakonom.⁵³ Pored usluga, žrtve nasilja u porodici i rodno zasnovanog nasilja imaju pravo na odštetu. Ovo pravo je definisano Zakonom o naknadi štete žrtvama krivičnih dela usvojenom 2022. godine.⁵⁴ Žrtve trgovine ljudima, silovanja i nasilja u porodici imaju pristup neposrednoj nadoknadi, a vrste naknade, između ostalog, uključuju telesne povrede, narušavanje mentalnog zdravlja i duševnu patnju.⁵⁵

Zakon o elektronskom nadzoru lica kojima se odlukom suda ograničava kretanje predviđa upotrebu elektronskog nadzora u slučajevima nasilja u porodici, kada je donet nalog o zaštiti ili hitnoj zaštiti.⁵⁶ Ova mera je osmišljena kako bi se sprečile eskalacije ili smrtni slučajevi. Do danas nije primenjena. Nacionalna strategija je u akcioni plan uvrstila „Uspostavljanje digitalnog sistema praćenja adekvatne implementacije naloga o zaštiti u skladu sa Zakonom o elektronskom nadzoru i praćenje efikasnosti ovog sistema“.⁵⁷ Do sada su tehničke specifikacije za ovaj sistem izrađene od strane Kosovske policije i one su u procesu nabavke.⁵⁸

47 Službeni list Republike Kosovo (2023). [Zakon br.08/I-188 o izmeni i dopuni krivičnog zakonika br. 06/I-074 Republike Kosovo.](#)

48 Ministarstvo pravde (2022). [Državni protokol za tretiranje slučajeva seksualnog nasilja.](#)

49 Kosovska agencija za rodnu ravnopravnost (2020). [Kosovski program za rodnu ravnopravnost 2020-2024.](#)

50 Kosovska agencija za rodnu ravnopravnost (2023). [Standardni operativni postupci za zaštitu od nasilja u porodici na Kosovu.](#)

51 Informaciju pružila Agencija za rodnu ravnopravnost, mart 2024.

52 Službeni list Republike Kosovo (2024). [Zakon br. 08/L-255 o socijalnim i porodičnim uslugama](#), član 29.

53 Ibid. poglavlje VII.

54 Službeni list Republike Kosovo (2022). [Zakon br. 08/I-109 o naknadi štete žrtvama krivičnih dela.](#)

55 Ibid. Član 8 i 10.

56 Službeni list Republike Kosovo (2015). [Zakon br. 05/I-003 o elektronskom nadzoru lica kojima se odlukom suda ograničava kretanje](#), član 2.

57 Kancelarija premijera Kosova (2022). [Nacionalna strategija za zaštitu od nasilja u porodici i nasilje protiv žena 2022-2026.](#) Akcija br. II.1.12. str. 76.

58 Policijski inspektorat Kosova (2023). Izveštaj inspekcije za tretiranje slučajeva nasilja u porodici od strane Kosovske policije, str. 16.

Kosovo je 2022. godine po prvi put izveštavalo Grupi eksperata za akciju protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (GREVIO).⁵⁹ Uprkos tome što nije član Saveta Evrope, Kosovo je dostavilo najnovije informacije o primeni Istanbulske konvencije, nakon čega je usledio prvi monitoring izveštaj GREVIO-a.

Pristup pravosuđu i osnovnim uslugama

Kosovska policija (KP) je obično prvi subjekt sa kojim žrtve rodno zasnovanog nasilja i nasilja u porodici kontaktiraju kada prijave svoje slučajeve. Kosovska policija je odgovorna da zaštiti žrtvu, istraži slučaj i proceni rizik od potencijalnih pretnji po bezbednost.⁶⁰ Oni takođe daju žrtvama informacije o narednim koracima i dostupnim uslugama, a mogu izdati i naloge za privremenu hitnu zaštitu u periodima van radnog vremena sudova.⁶¹ Prema akcionom planu⁶² nacionalne strategije, Kosovska policija sada ima imenovanu Direkciju za prevenciju i istragu nasilja u porodici, koja ima svoje sektore i više osoblja i resursa nego što je imala kada se ovo pitanje rešavalo na sektorskoj osnovi.⁶³ Oni su takođe u procesu uspostavljanja prijateljskih soba⁶⁴, sa već uspostavljenim sobama u 26 od 41 stanice.⁶⁵ U pogledu procene prosečne stope odziva policije u slučajevima nasilja u porodici, mereno kao vreme od prijema poziva do dolaska na lokaciju, PIK je utvrdio da je 2022. godine to vreme iznosilo 19,2 minuta, s tim da je najbrži odgovor zabeležen u Juniku od 6 minuta, a najsporije u Gnjilanu sa 32,8 minuta.⁶⁶

Iako je došlo do nekoliko napretka u uslugama koje pruža Kosovska policija, odnos policijskih službenika prema žrtvama rodno zasnovanog nasilja i nasilja u porodici često je bio problem. Svesne i nesvesne predrasude proizašle iz tradicionalnih normi dovele su do iskustva omalovažavanja, pa čak i opravdavanja nasilja od strane policijskih službenika.⁶⁷ Nakon obuhvaćanja Istanbulske konvencije u Ustavu Kosova, KP je organizovala niz obuka kako bi se pozabavila ovim predrasudama među policijskim službenicima i prekinula napore za pomirenje stranaka.⁶⁸ Međutim, prilično rasprostranjena je percepcija da je odnos policijskih službenika prema žrtvama rodno zasnovanog nasilja i nasilja u porodici pogrdan i osuđujući, bez obzira da li je to slučaj ili ne. Čak i ako je iskustvo u stanici profesionalno, ova percepcija može sprečiti trenutne ili potencijalne žrtve da prijave nasilje.

59 Kosovska agencija za rodnu ravnopravnost (2023). Izveštaj o praćenju i ocenjivanju postizanja ciljeva za indikatore i sprovođenja aktivnosti Akcionog plana KPRR-a 2020–2022.

60 Kancelarija premijera Kosova (2022). [Nacionalna strategija za zaštitu od nasilja u porodici i nasilje protiv žena 2022-2026](#), str. 25.

61 Službeni list Republike Kosovo (2023). [Zakon br. 08/L/185 o sprečavanju i zaštiti od nasilja u porodici, nasilja nad ženama i rodno zasnovanog nasilja](#), član 19 i 28.

62 Kancelarija premijera Kosova (2022). [Nacionalna strategija za zaštitu od nasilja u porodici i nasilje protiv žena 2022-2026](#), br. IV 1.11. str. 102.

63 Uvidi fokus grupe UN Women o rodno zasnovanom nasilju održanoj 29. februara 2024.

64 Kancelarija premijera Kosova (2022). [Nacionalna strategija za zaštitu od nasilja u porodici i nasilje protiv žena 2022-2026](#), br. IV 1.15. str. 103.

65 Policijski inspektorat Kosova (2023). Izveštaj inspekcije za tretiranje slučajeva nasilja u porodici od strane Kosovske policije, str. 17.

66 Policijski inspektorat Kosova (2023). Izveštaj inspekcije za tretiranje slučajeva nasilja u porodici od strane Kosovske policije, str. 10.

67 Kosovski centar za bezbednosne studije (2024). [Zabrinutost za bezbednost žena na Kosovu](#). Str. 8 [Od papira do prakse: Kosovo mora ispuniti svoje obaveze prema preživelim nasilja u porodici](#). Amnesty International. 2023. str. 4.

68 Uvidi fokus grupe UN Women o rodno zasnovanom nasilju održanoj 29. februara 2024.

Prilikom prijema novog slučaja, KP obaveštava državnog tužioca, Kancelariju za zastupanje i pomoć žrtvama (KZPŽ) i Centar za socijalni rad (CSR), od kojih se traži da odmah reaguju.⁶⁹ Istražitelji KP pripremaju dosije za **državnog tužioca**, koji je zatim odgovoran za prikupljanje dokaza i nastavak krivičnog gonjenja čak i ako žrtva odluči da to ne učini.⁷⁰ Istraživanje je pokazalo da su tužioci prošli obuku o nasilju u porodici, a sa povećanjem prijavljivanja i direktnog postupanja sa predmetima, stekli su više iskustva u vođenju takvih slučajeva, posebno u odnosu na 2017. godinu.⁷¹ Ovo nije nužno slučaj sa seksualnim uznemiravanjem i seksualnim zlostavljanjem, gde su imali manje iskustva zbog slabog prijavljivanja. Zastupljenost žena u Tužilačkom savetu Kosova (TSK) je 27%, a samo 31% žena tužilaca je u Državnom tužilaštvu.⁷² Nedovoljna zastupljenost žena u ovim entitetima takođe je još jedan faktor koji doprinosi slaboj rodnoj perspektivi, koja je ključna za razumevanje rodno zasnovanog nasilja. Što se tiče broja predmeta, u periodu od jula 2022. do juna 2023. godine, osnovna tužilaštva (BPT) širom Kosova primila su 3.169 slučajeva nasilja u porodici, a uspela su da reše 3.679 slučajeva, uključujući i neke nasledene slučajeve.⁷³ Na kraju navedenog perioda, OT-ima je preostalo 2.496 nasledenih slučajeva.

Kancelarija za zastupanje i pomoć žrtvama (KZPŽ) je nezavisno telo u okviru Kancelarije državnog tužioca, čiji je mandat zaštita prava žrtava zločina.⁷⁴ **Advokati žrtava (AŽ)** su ovlašćeni da pravno zastupaju žrtvu tokom celog postupka, uključujući traženje mera zaštite i podnošenje zahteva za odštetu.⁷⁵ AŽ podržavaju žrtve različitih kategorija krivičnih dela, a žene predstavljaju značajno veći broj žrtava kojima su njihove usluge potrebne. Ovaj grafikon prikazuje broj predmeta koje je KZPŽ primio u poslednje četiri godine, razvrstanih po polu.⁷⁶ Nadalje, žrtve rodno zasnovanog nasilja predstavljaju između 90% i 93% slučajeva koji su primljeni u ovom periodu.⁷⁷ Štaviše, žrtvama je dostupna 24-časovna linija za pomoć za prijavljivanje slučajeva i pružanje pozivaocima uputstava, informacija i upućivanja. Ova linija za pomoć je besplatna i dostupna javnosti. Međutim, VAAO nema dovoljno osoblja, sa 22 advokata žrtava koji pokrivaju celu teritoriju Kosova, a zbog ograničenih resursa, ne može uvek da na svaki slučaj neposredno odgovori.⁷⁸ Prema izveštaju PIK-a, ukupno prisustvo advokata žrtava u regionalnim policijskim uprava u 2022. godini je bilo 0,4 na 10 obrađenih slučajeva,⁷⁹ što predstavlja značajan pad u odnosu na 2021. kada su bili prisutni u 5,4 od 10 slučajeva. U 2022. godini, Priština je imala najmanje prisustvo sa 0, dok je Severna Mitrovica imala najviše sa 3,2.

69 Službeni list Republike Kosovo (2023). [Zakon br. 08/L/185 o sprečavanju i zaštiti od nasilja u porodici, nasilja nad ženama i rodno zasnovanog nasilja](#). Član 19.

70 Kancelarija premijera Kosova (2022). [Nacionalna strategija o zaštiti od nasilja u porodici i nasilja nad ženama 2022-2026](#). Page 26.

71 Mreža žena Kosova (2021). [Od zakona do akcije](#). Str. 85.

72 Mreža žena Kosova (2024). [Rodna ravnopravnost i IT: Analiza rodne ravnopravnosti digitalizacije na Kosovu](#). Str. 178.

73 Grupa za pravno-političke studije (2023). [Institucionalno tretiranje slučajeva nasilja u porodici](#). Str. 13.

74 Državno tužilaštvo (n.d.). [Kancelarija za zastupanje i pomoć žrtvama](#).

75 Kancelarija premijera Kosova (2022). [Nacionalna strategija o zaštiti od nasilja u porodici i nasilja nad ženama 2022-2026](#). str. 26.

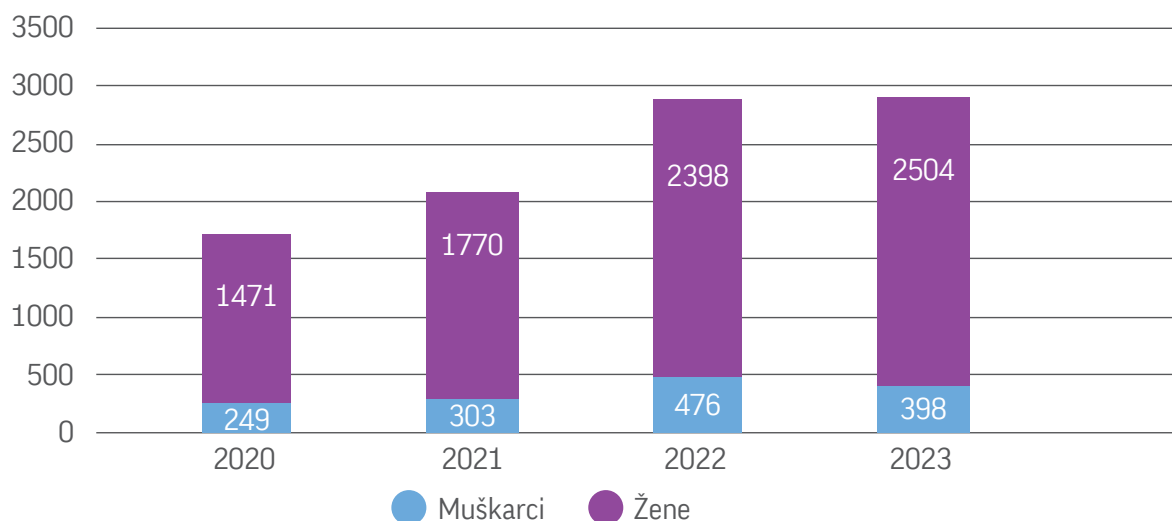
76 Podaci koje je obezbedila Kancelarija za zastupanje i pomoć žrtvama, mart 2024.

77 Podaci koje je obezbedila Kancelarija za zastupanje i pomoć žrtvama, mart 2024.

78 Uvidi fokus grupe UN Women o rodno zasnovanom nasilju održanoj 29. februara 2024.

79 Policijski inspektorat Kosova (2023). Izveštaj inspekcije za tretiranje slučajeva nasilja u porodici od strane Kosovske policije, str.12.

Grafikon 1 Primljeni slučajevi od KZPŽ, razvrstani po polu

Centri za socijalni rad (CSR) su opštinske institucije koje pružaju podršku žrtvama nasilja u porodici u pristupu socijalnim uslugama i reintegraciji. Svaka žrtva ima rukovodioca slučaja, koji je ovlašćen da pruži sveobuhvatnu pomoć u širokom spektru usluga od stambenog zbrinjavanja preko zapošljavanja do socijalne pomoći i drugo, kao i da učestvuje na sudskim raspravama i daje svoju anamnezu slučaja.⁸⁰ CSR su takođe obavezni da budu prisutni kada ih policija obavesti o novom slučaju, ali je i njihov odgovor takođe ograničen. Izveštaj PIK-a pokazuje da je 2022. godine njihovo ukupno prisustvo u regionalnim policijskim upravama bilo 3,3 na 10 slučajeva, sa najnižim u Gnjilanu 0,6 i najvišim u Prištini sa 4,8.⁸¹ Poređenja radi, 2021. godine bili su prisutni u 5,6 od 10 slučajeva.

Većina žena i dece koji su žrtve nasilja u porodici šalju se u jedno od 10 **prihvatišta**, nevladinih organizacija koje je država ugovorila da pružaju zaštitu i brigu za žrtve⁸² Prihvatišta su sastavni deo institucionalnog odgovora na nasilje u porodici, a njihova primarna uloga je rehabilitacija i društvena integracija žrtve.⁸³ Ova prihvatilišta se nalaze u Uroševcu, Đakovici, Gnjilanu, Mitrovici, Novom Brdu, Peći, Prištini i Prizrenu.⁸⁴ Pored ovih, postoji vladino prihvatilište za žrtve trgovine ljudima. Skloništa obezbeđuju privremeni smeštaj do šest meseci, gde se žrtvama pruža podrška kroz proces oporavka i reintegracije. Između 2019. i 2023. godine u ovim prihvatilištima je smešteno 2.516 žena i dece.⁸⁵ Ovaj grafikon prikazuje razvrstavanje po godinama. U 2023. godini, prihvatilište u Prištini je primilo 148 žena i dece, zatim Đakovica i Peć, gde je smešteno 125 odnosno 97 osoba.⁸⁶ U prihvatilištima na Kosovu su smeštene žrtve nasilja u porodici i trgovine ljudima, a to su žene i deca. Trenutno ne postoje

80 Kancelarija premijera Kosova (2022). [Nacionalna strategija o zaštiti od nasilja u porodici i nasilja nad ženama 2022–2026](#). str. 30.

81 Policijski inspektorat Kosova (2023). Izveštaj inspekcije za tretiranje slučajeva nasilja u porodici od strane Kosovske policije. str 13.

82 Kancelarija premijera Kosova (2022). [Nacionalna strategija o zaštiti od nasilja u porodici i nasilja nad ženama 2022–2026](#). str 33 i 115.

83 Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju (2019). [Prihvatišta za žrtve nasilja u porodici na Kosovu](#).

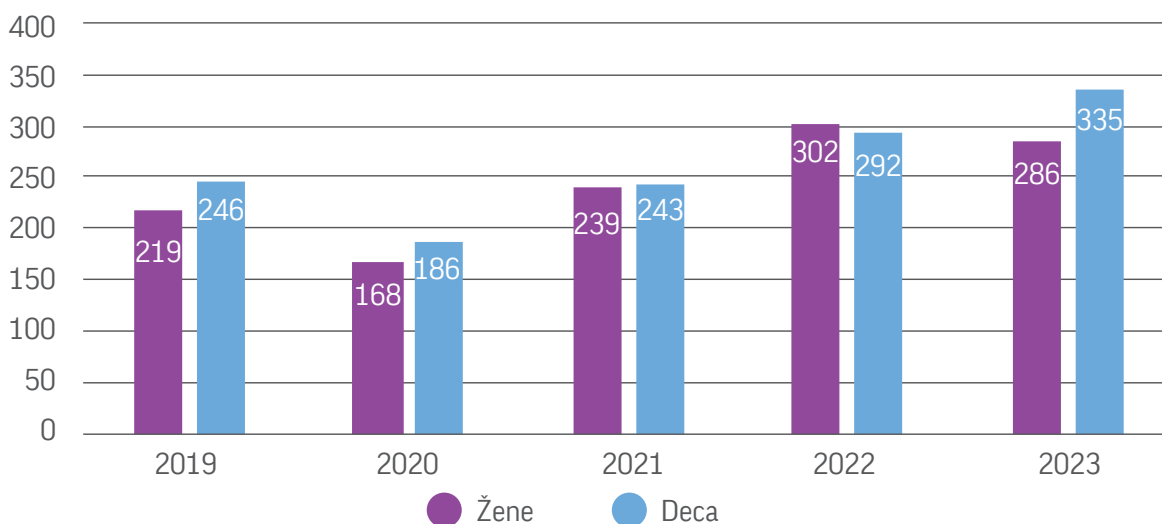
84 Mreža žena Kosova (2023). [Nakon skloništa, bez skloništa](#).

85 Ministarstvo pravde (2024). [Baza podataka za evidentiranje slučajeva nasilja u porodici](#).

86 Ibid.

prihvatišta za dečake starije od 13 godina, muškarce, kao i pripadnike LGBTI+ koji doživljavaju nasilje, dok je pružanje takvih usluga predviđeno nacionalnom strategijom.⁸⁷ S obzirom na to da su prihvatilišta nevladine organizacije, imali su problema sa obezbeđivanjem održivosti finansiranja i često su imali poteškoće u pokrivanju svojih poslovanja. Limitirani resursi ograničavaju kapacitete i mogućnosti profesionalnog razvoja za osoblje prihvatilišta. Ipak, uprkos ovim ograničenjima, oni nastavljaju da pružaju usluge navedene u Standardne operativne postupke (SOP) za zaštitu od nasilja u porodici.⁸⁸ Vlada je povećala podršku prihvatilištima, gde je iznos koji je raspoređen u 2020. bio skoro duplo veći od iznosa primljenog u 2016.⁸⁹ S obzirom na povećano prijavljivanje ovo je bilo neophodno, jer je rezultiralo povećanjem broja žrtava smeštenih u ovim prihvatilištima.

Grafikon 2 Broj žena i dece smeštenih u prihvatilištima na Kosovu 2019-2023

Opštinski odgovor na nasilje u porodici i nasilje nad ženama su mehanizmi koordinacije koji okupljaju relevantne subjekte na opštinskom nivou u odgovoru na takve slučajeve. Glavna odgovornost ovih opštinskih koordinacionih mehanizama je koordinacija odgovora od prepoznavanja i upućivanja slučajeve do smeštaja, rehabilitacije i reintegracije žrtava nasilja u porodici.⁹⁰ Koordinacioni mehanizmi takođe igraju ključnu ulogu u podršci prihvatilištima u rešavanju potreba žrtava koje su tamo smeštene, jer omogućavaju lak pristup više zainteresovanim stranama.⁹¹ Do danas postoji 20 opštinskih koordinacionih mehanizama.⁹²

Agencija za besplatnu pravnu pomoć (ABPP) pruža podršku žrtvama kroz pravne usluge, a sada sa novim zakonom podržava žrtve rodno zasnovanog nasilja i nasilja u porodici kao jedan od njihovih

87 Kancelarija premijera Kosova (2022). [Nacionalna strategija o zaštiti od nasilja u porodici i nasilja nad ženama 2022-2026](#). str. 33 i 116.

88 Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju (2019). [Prihvatišta za žrtve nasilja u porodici na Kosovu](#). str. 13.

89 Ibid. str. 115.

90 Kancelarija premijera Kosova (2022). [Nacionalna strategija o zaštiti od nasilja u porodici i nasilja nad ženama 2022-2026](#). str. 24.

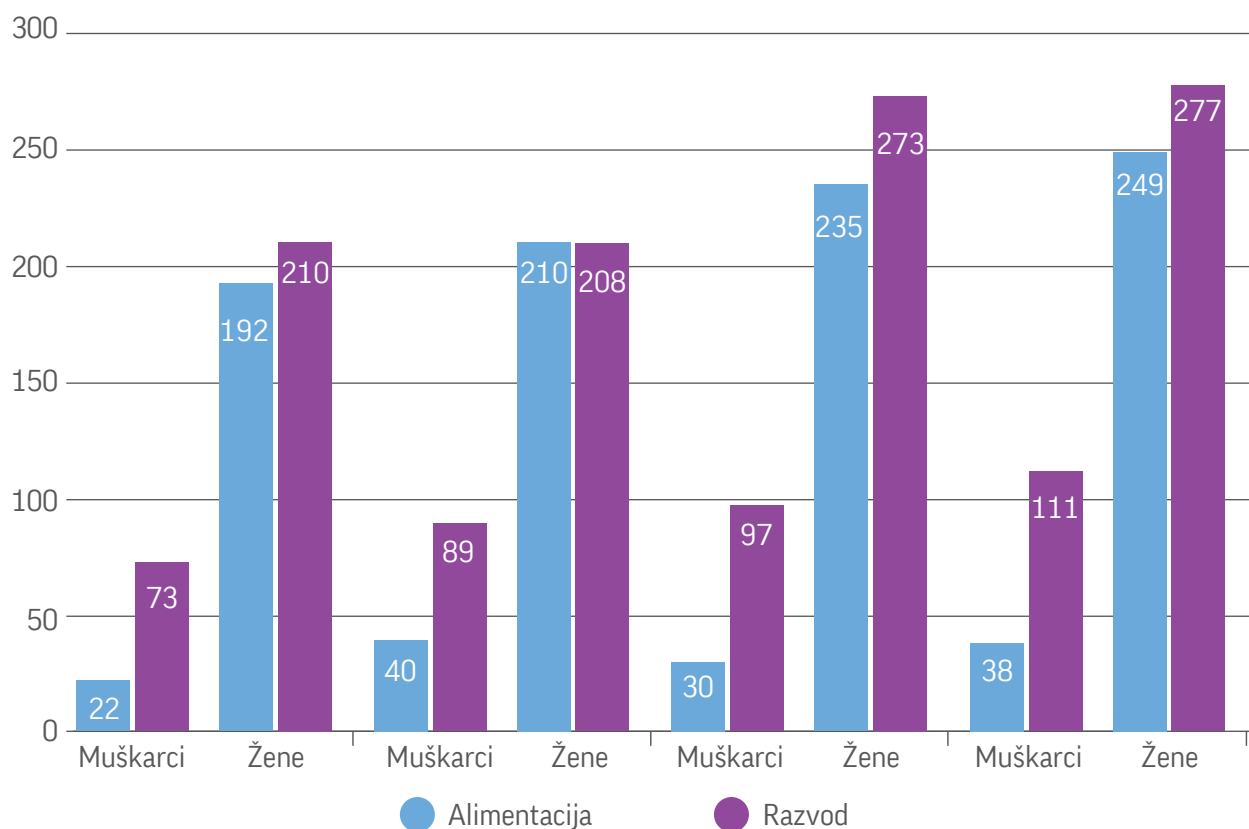
91 Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju (2019). [Prihvatišta za žrtve nasilja u porodici na Kosovu](#). str. 9.

92 Ibid. str. 46.

korisnika. ABPP ima sedam regionalnih kancelarija i 14 mobilnih, od kojih četiri pokrivaju šest dodatnih opština.⁹³ U protekle četiri godine 452 žene i 121 muškarac koji su doživeli nasilje u porodici zatražili su podršku ABPP-e za različite pravne usluge.⁹⁴ Izmene zakona koje su rezultirale uključivanjem više kategorija koje ispunjavaju uslove za besplatnu pravnu pomoć odrazile su blagi porast broja zahteva za podršku koje prima ABPP, posebno u slučajevima nasilja u porodici. U 2020. godini bilo je 44 slučaja nasilja u porodici. 2021. i 2022. zabeleženo je 150, odnosno 173.⁹⁵ U 2023. godini, nakon zakonske izmene, bilo je 206 slučajeva nasilja u porodici, 2 slučaja seksualnog zlostavljanja i 3 slučaja seksualnog uznemiravanja. Pored toga, 2023. godine, ABPP je počela da prikuplja podatke razvrstane po posebnim kategorijama.

Grafikon 3 Broj žena i muškaraca koji primaju usluge Agencije za besplatnu pravnu pomoć za razvod braka i plaćanje alimentacije

Pojedinci koji zahtevaju podršku od ABPP za razvod i alimentaciju

Podrška u procesu razvoda i plaćanja alimentacije su neke od usluga koje zahteva ABPP, a koje su u poslednje četiri godine zabeležile porast. Iako nisu sve osobe kojima su potrebne ove usluge žrtve nasilja u porodici, važno je napomenuti da žene traže pomoć u ovim pitanjima znatno više nego muškarci. Ova

93 Agencija za besplatnu pravnu pomoć (n.d). [Regionalne i mobilne kancelarije](#)

94 Informacije dobijene od Agencije za besplatnu pravnu pomoć, mart 2024.

95 Informacije dobijene od Agencije za besplatnu pravnu pomoć, mart 2024.

tabela prikazuje zahteve za podršku ABPP-a za razvode i plaćanja alimentacije u poslednje četiri godine, razvrstane po polu.⁹⁶

Međutim, jedan od problema je to što nema dovoljno svesti o ABPP-i i uslugama koje oni nude. Podaci istraživanja pokazuju da je 78 odsto ispitanika, koje čine žene i mladi, izjavilo da nikada nisu čuli za to.⁹⁷

Sudovi se bave slučajevima nasilja u porodici, uključujući krivične i građanske postupke. Žene su takođe nedovoljno zastupljene na nivoima odlučivanja u sudovima, što utiče na sposobnost uključivanja rodne perspektive u probleme sa kojima se suočavaju. Žene čine 31 odsto Sudskog saveta Kosova (SSK) i na nivoima odlučivanja u sudovima.⁹⁸ Što se tiče broja predmeta, između jula 2022. i aprila 2023. godine, osnovni sudovi širom Kosova primili su 625 slučajeva nasilja u porodici, od kojih je većina pripala Osnovnom sudu u Prištini (258 predmeta), a zatim Osnovnom sudu u Peći (91) i Osnovni sud u Gnjilanu (82).⁹⁹ Sudovi su bili kritikovani od strane različitih subjekata zbog neadekvatnog rešavanja slučajeva rodno zasnovanog nasilja, a posebno nasilja u porodici. Adekvatno rešavanje slučajeva uključuje pravične kazne, koje bi donele pravdu za žrtvu i služile kao odvraćanje za potencijalne počinioce. Međutim, kazne se često smatraju neadekvatnim u odnosu na krivični prekršaj. Nakon pregleda 218 slučajeva, Amnesty International je utvrdio da je „74% dobilo uslovnu zatvorsku kaznu, 45% je dobilo novčanu kaznu, a primilo je i uslovnu kaznu“.¹⁰⁰ Osim toga, ovom analizom utvrđeno je da su u šest slučajeva nasilja između intimnih partnera, oboje osuđeni kao izvršioци, iako je u svim ovim slučajevima žena bila prva žrtva, dok se nasilni odgovor mogao smatrati samoodbranom.¹⁰¹

Pristup **reparacijama** je nizak. Iako zakon garantuje da žrtve nasilja u porodici imaju pravo na neposrednu naknadu, u praksi većina preživelih nije dobila reparacije. Izveštaj Amnesty Internationala iz 2023. godine utvrdio je da sudovi nisu ponudili reparaciju u krivičnim postupcima u 197 revidiranih sudskih odluka.¹⁰² Nadalje, velika većina preživelih nije zatražila odštetu zbog nedostatka svesti i nedostatka pravne podrške. Kada je 5,1% preživelih u ovim slučajevima tražilo reparaciju za svoje krivične predmete, sudovi su ih uputili na građanski sud.¹⁰³

Reintegracija žrtava nasilja u porodici, posebno putem prihvatilišta i zapošljavanja, ostaje izazov.¹⁰⁴ Nedostatak ekonomske nezavisnosti mnogo puta dovodi žrtve u situaciju da povratak svojim zlostavljačima vide kao jedino rešenje. Nadalje, materijalna zavisnost su značajan faktor zašto žene opravdavaju i tolerišu nasilje.¹⁰⁵ Često zbog oklevanja da iskoriste svoje pravo na nasledstvo od svojih porodica i pravo zajedničkog vlasništva nad imovinom sa supružnicima nemaju solidnu ekonomsku

96 Informacije dobijene od Agencije za besplatnu pravnu pomoć, mart 2024.

97 Jahjaga Foundation (2021). Javno mnjenje o uslugama besplatne pravne pomoći za žene i omladinu Kosova.

98 Mreža žena Kosova (2024). [Rodna ravnopravnost i IT: Analiza rodne ravnopravnosti digitalizacije na Kosovu](#). str. 184 i 186.

99 Grupa za pravno-političke studije (2023). [Institucionalno tretiranja slučajeva nasilja u porodici](#). str. 20.

100 Amnesty International (2023). [Od papira do prakse: Kosovo mora ispuniti svoje obaveze prema preživelim nasilja u porodici – Izvršni rezime](#). Str. 5.

101 Ibid. Page 6.

102 Amnesty International (2023). [Od papira do prakse: Kosovo mora ispuniti svoje obaveze prema preživelim nasilja u porodici – Izvršni rezime](#). str. 6.

103 Ibid. str. 6.

104 Uvidi fokus grupe UN Women o rodno zasnovanom nasilju održanoj 29. februara 2024.

105 Bërxulli D., Gashi, A., Gusia, E. (2023) Determinants of Women's Tolerant Attitudes toward Gender-Based Violence against Women in Kosovo", *Psychological Thought*, Vol. 16 (2), 389-405. <https://doi.org/10.37708/psyc.v16i2.865>. str. 399.

osnovu.¹⁰⁶ Kao rezultat toga, zapošljavanje je imperativ u osnaživanju žrtava da se otrgnu iz kruga nasilja. Vlada Kosova je u decembru 2023. godine uvela meru za subvencionisanje 70% bruto plate (do 300 evra) za period od šest meseci za preživjele porodičnog nasilja, u nastojanju da ih podrži ka ekonomskoj nezavisnosti.¹⁰⁷ Da bi se prijavile za ovu meru, preživjele treba da se besplatno jave¹⁰⁸ Ministarstvu pravde, koje će ih potom uputiti da se prijave na Zavod za zapošljavanje u svojim opštinama kao tražioci zaposlenja, a ne kao preživeli. Nakon registracije, Ministarstvo pravde proverava svoju bazu podataka kako bi potvrdilo da je osoba zaista doživela nasilje u porodici. Zatim se njihove informacije dele sa kontakt tačkom u Agenciji za zapošljavanje u Republici Kosovo (AZRK). Agencija za zapošljavanje preko opštinske kancelarije za zapošljavanje, pokušava da poveže pojedinca sa poslodavcem. Do danas je 14 žena koristilo ovu meru.¹⁰⁹

Učestalost nasilja nad ženama i devojkama

Žene i devojčice ostaju primarna meta rodno zasnovanog nasilja i nasilja u porodici na Kosovu. Tradicionalne rodne norme su istorijski normalizovale nasilje kao oblik disciplinovanja žena i devojčica i tretirale ga kao stvar koju treba rešiti u kući.¹¹⁰ Ovo je dovelo do nedovoljnog prijavljivanja slučajeva, što znači da se rasprostranjenost problema ne odražava u zvaničnim statistikama. Međutim, neke indicije mogu se pronaći u istraživanju koje pokazuje da je 54% žena doživelo psihičko, fizičko ili seksualno nasilje od svoje 15. godine od intimnog partnera.¹¹¹ Podaci Policijskog inspektorata Kosova (PIK) pokazuju da su 81,5 odsto žrtava nasilja u porodici u 2022. bile žene, pri čemu je 47 odsto doživelo nasilje od strane supružnika i 11% od partnera sa kojim su živele.¹¹²

Ovaj grafikon prikazuje broj slučajeva prijavljenih Kosovskoj policiji.¹¹³ Priština je region sa najvišim nivoom prijavljivanja, sa skoro trostrukim brojem u odnosu na ostale regione, a to su Prizren i Peć.¹¹⁴ Ovo ne odražava nužno da u Prištini postoji veća rasprostranjenost nasilja. Pre svega odražava veći broj stanovnika u ovom regionu i značajnije mogućnosti za zapošljavanje i obrazovanje, što i doprinosi povećanom prijavljivanju.¹¹⁵

106 Ibid. str. 390.

107 Informacije dobijene od predstavnika Ministarstva pravde.

108 Besplatan broj za kontaktiranje da biste iskoristili ovu meru je 080010010.

109 Informacije dobijene od predstavnika Ministarstva pravde.

110 Kosovska agencija za rodnu ravnopravnost, [Kosovski program za rodnu ravnopravnost 2020-2024](#), str. 10.

111 Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju (2019). [Anketa o dobrobiti i bezbednosti žena na Kosovu](#), str. 8.

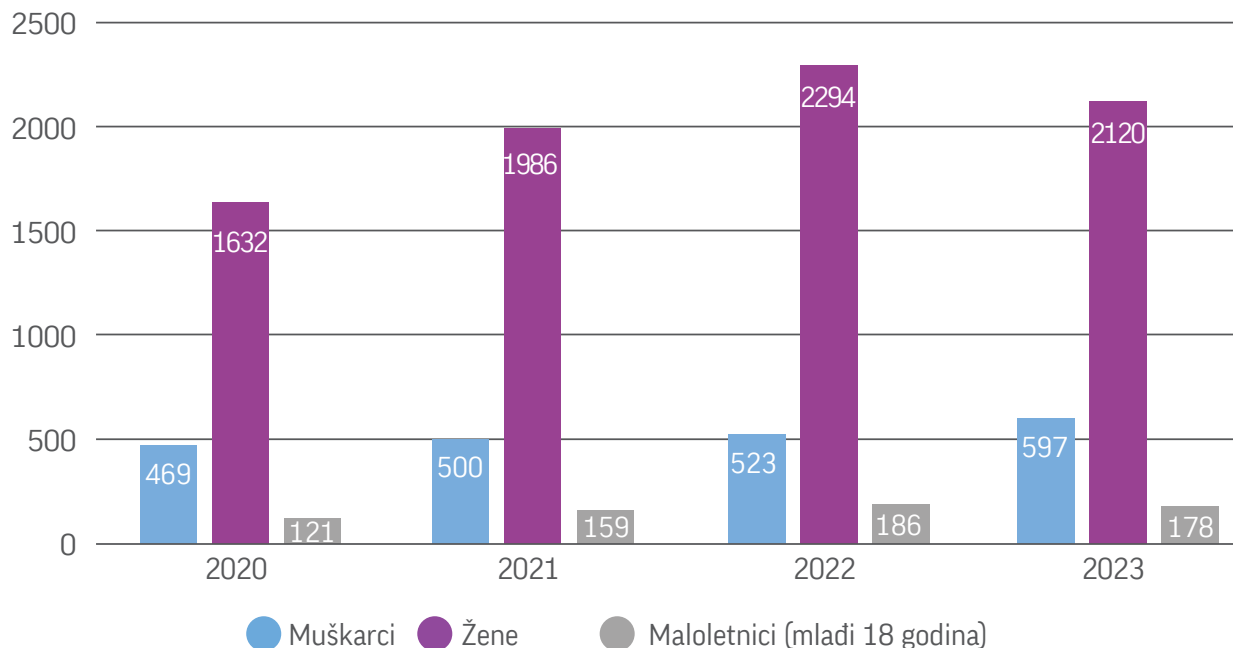
112 Policijski inspektorat Kosova (2023). Izveštaj inspekcije za tretiranje slučajeva nasilja u porodici od strane Kosovske policije, str. 8.

113 Podaci dobijeni od Uprave za prevenciju i istraživanje nasilja u porodici Kosovske policije, 2024.

114 Ministarstvo pravde (2024). [Baza podataka za evidentiranje slučajeva nasilja u porodici](#).

115 Uvidi fokus grupe UN Women o rodno zasnovanom nasilju održanoj 29. februara 2024.

Grafikon 4 Slučajevi nasilja u porodici prijavljeni Kosovskoj policiji

Kako se može videti iz grafikona, kao i iz podataka u bazi podataka Ministarstva pravde, 2022. je zabeležen najveći broj slučajeva nasilja u porodici u poslednjih pet godina.¹¹⁶ Starosna grupa sa većim brojem prijavljenih slučajeva je 30-40 godina, zatim 20-30 i 40-50 godina.¹¹⁷ Između 2019. i 2023. godine, Kosovska policija je izdala ukupno 338 naloga za privremenu zaštitu, od kojih je 121 samo u prošloj godini.¹¹⁸ U istom periodu, kao posledica nasilja u porodici 23 žena je ubijeno.¹¹⁹

Podaci Policijskog inspektorata Kosova (PIK) pokazuju da je u 2022. godini izloženost nasilju u porodici iznosila 1,56 slučajeva na 1.000 stanovnika i 0,25 slučajeva na 1 km².¹²⁰ Opština sa najviše slučajeva na 1.000 stanovnika je Kosovo Polje sa 3,62, a najmanja Junik sa 0,31. U ovoj liniji, opština sa najvećim brojem slučajeva po 1 km² je Severna Mitrovica sa 3,09, a najmanja Zubin Potok sa 0,01.

Podaci za rodno zasnovano nasilje su prilično binarni, a kada je u pitanju nasilje nad ženama, oni obuhvataju samo cisrodne heteroseksualne žene.¹²¹ Na taj način isključuje LGBTI+ zajednice iz diskursa, a samim tim i iz strategija za njihovu zaštitu od rodno zasnovanog nasilja.

116 Ministarstvo pravde (2024). [Baza podataka za evidentiranje slučajeva nasilja u porodici](#).

117 Ibid.

118 Ibid.

119 Ibid.

120 Policijski inspektorat Kosova (2023). Izveštaj inspekcije za tretiranje slučajeva nasilja u porodici od strane Kosovske policije, str.6.

121 Uvidi fokus grupe UN Women o rodno zasnovanom nasilju održanoj 29. februara 2024.

Seksualno uznemiravanje, seksualni napad i uhodjenje

Seksualno uznemiravanje, kako je definisano u Krivičnom zakonu Kosova, uključuje „svako neželjeno verbalno, neverbalno ili fizičko ponašanje koje ima za cilj ili predstavlja povredu dostojanstva lica, a koje izaziva strah ili stvara neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje“.¹²² Reč je o prekršaju za koji je propisana novčana kazna ili kazna do tri godine zatvora, koja bi mogla biti veća ako je krivično delo počinjeno pod određenim težim okolnostima, kako je navedeno u Zakoniku. Ipak, seksualno uznemiravanje je nedovoljno prijavljeno, a njegova rasprostranjenost se ne može izmeriti. Podaci istraživanja pokazuju da je 29% žena doživelo seksualno uznemiravanje.¹²³ Prilikom istraživanja stepena uznemiravanja na radnom mestu, podaci ankete su pokazali da je samo 9% žena imalo ovo iskustvo, koje je uglavnom bilo u obliku verbalnih primedbi seksualne prirode i neprimerenih komentara.¹²⁴ U periodu od 2020. do 2023. godine, Kosovska policija je primila 84 prijave seksualnog uznemiravanja, 77 od žena i 7 od muškaraca.¹²⁵ Ovi podaci pokazuju kako seksualno uznemiravanje ostaje jedan od oblika rodno zasnovanog nasilja koji se najmanje prijavljuje.

Vlada Kosova je 2020. godine usvojila Politiku protiv seksualnog uznemiravanja u javnoj upravi na Kosovu.¹²⁶ Ova politika usmerava subjekte na centralnom i lokalnom nivou javne uprave o merama koje treba da preduzmu za sprečavanje i rešavanje seksualnog uznemiravanja na radnom mestu. Takođe navodi mehanizme prijavljivanja, gde između ostalog omogućava pojedincima da prijave svoj slučaj preko ovlašćenog predstavnika ako ga ne mogu sami prijaviti.¹²⁷ Ova politika je bila dobra polazna tačka, ali zahteva naknadno praćenje koje bi poslužilo kao vodič korak po korak za upravljanje predmetima. Kancelarija za dobro upravljanje (KDU) u okviru Kancelarije premijera je 2023. godine objavila Priručnik za sprovođenje politike protiv seksualnog uznemiravanja u javnoj upravi Republike Kosovo.¹²⁸ Ovaj priručnik takođe ne pruža vodič korak po korak koji različiti subjekti mogu koristiti u upravljanju predmetima, posebno u smislu istrage takvih stvari.

Između 2022. i 2023. godine, ARR i Kosovski institut za javnu upravu (KIJU) uz podršku UN Women Kosovo, obučili su preko 350 javnih službenika sa centralnog i lokalnog nivoa o seksualnom uznemiravanju.¹²⁹ Za sve polaznike, ovo je bila prva obuka koju su pohađali na tu temu, a osim nekoliko pojedinaca, niko nije znao za politiku. Do danas nije bilo prijavljenih slučajeva seksualnog uznemiravanja u njihovim institucijama, ali su mnogi od njih čuli za slučajeve nezvanično. Ukoliko neko doživi seksualno uznemiravanje, prema politici, treba to prijaviti neposrednom rukovodiocu. Ako je uznemiravač neposredni rukovodilac, onda se može obratiti višoj vlasti ili službeniku za kadrove. U zavisnosti od situacije, lice koje prima prijavu

122 Ministarstvo pravde Kosova (2019). [Zakonik br. 06/I-074 o krivičnom zakoniku Republike Kosovo](#), član 183.2, str. 74.

123 Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju (2019). [Anketa o dobrobiti i bezbednosti žena na Kosovu](#), str. 8.

124 UN Women i IDRA (2023). [Bezbednost i Zdravlje u Radu: Studija Slučajeva Seksualnog Uznemiravanja na Radnom Mestu na Kosovu u Javnom i Privatnom Sektoru](#), str. 46.

125 Podaci pruženi od Kosovske policije, mart 2024.

126 Kancelarija premijera Kosova (2020). [Politiku protiv seksualnog uznemiravanja u javnoj upravi na Kosovu](#).

127 Ibid. član 6.

128 Kancelarija za dobro upravljanje u okviru Kancelarije premijera Republike Kosovo (2023). Priručnik za sprovođenje politike protiv seksualnog uznemiravanja u javnoj upravi Republike Kosovo.

129 Informacije pružene od UN Women Kosovo, 2024.

može samostalno da upravlja njome ili da pokrene postupak za rešavanje predmeta od strane disciplinske komisije. U svakom slučaju, bez priručnika korak po korak i obuke, nedostaju kapaciteti za rešavanje tako osetljivih pitanja.

od značajnih problema je da se seksualno uznemiravanje i seksualni napad često mešaju i tretiraju kao isto. Čak i tužioci imaju tendenciju da ne prave razliku između ovo dvoje.¹³⁰ Istraživanje je pokazalo da većina intervjuisanih sudija nije bila svesna da je po novom Krivičnom zakoniku seksualno uznemiravanje krivično delo, te nisu prepoznali seksualno nasilje kao oblik rodno zasnovanog nasilja.¹³¹ Između 2020. i 2023. godine, bilo je 63 prijave za seksualne napade, 56 od žena i 7 od muškaraca.¹³²

Uhođenje je još jedan oblik rodno zasnovanog nasilja, koji se takođe nedovoljno prijavljuje. Podaci istraživanja pokazuju da 8% žena doživljava uhođenje, u obliku poziva, namernog praćenja i poruka.¹³³ Još jedno pitanje koje se pokreće povećanom upotrebom društvenih medija je sajber nasilje u obliku mamljenja žrtava da otvore različite linkove ili dele slike, a zatim zloupotrebljavaju ovaj sadržaj ili ih ucenjuju zbog toga.¹³⁴ Žene su glavne mete i žrtve ovih zločina, a neke od njih koje su takve slučajeve prijavile Kosovskoj policiji tvrde da prema njima nije postupano ozbiljno, već da su iste okrivljene za deljenje slik.¹³⁵ Ipak, podaci ankete pokazuju da je Kosovska policija i dalje prvi organ kome se treba obratiti ako se neko oseća ugroženim, kako je izjavilo 57% ispitanica.¹³⁶

Programi za počinitelje

Između 2020. i 2023. uhapšeno je 2.566 muškaraca i 25 žena zbog nasilja u porodici.¹³⁷ U 2022. godini broj pritvorenih lica na 10 slučajeva nasilja u porodici iznosio je 3,9, što je povećanje u odnosu na 2021. godinu kada je iznosilo 2,5.¹³⁸ Najveći broj je bio u Đakovici sa 5,8 pritvorenih lica na 10 slučajeva, a najmanji u Južnoj Mitrovici sa 1,8. Većina počinitelaca nasilja u porodici su muškarci. U 2023. godini 86,40% počinitelaca bili su muškarci, dok su 13,6% bile žene.¹³⁹ Većina ovih počinitelaca bila je iz regiona Prištine, zatim Prizrena i Peći. Što se tiče starosne grupe, većina počinitelja ima između 30 i 40 godina, zatim od 20 do 30 i od 40 do 50 godina.¹⁴⁰

Član 16 Istanbulske konvencije zahteva od zemalja da osmisle i implementiraju programe za počinitelje kao sredstvo za transformaciju stavova i ponašanja počinitelja, u nastojanju da spreče potencijalno nasilje u budućnosti.¹⁴¹ Prvobitno postojale su 1) dve eksperimentalne inicijative za programe za počiniocce,

130 Mreža žena Kosova (2021). [Od zakona do akcije](#). Str. 80.

131 Ibid. str. 91.

132 Podaci pruženi od Kosovske policije, mart 2024.

133 Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju (2019). [Anketa o dobrobiti i bezbednosti žena na Kosovu](#). str. 44.

134 Mreža žena Kosova (2024), [Rodna ravnopravnost i IT: Analiza rodne ravnopravnosti digitalizacije na Kosovu](#). str. 175.

135 Ibid. Page 176.

136 Mreža žena Kosova (2024), [Rodna ravnopravnost i IT: Analiza rodne ravnopravnosti digitalizacije na Kosovu](#). str. 207.

137 Podaci pruženi od Kosovske policije, mart 2024.

138 Policijski inspektorat Kosova (2023). Izveštaj inspekcije za tretiranje slučajeva nasilja u porodici od strane Kosovske policije, str.11.

139 Ministarstvo pravde (2024). [Baza podataka za evidentiranje slučajeva nasilja u porodici](#).

140 Ibid.

141 Oddone. C and Morina, D. [Implementing perpetrator programmes in Kosovo* Policy Brief](#). Savet Evrope. 2023. str. 2.

koje su sproveli Sigurna kuća u Đakovici i Centar za savetovanje, socijalne usluge i istraživanje – SIT u Prištini; 2) neki programi za upravljanje besom dostupni u zatvoru, ali bez specifičnosti za počiniocice nasilja u porodici, i 3) ograničen pristup zdravstvenim ustanovama koje pružaju lečenje.¹⁴² U 2022. godini usvojeni su nastavni planovi i programi za obuku stručnjaka za pružanje programa za počiniocice nasilja u porodici¹⁴³. Ovi nastavni planovi i programi pružaju sveobuhvatan okvir rada sa počiniocima nasilja u porodici. Nadovezujući se na ove nastavne planove i programe, u Kazneno-popravnom domu u Dubravi pokrenut je Nacionalni program za postupanje sa počiniocima nasilja nad ženama, koji će služiti kao pilot program.¹⁴⁴ Ovaj program obuhvata 10 modula koji se primenjuju kroz 24 sesije.¹⁴⁵

Trgovina ljudima

Zakon o sprečavanju i borbi protiv trgovine ljudima i zaštiti žrtava trgovine ljudima obuhvata prevenciju, istragu i krivično gonjenje trgovine ljudima, kao i pomoć i zaštitu žrtava.¹⁴⁶ U 2021. godini, usvojene su nove Standardne operativne procedure za žrtve trgovine ljudima na Kosovu, sa specifičnim merama koje treba preduzeti u svim fazama.¹⁴⁷ Vlada Kosova je 2022. godine usvojila Nacionalnu strategiju za borbu protiv trgovine ljudima 2022-2026 i Nacionalni akcioni plan 2022-2024. Strategija ima pet ciljeva uključujući jačanje institucionalnih mehanizama, prevenciju, poboljšanje usluga za žrtve, istragu, krivično gonjenje i kažnjavanje slučajeva trgovine ljudima, te regionalnu i međunarodnu saradnju.¹⁴⁸

Kosovska policija ima Upravu za trgovinu ljudima, koja istražuje slučajeve trgovine ljudima.¹⁴⁹ Kosovska policija je 2022. godine istražila 16 slučajeva trgovine ljudima, 14 za seksualnu trgovinu i dva za radnu trgovinu, što je ukupno imalo 39 osumnjičenih.¹⁵⁰ U 2022. godini bila je 21 žrtva, 17 seksualne trgovine i 4 radn4 trgovine. Među ovim žrtvama bilo je 14 devojčica, 6 žena i 1 muškarac.¹⁵¹

Krivični zakonik Kosova inkriminiše trgovinu ljudima, uključujući ovde podvođenje ili prisiljavanje na prostituciju, korišćenje seksualnih usluga žrtve trgovine ljudima i sakrivanje ličnih isprava ropskih žrtava ili trgovine ljudima.¹⁵² Međutim, primena kazni nije bila u skladu sa zakonikom. Izveštaj američkog Stejt departmenta utvrdio je da su „sudije nastavile da izriču kazne ispod minimalne kazne od pet godina zatvora“ i da „sudovi nisu smanjili ukupan broj zaostalih slučajeva trgovine ljudima“.¹⁵³

142 Ibid. str. 3.

143 Ministarstvo pravde Kosova (2022). Nastavni planovi i programi za obuku stručnjaka za pružanje programa za počiniocice nasilja u porodici.

144 Ministarstvo pravde Kosova (2024). [Nacionalni program za postupanje sa počiniocima nasilja nad ženama](#)

145 Savet Evrope (2024). [Nacionalni program za postupanje sa počiniocima nasilja nad ženama - letak](#).

146 Službeni list Republike Kosovo (2013). [Zakon br. 04/I-218 o sprečavanju i borbi protiv trgovine ljudima i zaštiti žrtava trgovine ljudima](#).

147 Ministarstvo unutrašnjih poslova (2021). Standardne operativne procedure za žrtve trgovine ljudima na Kosovu.

148 Ministarstvo unutrašnjih poslova (2022). [Nacionalna strategija protiv trgovine ljudima na Kosovu 2022-2026 i Nacionalni akcioni plan 2022-2024](#). str. 11.

149 Policija Kosova (n.d). [Uprava za istrage](#). Pristupljeno marta 2024.

150 Office to Monitor and Combat Trafficking in Persons. U.S. Department of State (2023). [2023 Trafficking in Persons Report: Kosovo](#).

151 Ibid.

152 Ministarstvo pravde (2019). [Zakonik br. 06/I-074 o krivičnom zakoniku Republike Kosovo](#), član 166, 228 i 234.

153 Ibid.

U periodu od 2015. do 2020. godine PVPT je pružio rehabilitaciju za 187 korisnika (40 odraslih i 147 dece), od kojih je 101 boravio u centru, a 86 ih je svakodnevno pohađalo centar bez boravka u njemu.”¹⁵⁴

Postoji samo jedan licencirani centar za pružanje pomoći žrtvama trgovine ljudima, a to je NVO Centar za zaštitu žrtava i prevenciju trgovine ljudima (PVPT).¹⁵⁵ „U periodu od 2015. do 2020. godine PVPT je pružio rehabilitaciju za 187 korisnika (40 odraslih i 147 dece), od kojih je 101 smešteno u centru, a 86 ih je svakodnevno pohađalo centar bez boravka u njemu.“¹⁵⁶

154 Isto.

155 Savet Evrope (2021). [Second report on the compliance of Kosovo with the standards of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings](#). GRETA. str. 27.

156 Ibid.

PROMOVISANJE SEKSUALNOG I REPRODUKTIVNOG ZDRAVLJA I PRAVA

Zakon o reproduktivnom zdravlju između ostalog pokriva pristup informacijama, planiranje porodice, potpomognutu reprodukciju, polno prenosive infekcije uključujući HIV/AIDS.¹⁵⁷ Međutim, sama tema je i dalje tabu na Kosovu, posebno u ruralnim predelima. Prema izveštaju Institucije ombudsmana na Kosovu (IOK) o seksualnom i reproduktivnom zdravlju, Glavni porodični medicinski centri (GCPM) zajedno sa sekundarnom i tercijarnom zdravstvenom negom odgovorni su za pružanje informacija pacijentima u vezi ove teme, međutim to se uglavnom primenjuje kroz direktne konsultacije sa doktorima o svom zdravlju, a ne zakazane sastanke o seksualnom obrazovanju.¹⁵⁸ Iako pristup informacijama može biti ograničen, pristup stručnim uslugama se smatra visokim.

Procenat žena u dobi od 15 do 49 godina sa živorođenim bebama u poslednje dve godine čijem je poslednjem porođaju i rađanju žive bebe prisustvovalo kvalifikovano zdravstveno osoblje je 99,5%.¹⁵⁹ Pristup proizvodima za menstrualnu

higijenu bio je pitanje javne debate, a organizacije civilnog društva su se zalagale da ovi proizvodi budu oslobođeni poreza. Procenjuje se da žene troše 56 evra godišnje na ove proizvode, uključujući porez na dodatu vrednost od 18%, što povećava finansijske obaveze žena koje su već nedovoljno zastupljene na tržištu rada.¹⁶⁰

Seksualno obrazovanje, upotreba kontraceptiva i porođaji adolescenata

Seksualno obrazovanje se zbog mentaliteta i stigmatizacije koja iz toga proizilazi ne predaje ni na jednom nivou formalnog obrazovanja na Kosovu. Učenici uglavnom uče o reprodukciji iz biologije, međutim ostali aspekti seksualnog obrazovanja nisu obuhvaćeni. Kao rezultat toga, postoji nedostatak informacija o tome. Podaci istraživanja pokazuju da samo 40% mladih koristi kontraceptivna sredstva, što je znatno manje od njihovih vršnjaka u Evropi, od kojih 71% koristi

157 Službeni list Republike Kosovo (2008). [Zakon br. 02/L-76 o reproduktivnom zdravlju](#).

158 Institucija ombudsmana Kosova (2021) [Izveštaj ex officio br. 577/2021 o seksualnom i reproduktivnom zdravlju](#). Str. 49.

159 UNICEF (2020). [2019-2020 Kosovo Multiple Indicator Cluster Survey \(MICS\)](#). Str. 13.

160 Beka, Elirjeta (2024). [Policy Brief: Menstruation isn't a luxury. Why are we taxing it?](#) Mreža žena Kosova. Str. 2.

zaštitu.¹⁶¹ Ministarstvo obrazovanja, nauke, tehnologije i inovacija (MONTI) i UNFPA uložili su napore da se izgrade kapaciteti nastavnika za upravljanje ovom diskusijom. Konkretno, razvijen je Vodič za nastavnike o inkluzivnom seksualnom obrazovanju, koji pokriva prilagođene informacije za različite nivoe osnovnog i srednjeg obrazovanja.¹⁶² Međutim, većina nastavnika i roditelja odbija distribuciju ovog sadržaja učenicima ovih nivoa.

Prema MICS-u, posmatrajući metode koje koriste žene koje su trenutno u braku ili u zajednici, prekid snošaja je glavna metoda koja se koristi kao kontracepcija, a slede spiralna ili intrauterini uložak, muški kondom i pilule.¹⁶³ S druge strane, 33,3% njih je izjavilo da ne koristi nikakve metode za zaštitu, a ovaj procenat je nešto veći među zajednicama Roma, Aškalija i Egipćana, od kojih 37,9% ne koristi nikakve metode.¹⁶⁴ Generalno, procenat žena u reproduktivnoj dobi (15-49 godina) koje svoje potrebe za planiranjem porodice zadovoljavaju savremenim metodama je 12,5%.¹⁶⁵ Što se tiče porođaja kod adolescenata, stopa porođaja tinejdžera na Kosovu je 13 porođaja na 1.000 žena, dok je stopa među zajednicama Roma, Aškalija i Egipćana 78.¹⁶⁶

Kontraceptivi su deo spiska esencijalnih lekova na Kosovu i dostupni su besplatno u apotekama glavnih centara porodične medicine na recept od lekara. Međutim, nisu uvek dostupni zbog nedostatka narudžbine ili nedovoljnih zaliha za zadovoljavanje potrebe.¹⁶⁷ Pored slabog snabdevanja, bilo je i nekoliko slučajeva diskriminacije, gde su apotekari pacijentima etničkih manjina govorili da nemaju kontraceptive na zalihama. Ali kada su isti pacijenti došli s predstavnicima civilnog društva, oni su postali dostupni.¹⁶⁸

Pilule za hitnu kontracepciju su alternativni oblik sprečavanja trudnoće i mogu se kupiti bez lekarskog recepta. Ovo oslobađa profesionalce od usmeravanja žena u njihovim odlukama, a istovremeno povećava rizik od neželjene trudnoće zbog njihovog ograničenog učinka.¹⁶⁹ Opseg njihove upotrebe ne može se definisati, ali sve je veća zabrinutost da se koriste više nego što je preporučeno.

Abortus

Na Kosovu žene imaju pravo na abortus. Ovo pravo je utvrđeno Zakonom br. 03/L-110 o prekidu trudnoće. Prema ovom zakonu, žene mogu prekinuti trudnoću po svom izboru (član 5) ili iz zdravstvenih razloga (član 15).¹⁷⁰ Međutim, prema članu 14, zabranjen je selektivni prekid trudnoće motivisan izborom pola. Abortuse moraju obavljati licencirani akušerski i ginekološki stručnjaci, a pacijentima se mora ponuditi posebna nega pre i nakon procesa. Ipak, to nije uvek slučaj. Prema izveštaju Institucije Ombudsmana na Kosovu o seksualnom i reproduktivnom zdravlju, brojne pacijentkinje koje su prekinule svoju trudnoću u Univerzitetskom kliničkom centru Kosova (UKCK), dobile su nedostojanstven i bezosečajan tretman,

161 Ministarstvo kulture, omladine i sporta (2024). [Nacionalna strategija za mlade 2024-2032](#). str. 11.

162 Ibid. str. 50.

163 UNICEF (2020). [2019-2020 Kosovo Multiple Indicator Cluster Survey \(MICS\)](#). Str. 118.

164 UNICEF (2020). [2019-2020 Kosovo Multiple Indicator Cluster Survey \(MICS\)](#). str. 118 i 122.

165 UNICEF (2020). [2019-2020 Kosovo Multiple Indicator Cluster Survey \(MICS\)](#). Str. 120

166 UNICEF (2020). [2019-2020 Kosovo Multiple Indicator Cluster Survey \(MICS\)](#) str. 105-106.

167 Institucija ombudsmana Kosova (2021) [Izveštaj ex officio br. 577/2021 o seksualnom i reproduktivnom zdravlju](#). Str. 66.

168 Ibid.

169 Informaciju dostavio Sekretarijat Udruženja akušera i ginekologa Kosova.

170 Službeni list Republike Kosovo (2009). [Zakon br. 03/L-110 o prekidu trudnoće](#). Str. 2 i 4.

što je iskustvo učinilo još traumatizovanim.¹⁷¹ Generalno, abortus se može obaviti u privatnim i javnim klinikama. Međutim, zbog nepostojanja sistema koji prikuplja podatke iz svih ovih subjekata i osetljivosti pitanja, ne postoji sveobuhvatna statistika o ukupnom broju abortusa.

Rano otkrivanja raka grlića materice i dojke

Istraživanje sprovedeno za svrhe izveštaja Institucije ombudsmana na Kosovu o seksualnom i reproduktivnom zdravlju pokazuje da većina žena ne radi redovne PAP testov. 44% ispitanica su izjavile da nikada nisu radile PAP test, dok je 37% izjavilo da jesu.¹⁷² Od velike većine njih koje rade PAP testove, 76%, radi ih u privatnom sektoru, dok ih 24% radi u javnom sektoru. Od onih koje nisu uradile PAP test, 64% je reklo da im nije potreban, 30% je tvrdilo da nemaju nikakve informacije, dok je 6% izjavilo da im je neugodno tokom postupka. "Od 2016. godine preko 15.000 žena je podvrgnuto PAP testu, a prema dobijenim rezultatima neke su upućene na dodatne pretrage ili lečenje po potrebi. 2023. godine, 94 žene (4,2%) od 2.246 koje su bile podvrgnute PAP testu bile su pozitivne na abnormalne epitelne ćelije i naknadno su upućene na daljnje ispitivanje i lečenje."¹⁷³

IOK istraživanje je pokazalo da 61% ispitanica nikada nije radilo mamografiju ili ultrazvuk dojki, dok je uradilo samo 18% njih. Preostalih 21% tvrdi da nemaju nikakve informacije u vezi toga. Od ispitanica koje nisu radili ovu analizu, njih 64% je reklo da im nije potrebna, dok je 36% izjavilo da nemaju informacije o tome.

HPV vakcine

Genitalni humani papiloma virus (HPV) je uobičajena polno prenosiva infekcija koja predstavlja rizik za razvoj raka grlića materice. Istraživanje sprovedeno o HPV-u na Kosovu i njegovoj vezi sa rakom grlića materice, pokazuje da je ukupna prevalencija HPV-a 13,1%.¹⁷⁴ Međutim, nedostaju informacije o HPV-u i njegovim rizicima. Velika većina ispitanika ove studije (66,4%) nije imala informacije o HPV-u, a samo 27,6% njih znalo je da HPV može dovesti do raka grlića materice. Srećom, postoji vakcina protiv HPV-a, ali kako istraživanje pokazuje, 70,1% ispitanika nije znalo za to. Ova vakcina nije bila dostupna na Kosovu do 2022. godine, kada je Vlada Kosova nabavila prvi kontingent od 300 HPV vakcina za devojčice između 12 i 26 godina.¹⁷⁵ HPV vakcina je uvrštena u Akcioni plan za vakcinaciju 2022-2025.¹⁷⁶

171 Institucija ombudsmana Kosova (2021) [Izveštaj ex officio br. 577/2021 o seksualnom i reproduktivnom zdravlju](#). Str. 71-72.

172 Kosovo Ombudsperson Institution (2021) [Izveštaj Ex officio br. 577/2021 u vezi sa pravima na seksualno i reproduktivno zdravlje](#). Str. 54.

173 UNFPA Kosovo (2024) [Empowering Women's Health: Milestones and Collaborative Efforts in Cervical Cancer Prevention in Kosovo](#).

174 Raçi, P.Z., Raçi, F. & Hadri, T. [Kosovo women's knowledge and awareness of human papillomavirus \(HPV\) infection, HPV vaccination, and its relation to cervical cancer](#). BMC Women's Health 21, 354 (2021). str. 1.

175 UNFPA Kosovo (2022). [Strengthening the Pillars: Cervical Screening and Prevention](#).

176 Ministarstvo zdravlja (2023) [Tri nove vakcine za zaštitu zdravlja građana](#).

Seksualno i reproduktivno zdravlje žena sa invaliditetom

Žene sa invaliditetom susreću se sa različitim izazovima prilikom pristupa zdravstvenim uslugama, posebno onima koje se odnose na seksualno i reproduktivno zdravlje. Zbog nedostatka tumača koje obezbeđuje vlada, žene sa oštećenjem sluha moraju se osloniti na članove porodice za tumačenje znakovnog jezika¹⁷⁷, što postavlja i pitanja privatnosti i tačnosti. Bilo je slučajeva da su se žene sa telesnim invaliditetom susrele sa stigmatizacijom i neodgovarajućim tretmanom u ginekološkim pregledima, gde im je rečeno da ne smeju zatrudnjeti zbog invaliditeta, bez ikakvih testova ili daljih pregleda.¹⁷⁸

HIV/AIDS i SPI

Prvi slučaj HIV/AIDS-a na Kosovu zabeležen je 1986. godine. Od tada do kraja 2023. godine, u Nacionalnom institutu za javno zdravlje na Kosovu registrovan je ukupno 181 slučaj, od kojih su 80% muškarci i 20% su žene.¹⁷⁹ Tokom ovog perioda, 51 od ovih osoba je umrlo od HIV/AIDS-a. Posebno su zabrinjavajuće brojke među muškarcima, jer je samo u poslednje dve godine registrovano 40 od 144 slučaja muškaraca kojima je dijagnostikovano HIV/AIDS (27,8%).¹⁸⁰ Ovo je više od ukupnog broja žena s dijagnozom od samog početka. Antiretrovirusna (ARV) terapija dostupna je na Klinici za infektivne bolesti u UKCK, i većina ljudi koji žive sa HIV/AIDS-om se leči tamo.¹⁸¹ Nekoliko pojedinaca se nije vratilo nakon što su dobili rezultate i stoga nema praćenje njihovog stanja.

Iako na Kosovu ima slučajeva HIV/AIDS-a, postoji opšti nedostatak svesti o prenošenju HIV-a. „Procenat žena i muškaraca starosti 15-24 godine koji tačno identifikuju dva načina prevencije seksualnog prenosa HIV-a, koji znaju da osoba zdravog izgleda može biti HIV pozitivna i koji odbacuju dve najčešće zablude o prenošenju HIV-a” je 10,5% među ženama i 10,1% među muškarcima.¹⁸² Procenat je niži među zajednicama Roma, Aškalija i Egipćana, koji iznose 2,7%, odnosno 5,8%.

Slučajevi seksualno prenosivih infekcija (SPI) registrovani su u Nacionalnom institutu za javno zdravlje Kosova (NIJZK), koji raspolaže podacima iz javnog sektora i nekoliko laboratorija u privatnom sektoru. Ispod su podaci za seksualno prenosive bolesti u poslednjih 10 godina, koje je dostavio NIJZK.¹⁸³

177 Institucija ombudsmana Kosova (2021) [Izveštaj ex officio br. 577/2021 o seksualnom i reproduktivnom zdravlju](#). Str. 51.

178 Institucija ombudsmana Kosova (2021) [Izveštaj ex officio br. 577/2021 o seksualnom i reproduktivnom zdravlju](#). Str. 63.

179 Nacionalni institut za javno zdravlje na Kosovu, Odeljenje za epidemiologiju (2024) "Godišnji izveštaji o epidemiološkoj situaciji sa HIV/AIDS-om i SPI na Kosovu".

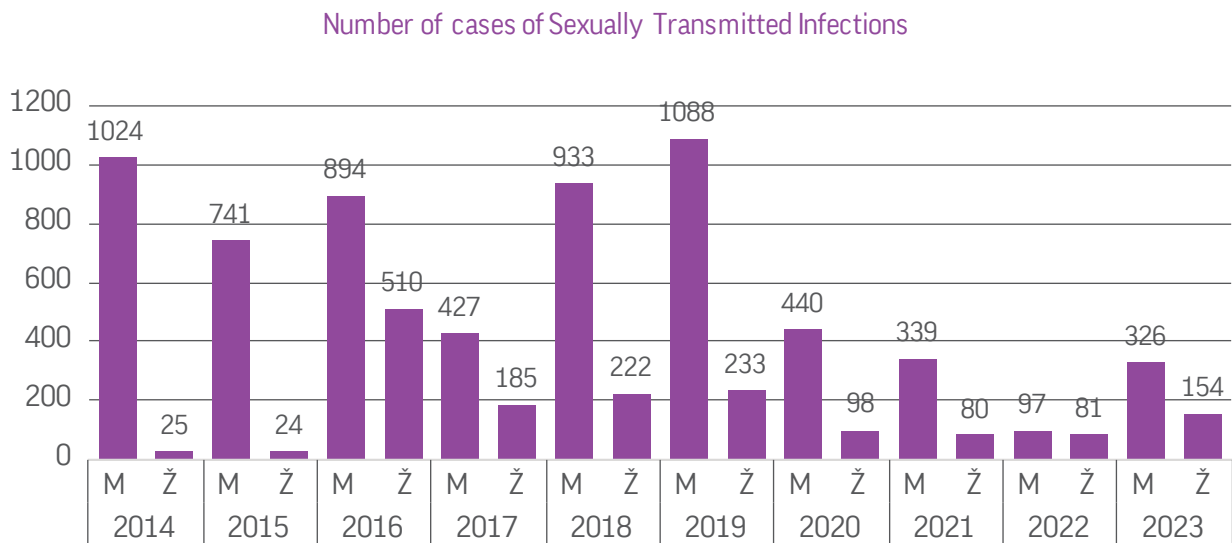
180 "Godišnji izveštaji o epidemiološkoj situaciji sa HIV/AIDS-om i SPI na Kosovu", Nacionalni institut za javno zdravlje Kosova, Odeljenje za epidemiologiju.

181 Informaciju su dobili predstavnici Nacionalnog instituta za javno zdravlje na Kosovu.

182 UNICEF (2020). [2019-2020 Kosovo Multiple Indicator Cluster Survey \(MICS\)](#). Page 15.

183 Nacionalni institut za javno zdravlje na Kosovu, Odeljenje za epidemiologiju (2024) "Godišnji izveštaji o epidemiološkoj situaciji sa HIV/AIDS-om i SPI na Kosovu".

Grafikon 5 Broj slučajeva seksualno prenosivih infekcija među ženama i muškarcima 2014-20233

Podaci pokazuju da je više žena nego muškaraca dijagnostifikovano sa SPI. Opšti broj registrovanih slučajeva SPI značajno je opao u protekle četiri godine, što je zbog dva glavna razloga: 1) većina slučajeva se sada dijagnostikuje u privatnim laboratorijama, koje slučajeve SPI ne prijavljuju NIJK, i 2) promene u kategorizacijama od strane SZO i ECDC-a zbog kojih ovi brojevi ne uključuju neke infekcije koje su ranije bile registrovane kao SPI.¹⁸⁴ Kao rezultat toga, obim širenja seksualno prenosivih infekcija se ne može utvrditi.

¹⁸⁴ Informacije koje su primili predstavnici Nacionalnog instituta za javno zdravlje na Kosovu, mart 2024.

PROMOVISANJE EKONOMSKIH I SOCIJALNIH PRAVA I OSNAŽIVANJA DEVOJČICA I ŽENA

Ekonomija

Kratka analiza politike

Zakon br. 03/L-212 o radu inkorporiše odredbe Zakona o zaštiti od diskriminacije, proširujući njegovu primenu na odnose poslodavca i zaposlenih u javnom i privatnom sektoru. Ovaj zakon uključuje odredbe o pravima na porodiljsko i očinsko odsustvo i zaštitu za dojlje i trudnice.¹⁸⁵ Žene po zakonu imaju pravo na porodiljsko odsustvo do 12 meseci, što je među odredbama najdužeg porodiljskog odsustva na svetu. Poslodavac je dužan obezbediti 70% redovne plate za prvih šest meseci.

Nakon toga, poslodavac plaća 50% prosečne kosovske plate za naredna tri meseca. Poslednja tri meseca porodiljskog odsustva neće biti plaćena, ako žene odluče da ih koriste. Muškarci, s druge strane, imaju pravo samo na tri dana roditeljskog/očinskog odsustva.¹⁸⁶ Treba napomenuti da iako Kosovo ima odredbe o jednom od najdužih porodiljskog odsustva na svetu, statistička analiza otkriva da duža odsustva smanjuju verovatnoću da se žene vrate na posao.¹⁸⁷ **Zakon br. 03/L-019 o profesionalnom osposobljavanju, prekvalifikovanju i zapošljavanju osoba sa ograničenim sposobnostima** uspostavlja obaveznu kvotu i za javne i za privatne poslodavce kako bi se pomoglo pojedincima sa posebnim potrebama. Prema zakonu, poslodavci su dužni da zaposle jednu osobu sa invaliditetom na svakih 50 zaposlenih.¹⁸⁸

185 Skupština Republike Kosovo (2010), [Zakon br. 03/L-212 o radu](#).

186 Skupština Republike Kosovo (2010), [Zakon br. 03/L-212 o radu](#).

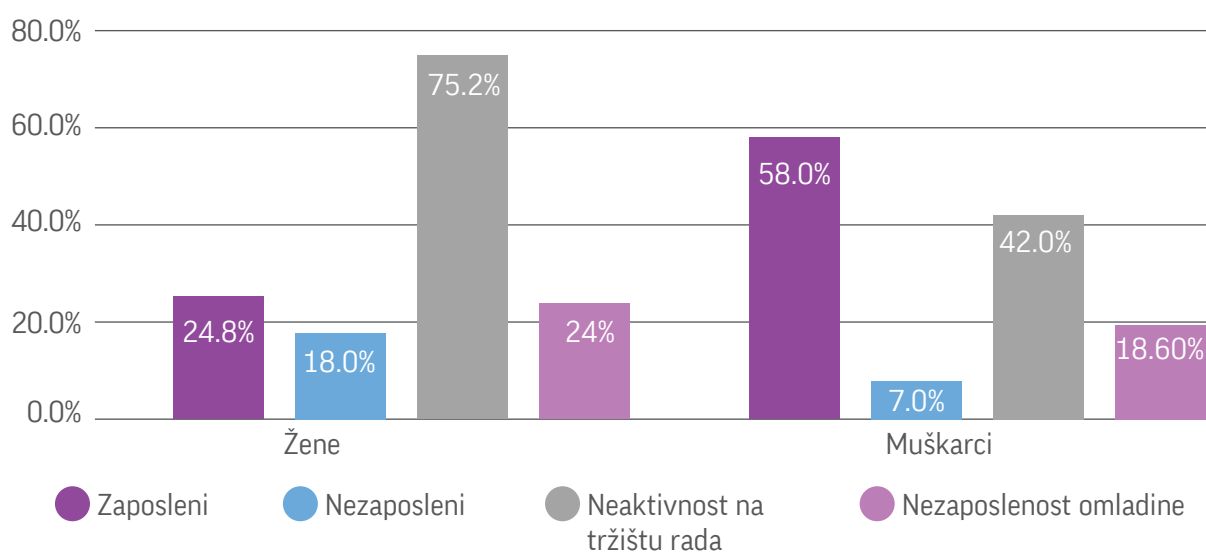
187 Mreža žena Kosova(2019), [Rodno zasnovana diskriminacija i rad na Kosovu](#).

188 Skupština Republike Kosovo (2009), [Zakon br. 03/L-019 o profesionalnom osposobljavanju, prekvalifikovanju i zapošljavanju osoba sa ograničenim sposobnostima](#)

Trenutna situacija

Siromaštvo je veoma rasprostranjeno na Kosovu, sa 18% stanovništva koje živi ispod granice siromaštva, a 5,1% u ekstremnom siromaštvu.¹⁸⁹ Preovlađuje u ruralnim predelima, gde živi 64,4% ljudi koji se suočavaju sa siromaštvom i 63,7% ljudi koji se suočavaju sa ekstremnim siromaštvom.¹⁹⁰ Siromaštvo više pogađa žene nego muškarce, sa 19 posto žena i 17 posto muškaraca koji žive ispod granice siromaštva.¹⁹¹ Pokazatelji radne snage za učešće žena na tržištu rada i njihovo zapošljavanje među najgorim su u regionu, iako je Nacionalna strategija razvoja istakla zapošljavanje žena kao prioritet.

Grafikon 6 Ključni indikatori tržišta rada, razvrstani po polu, ASK

Stope nezaposlenosti i neaktivnosti tržišta rada na Kosovu su alarmantno visoke u različitim sektorima. Kosovo ima stopu nezaposlenosti od 10.6 % i stopu neaktivnosti radne snage od 59.1%.¹⁹² Nezaposlenost mladih je takođe zabrinjavajuća i iznosi 16.7 %. Žene i devojke se suočavaju sa nezaposlenošću i nedostatkom učešća u radnoj snazi po mnogo većim stopama od muškaraca. Na primer, 42% muškaraca je neaktivno (što znači da ne rade niti traže posao), u poređenju sa 75.2% žena.¹⁹³ Žene se pretežno bave obrazovanjem (18,9 odsto), zdravstvenim i socijalnim radom (15,1%), finansijskim i poslovima osiguranja (2,5%). Muškarci su, s druge strane, zastupljeniji u građevinarstvu (17,2%), prerađivačkoj industriji (9,9%) i trgovini na veliko i malo (19,5%). Oba pola pokazuju značajno učešće u trgovini i uslugama, sa 21,1 % žena i 19,5 % muškaraca koji rade u ovim sektorima. Pored toga, veća je verovatnoća da će žene raditi kao profesionalci (33,2%), dok su muškarci više rasprostranjeni u različitim sektorima, a mnogi su zaposleni u zanatskim i osnovnim zanimanjima.

189 Agencija za statistiku Kosova (2019), [Potrošačko siromaštvo u Republici Kosova](#).

190 Ibid.

191 Ibid.

192 Agencija za statistiku Kosova (2023), [Anketa radne snage 2023](#), 3K

193 Ibid.

Ukupno 80.775 osoba je registrovano kao nezaposleno u kancelarijama za zapošljavanje na Kosovu 2022. godine, 39.169 (48,5%) žena i 41.606 (51,5%) muškaraca.¹⁹⁴ U 2022. godini, putem redovnih posredovanja pri zapošljavanju u Agenciji za zapošljavanje zaposleno je ukupno 4.460 osoba, a aktivnim merama tržišta rada 2.012 osoba. Žene su činile 2.147 zaposlenih kroz redovno posredovanje (48,1%) i 1.249 kroz aktivne mere tržišta rada (62,1%). Muškarci su činili 2.313 zaposlenih kroz redovno posredovanje (51,9%) i 763 kroz aktivne mere tržišta rada (37,9%).¹⁹⁵

Tabela 1: Dodatni pokazatelji zaposlenosti, razvrstano po polu, 2022.

Pokazatelj	Muškarci (%)	Žene (%)	Ukupno
Registrovani nezaposleni u KZ-ovima	51.5%	48.5%	80,775
Zaposlen preko redovnih KZ posredovanja	51.9%	48.1%	4,460
Zaposlen kroz aktivne mere tržišta rada	37.9%	62.1%	2012

Važno je napomenuti da žene i muškarci navode različite razloge neaktivnosti na tržištu rada. Muškarci navode da je njihovo učešće u obrazovanju i obuci glavni razlozi njihove neaktivnosti, dok žene kao glavni razlog navode neplaćene obaveze nege, uključujući brigu o deci.

Žene na Kosovu troše 6,2 sata na neplaćeni rad i negu dnevno, 44 procenta više vremena od muškaraca, koji provode 3,5 sata.¹⁹⁶ Neplaćeni rad i nega na Kosovu ima procenjenu vrednost od 2,824,248,757 evra ili 33 procenta BDP Kosova.¹⁹⁷

Žene koje su aktivne na tržištu rada uprkos postojećoj zakonskoj zaštiti i dalje se suočavaju sa nejednakim mogućnostima i diskriminacijom. Pri zapošljavanju prevladava rodno zasnovana diskriminacija, pri čemu poslodavci diskriminiraju žene zbog postojećih odredbi porodijskog odsustva.¹⁹⁸ Zbog činjenice da, kao što je gore rečeno, teret plaćanja porodijskog odsustva snosi poslodavac, mnogi poslodavci u privatnom sektoru oklevaju da zaposle žene koje su trudne ili koje planiraju da zasnuju porodicu.¹⁹⁹ Istraživanje takođe pokazuje da mali broj poslodavaca ima politike i mere za identifikaciju i sprečavanje rizika za zaposlene trudnice.²⁰⁰ Uprkos diskriminaciji na tržištu rada, izuzetno je manji broj prijavljenih slučajeva. Postoji nekoliko razloga za to, uključujući strah od gubitka posla, duge i zamorne procedure, zabrinutost oko anonimnosti, nepoverenje u javne institucije i poteškoće u dokumentovanju slučajeva.²⁰¹

Da bi promovisale rodnu ravnopravnost i osnažile žene na radnom mestu, tržištu i zajednici, dvadeset dve privatne kompanije na Kosovu su se obavezale na principe osnaživanja žena (WEPs)²⁰². Ove kompanije²⁰³ obuhvataju sektore kao što su maloprodaja, mediji, bankarstvo, privatno obrazovanje,

194 Kosovska agencija za zapošljavanje (2022). [Zapošljavanje I Stručno Usavršavanje](#).

195 Ibid.

196 Institut Musine Kokalari (2022), Who Cares? Unpaid Care work in Kosovo.

197 Ibid.

198 Mreža žena Kosova (2016). [Striking a Balance: Policy Options for Amending Kosovo's Law on Labour](#).

199 Mreža žena Kosova (2019), [Rodno zasnovana diskriminacija i rad na Kosovu](#).

200 Ibid.

201 Ibid.

202 [Women Empowerment Principles \(WEPs\)](#)

203 [WEPs Signatories in Kosovo](#)

poreske i savetodavne usluge. Informisani o međunarodnim standardima rada i ljudskih prava, principi osnaživanja žena naglašavaju poslovni udeo i odgovornost u rodnoj ravnopravnosti i dopunjuju direktive EU o ravnoteži između poslovnog i privatnog života i transparentnosti plata, kao što je istaknuto u globalnom istraživanju iz 2021. podržanom od Evropske unije.²⁰⁴

Nezaposlenost i siromaštvo su i dalje visoki i za nacionalne manjine, posebno za Rome, Aškalije i Egipćane, iako podaci razvrstani po polu o tome nisu dostupni. U 2020. godini, skoro polovina (48%) ekonomski aktivnih Roma, Aškalija i Egipćana na Kosovu bila je nezaposlena.²⁰⁵ Drugo značajno pitanje je neformalnost. Neformalni rad je najčešći oblik zapošljavanja za Rome, Aškalije i Egipćane, koji čini 70% njihove ukupne zaposlenosti, što je znatno više od 46% većinskog stanovništva.²⁰⁶ Diskriminacija takođe igra ulogu, jer je 40% Roma, Aškalija i Egipćana prijavilo diskriminaciju tokom procesa zapošljavanja.²⁰⁷ Nezaposlenost među Srbima na Kosovu je takođe visoka. Prema podacima Evropske komisije, nezaposlenost među kosovskim Srbima 2018. godine je procenjena na 30,5%, u poređenju sa stopom od 15,9% među kosovskim etničkim Albancima. Štaviše, učešće Srba na Kosovu na tržištu rada je mnogo niže od učešća etničkih Albanaca

Prema podacima Svetske banke, u 2017. godini, stopa učešća u radnoj snazi za srpsko stanovništvo Kosova bila je oko 39%, u poređenju sa stopom od 63,9% među kosovskim etničkim Albancima. Osim toga, uprkos zakonskim zahtevima o zapošljavanju osoba sa invaliditetom, one su i dalje izrazito nedovoljno zastupljene kako u privatnom tako i u javnom sektoru.²⁰⁸

Zvanični podaci o rodnom jazu u platama na Kosovu su nedostupni. Međutim, istraživanja pokazuju da žene na Kosovu zarađuju oko 0,74 evra za svakih 1,00 evro koji zarađuju muškarci.²⁰⁹ Ovaj disparitet u platama i dalje postoji jer muškarci imaju tendenciju da zauzimaju bolje plaćene pozicije u svim sektorima. Jaz je izraženiji u sektorima u kojima dominiraju muškarci, ali ostaje u oblastima kao što su zdravstvo i obrazovanje, gde žene preovlađuju, međutim i dalje muškarci imaju bolje plaćene uloge.²¹⁰

204 [Snimak 250 kompanija u G7 zemljama \(2021\) United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women funded by European Union](#)

205 Radni dokument osoblja Komisije (2019), [Roma inclusion measures reported under the EU Framework for NRIS](#).

206 Svetska banka (2019). [Breaking the Cycle of Roma Exclusion in the Western Balkans](#).

207 Ibid.

208 Farnsworth, Morina, and Nuhiu (2018), [Gender, LGBTI, and Persons with Disabilities Assessment](#).

209 Gashi et. al. (202). [Are women really paid more than men in Kosovo? Unpicking the Evidence](#), South East European Journal of Economics and Business.

210 Ibid.

Stručna obuka

Kratka analiza politike

Zakoni o stručnom osposobljavanju i obrazovanju na Kosovu su dizajnirani da budu nediskriminatorni, obezbeđujući jednak pristup za sve žene, muškarce, devojčice i dečake iz različitog porekla. Zakon o obrazovanju i osposobljavanju odraslih²¹¹ garantuje da i muškarci i žene mogu učestvovati u svim programima obrazovanja i obuke odraslih. Dodatno, Zakon za profesionalno obrazovanje i osposobljavanje²¹² zasnovan je na principu inkluzivnosti.

Trenutna situacija

U 2022. godini, 2.797 pojedinaca se upisalo u programe koje su organizovali Centri za stručno osposobljavanje (CSO) kako bi unapredili svoje stručne veštine i povećali svoju zapošljivost. Od toga, 35,4 % su bile žene, a 64,6% muškarci.²¹³ Ovi programi su osmišljeni da poboljšaju zapošljivost pružanjem relevantnih i tržišnih veština u različitim sektorima. Obuhvatale su oblasti kao što su informaciona tehnologija, građevinarstvo, zdravstvo, poljoprivreda i uslužne industrije poput ugostiteljstva i usluga korisnicima. Cilj je bio da se obuka blisko uskladi sa zahtevima tržišta, povećavajući verovatnoću zaposlenja za polaznike.²¹⁴

Veštine koje se podučavaju kreću se od tehničkih, kao što su tehnike programiranja i konstrukcije, do mekih veština kao što su komunikacija i timski rad, služeći se sveobuhvatnom razvojnom pristupu za radnu snagu. Podaci pokazuju da iako su žene i muškarci proporcionalno registrovani kao nezaposleni, žene su i dalje nedovoljno zastupljene u učešću u CSO-u. Uočeno je nekoliko razloga za ovu podzastupljenost, uključujući percepciju društva da ove institucije prvenstveno služe „muškim“ zanimanjima, nedostatak svesti o opciji stručnog obrazovanja i percepciju da su inferiorne u odnosu na tercijarno obrazovanje.²¹⁵ Štaviše, CSO programi su dostupniji u gradovima, što otežava pristup ženama i manjinama koje žive u udaljenijim predelima. Na primer, CSO se nalaze u sedam glavnih gradova na Kosovu, što ih čini izazovnijim za pristup ljudima koji žive u ruralnim predelima. Ovo je problem posebno za žene, zbog zabrinutosti za svoju bezbednost.²¹⁶ Nema dostupnih podataka o pohađanju žena i muškaraca iz različitih manjinskih sredina u CSO na Kosovu. Institucije su preduzele nekoliko radnju i sprovele politike za rešavanje i poboljšanje ove situacije. Među njima je i Administrativno uputstvo br. 18/2023, koje opisuje uloge i odgovornosti savetnika za karijeru u institucijama a profesionalno obrazovanje i osposobljavanje. Svrha ovog uputstva je da obezbedi da savetnici za kerijeru upućuju devojčice i dečake u odabiru njihovih karijernih puteva pružanjem relevantnih informacija i podrške koja je u skladu sa zahtevima tržišta rada i težnjama pojedinačnih učenika. Pored toga, od 2021. godine, MONTI nudi ciljane stipendije za poboljšanje zastupljenosti žena u tehničkim oblastima i podršku njihovom stručnom razvoju. Ove stipendije su osmišljene da podstaknu učešće žena u stručnim programima u nedovoljno zastupljenim

211 Skupština Republike Kosovo (2005). [Zakon br. 02/I-24 o obrazovanju i osposobljavanju odraslih](#)

212 Skupština Republike Kosovo (2013). [Zakon br. 04/I-138 za profesionalno obrazovanje i osposobljavanje](#)

213 Ibid.

214 Skupština Republike Kosovo (2013). [Zakon br. 04/I-138 za profesionalno obrazovanje i osposobljavanje](#).

215 Ibid.

216 Kosovska agencija za rodnu ravnopravnost (2020). Kosovo Program za rodnu ravnopravnost 2020-2024

sektorima ili tehničkim oblastima (STEM), sa ciljem smanjenja rodni dispariteta i ispunjavanja trenutnih zahteva tržišta rada. Godišnje se dodeljuje ukupno 90 stipendija, svaka u vrednosti od 500 evra, kao deo šire inicijative da se žene osposobe sa osnovnim veštinama za tehničke profesije u kojima su obično nedovoljno zastupljene. U 2023. godini, MONTI je dodelio 1.882 stipendije, u vrednosti od 1000 evra svaka, za žene i devojke koje pohađaju STEM studije.²¹⁷

Preduzetništvo

Žene na Kosovu su nedovoljno zastupljene kao vlasnice preduzeća. Žene su u 2022. godini, posedovale 21,9% svih preduzeća na Kosovu.²¹⁸ Međutim, žene poseduju otprilike 30% svih novih preduzeća koja se registruju svake godine na Kosovu.²¹⁹ U 2021. godini, 70% preduzeća predvođenih ženama bila su mikro preduzeća sa manje od devet zaposlenih, 24% mala preduzeća, 5% srednja, a manje od 1% velika preduzeća.²²⁰ Mala preduzeća su činila otprilike 24% svih preduzeća u vlasništvu žena, dok su srednja preduzeća činila oko 5%, a velika preduzeća manje od 1%. Većina preduzeća u vlasništvu žena (32%) fokusirana je na trgovinu na veliko i malo; 20% se fokusira na „ostale“ usluge, a 11% na proizvodnju.²²¹ Sektori sa najmanjim brojem preduzeća u vlasništvu žena uključuju električnu energiju, gas, paru, klimatizaciju i građevinarstvo.²²² Uglavnom zbog nedostatka kolaterala zbog pitanja imovine i nadsleđa, preko 88% preduzetnica otvara poslove samofinansirajući, bez kredita ili druge eksterne podrške.²²³ Ukupno, 5.253 (15,8%) preduzeća su u vlasništvu pojedinaca iz etničkih manjinskih zajednica na Kosovu.²²⁴ Od ukupnog broja preduzeća u vlasništvu manjina, 79% je u vlasništvu muškaraca, a 21% u vlasništvu žena. Međutim, čini se da postoji trend povećanja preduzeća u vlasništvu žena. Udeo žena koje su vlasnice novoregistrovanih preduzeća iznosio je 30% u 2018. godini, popevši se na 32% u 2021. godini.²²⁵ Od 2018. godine, samo 19% korisnika subvencija od strane Kosovske agencije za ulaganja i podršku preduzećima (KIESA) su preduzeća u vlasništvu žena, dok je 81% u vlasništvu muškarac.²²⁶

217 <https://masht.rks-gov.net/lista-e-perfituesve-te-bursave-ne-drejtmet-deficitare-dhe-drejtmet-teknike-per-vajza-ne-iaap-per-vitin-2023-2024/>

218 Agencija za statistiku Kosova (2022). [Statistički repertoar preduzeća.](#)

219 Kosovska agencija za registraciju preduzeća, [Izveštaji o osnovnim pokazateljima učinka.](#)

220 Savet za saradnju (2021). Žene u preduzetništvu na Kosovu..

221 Savet za saradnju (2021). Žene u preduzetništvu na Kosovu..

222 Ibid.

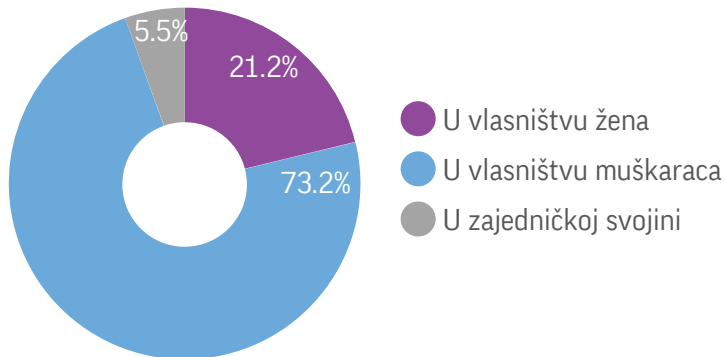
223 Mreža žena Kosova (2018). Kosovo Gender Analysis.

224 GAP Institute (2023). Business profiles: [Women and Minority Entrepreneurship in Kosovo.](#)

225 Kosovska agencija za registraciju preduzeća (2021), [BASIC PERFORMANCE INDICATORS REPORT ON BUSINESS REGISTRATION IN KOSOVO FOR 2021.](#)

226 Mreža žena Kosova (2024), [Rodna ravnopravnost i IT: Analiza rodne ravnopravnosti digitalizacije na Kosovu.](#)

Grafikon 7 Vlasništvo preduzeća na Kosovu, 2022

Vlada Kosova je preko Fonda za ekonomski oporavak značajno podržala preduzeća u vlasništvu žena. Agencija za rodnu ravnopravnost je 2021. godine izdvojila 2 miliona evra, i pomogla 108 dnevnih centara koje vode žene i 273 mala preduzeća u vlasništvu žena.²²⁷ Ministarstvo trgovine i industrije je sa 470.000 evra podržalo 32 preduzeća u vlasništvu žena. Kreditno garantni fond je takođe ponudio kolateralne garancije za preduzeća u vlasništvu žena, podržavši 269 preduzeća sa 8,6 miliona evra do kraja 2021.

Neformalna ekonomija

Neformalna ekonomija na Kosovu obuhvata ekonomske aktivnosti, poslove i radnike koji nisu regulisani ili zaštićeni od strane države. Ovaj segment privrede obuhvata širok spektar aktivnosti od male poljoprivredne proizvodnje do neregistrovanih preduzeća i pružalaca usluga. Neformalni sektor karakteriše nedostatak formalnih ugovora, sigurnost zaposlenja i socijalnih beneficija, što doprinosi ekonomskoj ranjivosti za one koji su uključeni. Međutim, on takođe obezbeđuje osnovni prihod za mnoga domaćinstva, delujući kao sigurnosna mreža u vremenima ekonomskih poteškoća. U 2022. godini, procenjeno je da je 42% stanovnika Kosova bilo uključeno u neformalni rad. Unutar ove grupe, žene su skoro dvostruko češće bile angažovane u neformalnim aktivnostima u odnosu na muškarce, čineći 65% neformalne radne snage.²²⁸ Žene u neformalnom sektoru Kosova često su angažovane na nisko plaćenim, nestabilnim poslovima, bez socijalne zaštite. Ova neravnoteža je ukorenjena u tradicionalnim rodnim ulogama i teretu neplaćenog rada za negu, koji mnoge žene ograničava na honorarne ili sezonske poslove, pretežno u poljoprivredi i uslužnim delatnostima. Ruralna područja i starosna grupa 46-64 ukazuju na veće učešće žena u neformalnom radu, naglašavajući potrebu za ciljanom podrškom za integraciju ovih žena u formalnu ekonomiju.²²⁹

Visoka stopa neformalnosti na Kosovu proizilazi iz utaje poreza, potrage za beneficijama socijalne pomoći i pritiska na porodicu. Mnogi pojedinci, posebno žene, ulaze u neformalni posao zbog ograničenih mogućnosti formalnog zaposlenja i društvenih očekivanja. Izazovi poput lošeg javnog prevoza i rigidnih rodnih uloga dodatno ograničavaju pristup formalnim poslovima, gurajući značajan deo stanovništva, posebno žene, u neformalni sektor.²³⁰

227 Kosovska agencija za rodnu ravnopravnost (2023), [Izveštaj o praćenju i evaluaciji ostvarenja ciljeva za indikatore i realizaciji aktivnosti Akcionog plana NPRP 2020-2022](#)

228 Mreža žena Kosova (2024) [U senci - Rodna analiza neformalnog rada na Kosovu](#).

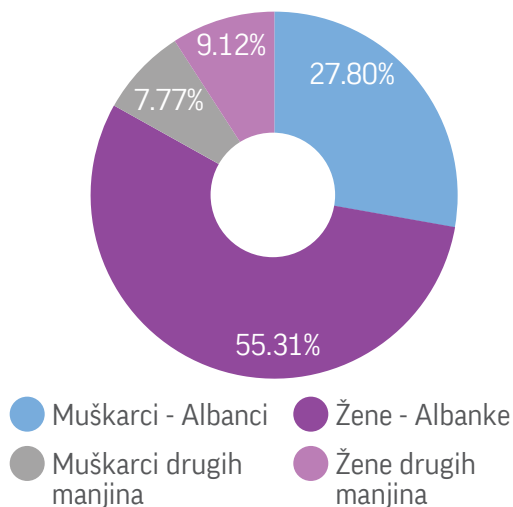
229 Mreža žena Kosova (2024) [U senci - Rodna analiza neformalnog rada na Kosovu](#).

230 Ibid.

SOCIJALNA ZAŠTITA I SOCIJALNA UGROŽENOST

Kosovo ima razrađen sistem socijalne zaštite uređenom nekoliko zakona i administrativnih uputstava. Sistem socijalne zaštite na Kosovu služi kao sigurnosna mreža i za žene i za muškarce u potrebi. Uključuje penzije, ciljanu socijalnu pomoć i druge manje programe za podršku ugroženim grupama, kao što su veterani i osobe sa invaliditetom.

Grafikon 8 Korisnici osnovne penzije na Kosovu, 2024

Kao što je gore navedeno, **Ustav Republike Kosovo** obezbeđuje zakonodavni okvir za zaštitu ljudskih prava i unapređenje socijalne zaštite na Kosovu, naglašavajući prava građana i uključujući pravo na socijalnu zaštitu. **Zakon o socijalnim i porodičnim uslugama**²³¹ uređuje pružanje socijalnih i porodičnih usluga, utvrđujući uloge i

odgovornosti relevantnih institucija. On definiše uloge i odgovornosti javnih institucija, privatnih subjekata i nevladinih organizacija uključenih u pružanje usluga kako bi se obezbedila dobrobit i dostojanstvo svih pojedinaca kojima je potrebna. Usluge su prema zakonu klasifikovane u primarne, sekundarne i tercijarne kategorije, koje zadovoljavaju različite nivoe potreba i nude podršku kao što su stambena pomoć, hitne intervencije, hraniteljstvo i smeštaj. Zakon precizira prava i usluge koje su dostupne ugroženim grupama, uključujući decu bez roditeljskog staranja, žrtve zlostavljanja, osobe sa invaliditetom, starije osobe i žrtve trgovine ljudima. Štaviše, objašnjava principe pružanja usluga, sa naglaskom na poštovanju ljudskog dostojanstva, nediskriminaciji i transparentnosti. Nalaže licenciranje i kontinuirani profesionalni razvoj pružalaca usluga pored odredbi o redovnom nadzoru i inspekciji kako bi se osigurala usklađenost sa utvrđenim standardima. Finansiranje ovih usluga prvenstveno dolazi iz državnog budžeta, sa odredbama za javno-privatna partnerstva za poboljšanje pružanja usluga. Pored toga, Zakon o penzijskim fondovima Kosova reguliše osnivanje, upravljanje i rad penzijskih fondova kako bi se obezbedila finansijska sigurnost za penzionere.²³² Zakon o invalidskim penzijama na Kosovu pruža finansijsku podršku pojedincima sa invaliditetom koji ne mogu da rade.²³³ Zakon o slepim licima obezbeđuje specifičnu finansijsku i socijalnu

231 Skupština Republike Kosovo (2024), [Zakon br.08/I-255 o socijalnim i porodičnim uslugama](#).

232 Skupština Republike Kosovo (2012), [Zakon br. 04/I-101 o penzijskim fondovima na Kosovu](#).

233 Skupština Republike Kosovo (2003). [Zakon br. 2003/23 o penzijama za lica sa ograničenim sposobnostima na Kosovu](#).

podršku osobama sa oštećenjem vida.²³⁴ Zakon o penzijama za pripadnike Kosovskih bezbednosnih snaga obezbeđuje penzijske beneficije pripadnicima bezbednosnih snaga po odlasku u penziju.²³⁵ Zakon o penzijama za ratne veterane obezbeđuje finansijsku podršku i beneficije pojedincima koji su služili u Oslobodilačkoj vojsci Kosova.²³⁶

Šeme socijalne pomoći

Socijalna pomoć na Kosovu uređena je Zakom o šemi socijalne pomoći na Kosovu.²³⁷ Zakon predviđa dve vrste pomoći: kategorija 1 ŠSP i kategorija 2 ŠSP. Da bi se kvalifikovali za kategoriju 1 šeme socijalne pomoći, svi članovi porodice moraju biti zavisni i nijedan ne može biti zaposlen.²³⁸ Kategorija 2 šeme socijalne pomoći je za porodice u kojima najmanje jedan član sposoban za rad i sa najmanje jednim detetom ispod pet godina ili siroče mlađe od petnaest godina.²³⁹ Takođe, kandidati za obe kategorije ne mogu posedovati imovinu veću od pet hektara, stoku, opremu za ličnu ili poslovnu upotrebu ili vozila. Članovi porodice koji primaju osnovnu ili invalidsku penziju izostavljaju se prilikom obračuna porodične socijalne pomoći.²⁴⁰

Tabela 2: Korisnici ŠSP na Kosovu, razvrstani po kategoriji i polu, 2024

ŠSP Kategorija 1			
Pol	Žene	Muškarci	Ukupno
Direktni primaoci	47.0%	52.9%	14173
Članovi porodice	53.9%	46.0%	34826

ŠSP Kategorija 2			
Pol	Žene	Muškarci	Ukupno
Direktni primaoci	11.4%	88.5%	5063
Članovi porodice	39.0%	60.9%	20563

Analiza korisnika šema socijalne pomoći na Kosovu u 2024. godini prema polu pokazuje da su muškarci većina direktnih primalaca, posebno u kategoriji 2 ŠSP, gde su 88,5% direktnih primalaca muškarci u poređenju sa 11,4% žena. U kategoriji 1 ŠSP, 52,9% direktnih primalaca su muškarci, dok su 47,0% žene. Međutim, kada se radi o članovima porodice, žene čine veći procenat onih kojima je potrebna pomoć. U kategoriji 1 ŠSP, 53,9% članova porodice su žene, dok su u kategoriji 2 ŠSP 39,0% žene. Ovo naglašava

234 Skupština Republike Kosovo (2012). [Zakon br. 04/L - 092 o slepim licima.](#)

235 Skupština Republike Kosovo (2012). [Zakon br. 04/L-084 o penzijama za pripadnike snaga bezbednosti Kosova.](#)

236 Skupština Republike Kosovo (2012). [Zakon br. 04/L -261o ratnim veteranima Oslobodilačke vojske Kosova.](#)

237 Skupština Republike Kosovo (2003). [Zakon broj 2003/15 o šemi socijalne pomoći na Kosovu.](#)

238 Ibid. odeljak 4.a

239 Ibid. odeljak 4.b

240 Ibid

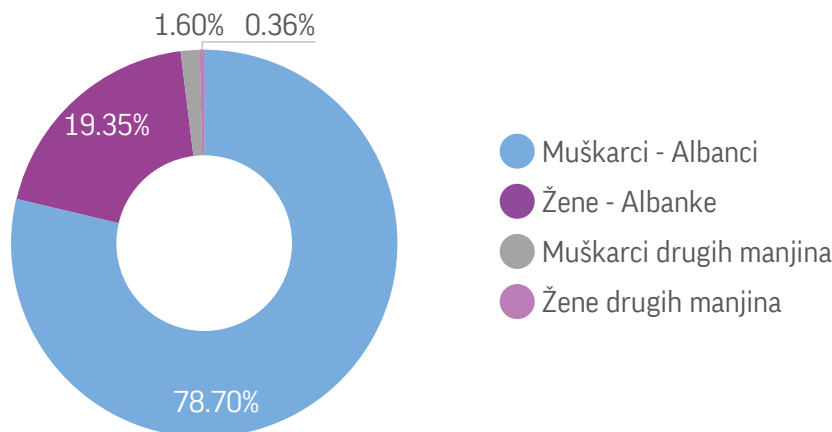
da iako je veća verovatnoća da su muškarci direktni primaoci socijalne pomoći, žene čine značajan deo onih koji se oslanjaju na ovu podršku.

Penzijske šeme

Tabela 3. Korisnici raznih različitih penzijskih šema, razvrstani po polu, 2024.

	Muškarci	Žene	Ukupno
Osobe sa invaliditetom	47.9%	52.0%	19,654
Veteranske penzije	90.52%	9.4%	36,972
Porodice palih boraca	49.7%	50.2%	12 859

Grafikon 9 Korisnici doprinosne penzije na Kosovu, 2024

Na Kosovu, su pojedincima starijim od 65 godina dostupne dve glavne vrste penzija: osnovna penzija, koju svi stariji građani univerzalno primaju, i doprinosna penzija, koja je dostupna onima koji su uplaćivali doprinose kroz svoje zaposlenje. U 2024. godini, 145.901 pojedinac na Kosovu primao je osnovne penzije, od kojih su većina bile žene.²⁴¹ Pošto žene čine ogromnu većinu stanovništva neaktivnog na tržištu rada, veća je verovatnoća da će primati osnovnu penziju nego doprinosnu penziju. Nasuprot tome, 48.215 pojedinaca primalo je doprinosne penzije,²⁴² pri čemu muškarci čine većinu zbog njihovog većeg učešća na tržištu rada.

Ova tabela naglašava rodnu rasprostanjenost korisnika penzija na Kosovu za 2024. Što se tiče invalidskih penzija, 47,9 procenata su muškarci i 52,0 procenata su žene, ukupno 19.654 primaoca. Veteranske penzije pokazuju izraženu rodnu neravnotežu, pri čemu su 90,52 odsto od 36.972 primaoca muškarci, a samo 9,4 odsto žene. Nasuprot tome, penzije za porodice palih boraca su ravnomernije raspoređene, pri čemu muškarci čine 49,7 odsto, a žene 50,2 odsto od 12.859 korisnika.

241 Agencija za statistiku Kosova (2024), Statistika socijalne zaštite.

242 Ibid.

Obrazovanje

Kratka analiza politika

Pravni okvir na Kosovu garantuje jednaka prava za sve žene, muškarce, devojčice i dečake, iz različitih sredina u pogledu pristupa i koristi od mogućnosti obrazovanja. Kosovo je u svoj ustav uključilo i time učinilo direktno primenljivim nekoliko konvencija koje obezbeđuju rodnu ravnopravnost u obrazovanju. To uključuje Konvenciju UN o pravima deteta, koja garantuje pravo svih devojčica i dečaka na obrazovanje²⁴³ kao i Opštu preporuku CEDAW br. 03, koja poziva na eliminaciju praksi i predrasuda koje ometaju ravnopravno učešće devojčica u obrazovanju.²⁴⁴ Novousvojeni Zakon o vaspitanju u ranom detinjstvu garantuje jednake mogućnosti u predškolskom obrazovanju, osiguravajući da sva deca, bez obzira na pol, etničku pripadnost ili drugu pripadnost, imaju pristup programima ranog obrazovanja. Pvaj zakon naglašava potrebu za inkluzivnim obrazovnim okruženjem koje podržava rodnu ravnopravnost, čime se omogućava i dečacima i devojčicama da imaju jednake koristi od obrazovnih mogućnosti.²⁴⁵ Pored toga, Zakon o obrazovanju u opštinama Kosova ima za cilj da „promoviše nediskriminativni obrazovni sistem u kome se pravo svakog lica na obrazovanje poštuje, te da su kvalitetne mogućnosti za učenje dostupne svima“.²⁴⁶ Štaviše, Zakon o preduniverzitetskom obrazovanju naglašava da sve devojčice i dečaci trebaju biti podjednako uključeni u obrazovni sistem i osigurava da ne postoji diskriminacija na osnovu pola, bračnog statusa ili drugih osnova u pristupu preduniverzitetskom obrazovanju.²⁴⁷ Ovaj zakon takođe propisuje da preduniverzitetsko obrazovanje mora negovati duh rodne ravnopravnosti i uključiti promociju rodne ravnopravnosti u planiranje, upravljanje i pružanje obrazovanja.²⁴⁸ Na kraju, Zakon o visokom obrazovanju obezbeđuje jednake mogućnosti i nediskriminatorski pristup za sve studente i osoblje u institucijama visokog obrazovanja.²⁴⁹ Naglašava raznolikost u obrazovnim programima, mogućnostima učenja tokom celog života i jednakosti u mogućnostima zapošljavanja i istraživanja.²⁵⁰

243 Ujedinjene nacije (1989). [Konvencija o pravima deteta](#).

244 Division for the Advancement of Women, Department of Economic and Social Affairs (1987). [CEDAW General Recommendation No. 3: Education and Public Information Campaigns](#)

245 Skupština Republike Kosovo (2023). [Zakon br. 08/I-153 o vaspitanju u ranom detinjstvu](#)

246 Skupština Republike Kosovo (2008). [Zakon br. 03/I-068 o obrazovanju u opštinama Republike Kosova](#).

247 Skupština Republike Kosovo (2011). [Zakon br. 04/I-32 o preduniverzitetskom obrazovanju](#).

248 Ibid.

249 Skupština Republike Kosovo (2011), [Zakon br. 04/I-037 o visokom obrazovanju u Republici Kosovo](#)

250 Ibid.

Trenutna situacija

Tabela 4: Broj nastavnika razvrstanih po polu i nivou

Nivo obrazovanja	Br. nastavnika	Muškarci (%)	Žene (%)
Predškolsko	649	0.3%	99.7%
Predosnovno, osnovno i niže srednje	27699	38.3%	61.7%
Više srednje	8018	64.2%	35.8%

Ukupna stopa nepismenosti na Kosovu je oko 3,5%. Postoji primetan disparitet u ovoj stopi između polova. Za žene je stopa nepismenosti oko 5%, dok je za muškarce niža i iznosi oko 2%.²⁵¹ Kosovo ima viši nivo nepismenosti od susjednih zemalja, posebno među ženama. Poređenja radi, stopa nepismenosti za žene u Albaniji je oko 2,2%, dok je za muškarce oko 0,3%.²⁵² U Srbiji je ukupna stopa nepismenosti oko 0,3%, sa 0,4% za žene i 0,2% za muškarce. U Severnoj Makedoniji, ukupna stopa nepismenosti je oko 1,6%, za žene 2,4%, a muškarce 0,9%.

Rodna ravnopravnost u udžbenicima i školskim planovima i programima na Kosovu ostaje oblast sa značajnim prostorom za poboljšanje. Istraživanja pokazuju da školski udžbenici nastavljaju da održavaju tradicionalne rodne uloge i stereotipe, jačajući predrasude i ometajući rodnu ravnopravnost. Udžbenici često prikazuju muškarce u dominantnim ulogama i žene u pasivnim položajima podrške, što doprinosi jačanju rodni stereotipa među učenicima.²⁵³ Ovi prikazi mogu igrati ulogu u održavanju rodni stereotipa, oblikujući percepciju učenika i ograničavajući njihovo razumevanje rodni uloga i mogućnosti. Takva neuravnotežena zastupljenost u udžbenicima i školskim planovima i programima može odražavati i ojačati društvene predrasude, ograničavajući potencijal kako za dečake tako i za devojčice da se zamisle u različitim ulogama.

Muškarci su značajno manje zastupljeni kao vaspitači u predškolskim ustanovama, čineći samo 0,3%, u poređenju sa 99,7% žena.²⁵⁴ Slično, na predškolskom, osnovnom i nižem srednjem nivou, muškarci čine 38,3% nastavnika, dok žene čine 61,7%. Nasuprot tome, žene su nedovoljno zastupljene na nivou višeg srednjeg obrazovanja, sa 35,8%. Žene su takođe nedovoljno zastupljene kao profesori univerziteta na svim javnim univerzitetima na Kosovu, čineći samo 32,8% od 405 redovnih profesora i 38,3% od 349 honorarnih profesora. Zastupljenost je uravnoteženija kada se posmatraju privatni univerziteti, gde žene čine 42,6% redovnih profesora i 36,2% vanrednih odnosno honorarnih profesora.

251 Svetska banka (2024). [Nepismenost na Kosovu](#).

252 Svetska banka (2024). Nepismenost u Albaniji.

253 Agencija za rodnu ravnopravnost (2019). [Sprečavanje rodni stereotipa i promovisanje rodne ravnopravnosti u školskim udžbenicima i materijalima](#)

254 Ministarstvo obrazovanja, nauke, tehnologije i inovacija Kosova, obrazovanje (2023). [Statistike 2022/2023](#).

Preduniverzitetsko obrazovanje

Tabela 5: Broj učenika razvrstanih po polu i nivou obrazovanja

Obrazovni nivo	Ukupno učenika	Dečaci (%)	Devojčice (%)
Predškolsko	5,420	51.9%	48.%
Pred osnovno	18,946	51.3%	48.7%
Primarno i niže srednje	212,967	51.4%	48.5%
Više srednje	63,029	50.5%	49.5%

Sektor preduniverzitetskog obrazovanja igra ključnu ulogu u unapređenju rodne ravnopravnosti tako što osnažuje žene i dovodi u pitanje postojeće stereotipe među svim studentima. Sve u svemu, ne postoje velike rodne nejednakosti u pohađanju preduniverzitetskih studija na Kosovu. U 2022. godini predškolsku ustanovu (pre početka zvaničnog obrazovanja, tipično za decu mlađu od 5 godina) pohađa 5.420 dece od kojih 48% devojčica i 51,9% dečaka.²⁵⁵ Predškolsko obrazovanje, za decu od 5-6 godina, pohađa 48,7% devojčica i 51,3% dečaka. Slično, u osnovnom i nižem srednjem obrazovanju ima 212.967 učenika, 48,5% devojčica i 51,4% dečaka. Na kraju, u višem srednjem obrazovanju ima 49,5% devojčica i 50,4% dečaka.²⁵⁶

Tabela 6 Rodno razvrstani podaci o višem srednjem obrazovanju

Vrsta škole	Devojčice	Dečaci	Ukupno
Stručna škola	42%	58%	34006
Gimnazija	50%	50%	63029

Na Kosovu postoje dve vrste stručnog obrazovanja, stručne škole i gimnazije. Stručne škole pružaju praktične veštine i znanja za određene karijere, sa ciljem osposobljavanja budućih radnika, dok gimnazije nude šire akademsko obrazovanje sa ciljem pripreme učenika za univerzitetsko i visoko obrazovanje. Dečaci i devojčice su podjednako zastupljeni u gimnazijama, po 50%. Međutim, dečaci su prezastupljeni (58%) u stručnim školama. Ova razlika se može povezati sa više faktora, uključujući viša akademska postignuća devojčica u osnovnom i srednjem obrazovanju, nedostatak karijernog vođenja u institucijama, prevladajuće rodne stereotipe u vezi sa tradicionalnim ulogama, kao i programe koji nisu usklađeni sa potrebama tržišta rada.²⁵⁷ U stvari, izbori u obrazovanju na Kosovu i dalje se donose na osnovu stereotipnih stavova o tome šta je prikladnije zanimanje za žene u odnosu na muškarce.²⁵⁸ Štaviše, tranzicija sa stručnih škola na univerzitetsko obrazovanje ostaje značajno visoka, što pokazuje neadekvatnost sistema stručnih škola da svojim učenicima omogući brži pristup tržištu rada. Pored toga, stope završavanja univerziteta i dalje su niske, što otkriva neefikasnost u sistemu formiranja

²⁵⁵ Kosovo Ministry of Education, Science, Technology and Innovation, Education (2023). [Statistics 2022/2023](#).

²⁵⁶ Ibid.

²⁵⁷ Savet Evrope (2020). Intersectional Gender Analysis of Pre-University Education.

²⁵⁸ Centar za društvene studije i održivi razvoj (2019). [Rodni stereotipi i izbori obrazovanja na Kosovu](#).

javnih veština. Većina profila stručnog obrazovanja ne poštuje standarde zanimanja, što rezultira neusklađenošću sa zahtevima tržišta rada. Počeo je razvoj osnovnog kurikuluma za stručno obrazovanje, ali učenje zasnovano na radu još uvek nije sistematski deo nastavnog plana i programa. Iako su partnerstva između stručnih škola i preduzeća pokrenuta poslednjih godina, ona se moraju unaprediti. Ministarstvo obrazovanja, nauke, tehnologije i inovacija (MONTI) je 2023. godine uvelo dualno stručno obrazovanje za 12 profila, sa planovima za proširenje broja profila nakon 2024. godine u zavisnosti od poslovne potražnje. Mogućnosti za celoživotno učenje i priznavanje kvalifikacija za obrazovanje odraslih (ili prethodnog učenja) ostaju ograničene.

Tabela 7: Stope napuštanja, razvrstane po nivou obrazovanja i polu 2022. - 2023

Obrazovni nivo	Ukupno	Dečaci	Devojčice	% dečaci	% devojčice
Primarni i niži sekundarni (raz. 1-9)	191	102	89	53.4%	46.6%
Viši sekundarni (raz. 10-12)	1,005	792	213	78.8%	21.1%
Total	1,196	894	302	74.7%	25.2%

U školskoj 2022-2023 godini na Kosovu, osnovnu i nižu srednju školu napustili su 53,40% dečaka i 46,60% devojčica. U višem srednjem obrazovanju, 78,81% su bili dečaci i 21,19% devojčice. Sveukupno, 74,75% svih napuštanja školovanja bili su dečaci, a 25,25% devojčice, što ukazuje da je veća verovatnoća da će dečaci napustiti školovanje.²⁵⁹ Slični trendovi zabeleženi su u 2021. i prethodnim godinama.²⁶⁰ Dokazi pokazuju da na stope napuštanja škole utiču rodne norme i društvena očekivanja, pri čemu se od dečaka očekuje da finansijski izdržavaju svoje porodice što je pre moguće.²⁶¹ Sve u svemu, deca romskog, aškalijskog i egipćanskog porekla i dalje su nedovoljno zastupljena u preduniverzitetskom obrazovanju. Devojčice iz Romske i Aškalijske zajednice su značajno nedovoljno zastupljene u višem srednjem obrazovanju, dok su devojčice Egipćanke zajednice nedovoljno zastupljene na svim preduniverzitetskim nivoima.²⁶² Čini se da rani brakovi značajno doprinose stopi napuštanja školovanja devojčica u ove tri zajednice.²⁶³ G Devojčice sa posebnim obrazovnim potrebama nedovoljno su zastupljene u preduniverzitetskom obrazovanju. U akademskoj 2022/2023. godini, od 313 učenika sa invaliditetom koji pohađaju preduniverzitetsko obrazovanje, samo 33% su bile devojčice.²⁶⁴ Međutim, nema podataka koji ukazuju na to da ima više dečaka sa invaliditetom nego devojčica, što sugerise da se devojčice sa invaliditetom možda ne dovode u školu tako često kao dečaci.

²⁵⁹ Podaci pruženi od MKOS, mart 2024

²⁶⁰ Ibid.

²⁶¹ Savet Evrope (2020), [Intersectional Analysis of Pre-University Education](#).

²⁶² Ibid.

²⁶³ Uvidi fokus grupe UN Women o rodno zasnovanom nasilju održanoj 29. februara 2024.

²⁶⁴ Ministarstvo obrazovanja, nauke, tehnologije i inovacija Kosova, obrazovanje (2023). [Statistike 2022/2023](#).

Tercijarno obrazovanje

Tabela 8: Broj diplomiranih studenata na javnim univerzitetima, razvrstani po polu

Univerzitet	Osnovne studije			Master studije		
	Br. diplomiranih	Muškarci (%)	Muškarci (%)	Br. diplomiranih	Muškarci (%)	Muškarci (%)
Univerzitet u Prištini "Hasan Prishtina"	3,543	32.0%	68.0%	1057	35.4%	64.6%
Univerzitet u Prizrenu "Ukshin Hoti"	724	17.7%	82.3%	84	36.9%	63.1%
Univerzitet u Gnjilanu "Kadri Zeka"	308	22.1%	77.9%	38	55.3%	44.7%
Univerzitet u Peći "Haxhi Zeka"	272	28.3%	71.7%	124	32.3%	67.7%
Univerzitet primenjenih nauka u Uroševcu	180	33.3%	66.7%	19	47.4%	52.6%
Univerzitet u Mitrovici "Isa Boletini"	336	26.5%	73.5%	57	29.8%	70.2%
Univerzitet u Đakovici "Fehmi Agani"	66	24.2%	75.8%	0	0	0
Fakultet islamskih nauka	37	54.1%	45.9%	10		
Kosovska akademija za javnu bezbednost	38	89.5%	10.5%	0	30%	70%
Ukupno	5,504	29.5%	70.5%	1389	36%	64%

Žene su nadmašile muškarce u kontinuiranom diplomiranju na osnovim studijama tokom protekle decenije. U akademskoj godini 2021/2022, žene su činile 70,5% svih diplomiranih studenata na osnovim studijama na javnim univerzitetima na Kosovu, nadmašujući muškarce u skoro svim institucijama. Jedini izuzetak su bili Univerzitet za islamske studije i Akademija za javnu bezbednost, gde su muškarci činili 54,1% odnosno 89,5% diplomiranih studenata. Slično, žene nadmašuju muškarce u sticanju master diploma, pri čemu su 64% svih master diploma u 2022/2023. godini stekle žene. Konačno, nešto više žena nego muškaraca steklo je zvanja doktora nauka 2022/2023, (56%), što je trend koji se nastavlja iz prethodnih godina. Na kraju, ogromna većina studenata koji diplomiraju na privatnim univerzitetima na Kosovu su žene. Naime, u akademskoj 2021/2022. godini žene su činile 72,1% od ukupno 6.881 diplomiranog studenta. Nažalost, veći uspeh žena u tercijarnom obrazovanju ne znači uspešan ulazak na tržište rada, kao što je gore navedeno. Pored toga, rodna segregacija i dalje postoji u tercijarnom obrazovanju, pri čemu su muškarci značajno nedovoljno zastupljeni u obrazovanju, a žene nedovoljno zastupljene u računarskim naukama, poljoprivredi, biznisu i geonaukama. Međutim, MONTI od 2018. godine ne prikuplja i ne objavljuje podatke razvrstane po oblastima studija.

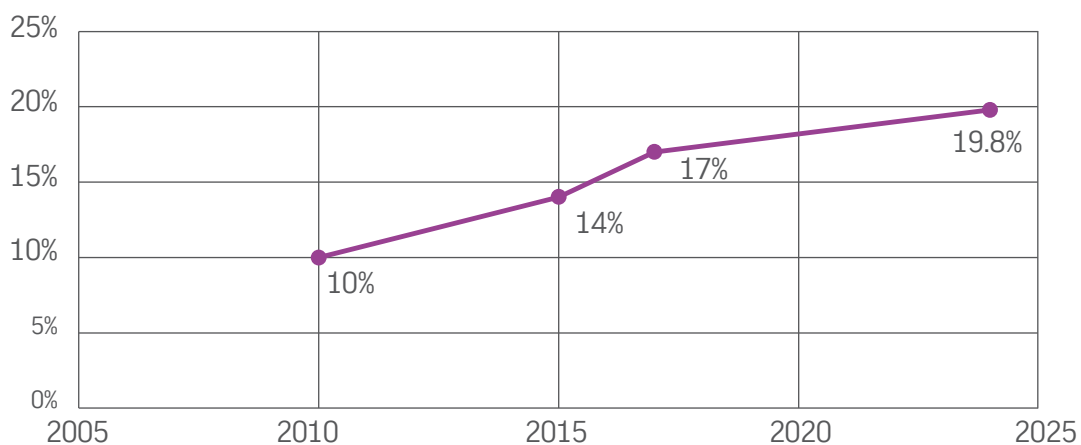
Imovinska prava i pravo na nasleđe

Kosovo ima snažan zakonodavni okvir koji garantuje jednaka imovinska i nasledna prava za žene i muškarce. Član 46. Ustava kaže da je pravo na imovinu zagantovano svim građanima Kosova i niko se ne može arbitrarno lišiti lične imovine.²⁶⁵ Zakon o nasleđivanju ističe da su svi jednaki da nasleđuju imovinu pod istim uslovima.²⁶⁶ Zakon navodi da je pravo na odricanje od nasleđa opcija, sve dok se to ne dešava pod prinudom.²⁶⁷ Zakon o porodici navodi da imovina koja pripada jednom od supružnika u trenutku stupanja u brak ostaje u zasebnom vlasništvu. Međutim, imovina stečena tokom braka je u zajedničkom vlasništvu.²⁶⁸

Trenutna situacija

Međutim, uprkos ovom snažnom zakonodavnom okviru koji daje jednaka imovinska prava muškarcima i ženama, žene na Kosovu i dalje se suočavaju sa značajnim izazovima kada su u pitanju imovinska prava. Iako je došlo do sporog, ali stalnog povećanja vlasništva žena nad imovinom na Kosovu, ono i dalje ostaje široko rasprostranjen izazov za žene i devojke. Od svih 612.482 registrovane imovine na Kosovu 2024. godine, samo 19,8% je u vlasništvu žena, što uključuje imovinu koja je u zajedničkom vlasništvu žena i muškaraca.²⁶⁹

Grafikon 10 Žene vlasnice imovine 2010–2024

Ovo se povećalo sa 10% u 2010., 14% u 2015. i 17% u 2018.²⁷⁰ Nekoliko faktora je doprinelo ovom povećanju, uključujući kampanje podizanja svesti javnosti koje su organizovali ARR, organizacije žena i drugi akteri. Međutim, afirmativne mere integrisane u postojeće zakonodavstvo takođe doprinose ovom porastu. Možda je najuspešnije bilo Administrativno uputstvo br. 03/2016, o posebnim merama za registraciju zajedničke nepokretne imovine na ime oba supružnika, razvijeno od strane ARR-a

265 Skupština Republike Kosovo (2015). Ustav Republike Kosovo, član 46.

266 Skupština Republike Kosovo (2004), [Zakon br.2004/26 o nasleđivanju](#)

267 Skupština Republike Kosovo (2004), [Zakon br.2004/26 o nasleđivanju](#)

268 Skupština Republike Kosovo (2004), [Zakon br. 2004/32 o porodici](#)

269 [Kosovska katastarska agencija](#), pristupljeno u februaru 2024.

270 Mreža žena Kosova(2018). [Kosovo Gender Analysis](#).

u bliskoj saradnji sa Kosovskom katastarskom agencijom. Uputstvom je uveden niz mera kojima se omogućava obavezno uknjižavanje zajedničke nepokretnosti na ime i supruga i supruge, koji s svake godine obnavlja.²⁷¹

Nekoliko faktora doprinosi niskoj stopi vlasništva nad imovinom među ženama na Kosovu. Prvi su duboko ukorenjene rodne norme, uloge i patrijarhalne tradicije, koje često favoriziraju muškarce u odnosu na žene. Kvantitativna istraživanja o svesti i mišljenjima u poslednje vreme nisu sprovedene. Poslednje, sprovedeno 2017. godine, pokazuje da 80% stanovnika Kosova (75% muškaraca i 85% žena) veruje da muškarci i žene treba da imaju jednaka prava kada je reč o imovini i nasleđu.²⁷² Takođe je pokazalo da samo 27% stanovnika Kosova veruje da njihovi sinovi i ćerke ne bi trebalo podjednako da naslede imovinu.

Istraživanja pokazuju da je broj žena koje se odriču imovine veoma visok, uprkos zakonima i politikama koje garantuju jednaka prava u nasleđivanju. Otprilike 45% žena koje su prošle kroz formalizovane procese nasleđivanja odreklo se svog udela u nasleđstvu.²⁷³ Ovo odricanje često dolazi iz društvenih pritisaka, koji proizilaze iz tradicionalnih vrednosti i porodičnih očekivanja. Strah od stvaranja porodične nesuglasice ili izopštenja može navesti mnoge žene da se odreknu svojih zakonskih prava. Osim toga, nedostatak svesti ili nerazumevanje o njihovim zakonskim pravima i prednostima vlasništva nad imovinom doprinosi ovoj visokoj stopi odricanja.

Nedostatak imovine i nasleđstva žena nije izolovan problem jer utiče na različite aspekte života žena i njihovu sposobnost da ostvare ekonomsku i ličnu sigurnost. Između ostalog, bez imovine, žene imaju ograničene mogućnosti utočišta u slučajevima rodno zasnovanog nasilja, jer im nedostaje siguran prostor za smeštaj. Osim toga, žene bez imovine ne mogu dati kolateral za kredite, što ograničava njihove mogućnosti za preduzetništvo i finansijsku nezavisnost.

Agrikultura

Na Kosovu, 62% stanovništva živi u ruralnim područjima, uključujući 61,6% žena i 62,3% muškaraca. Dakle, poljoprivreda igra važnu ulogu i čini 6,9% kosovskog BDP-a.²⁷⁴ Poljoprivredni sektor zapošljava 2,23% formalne radne snage, pri čemu muškarci čine 88,6% radne snage, a žene 11,3%.²⁷⁵ Međutim, kao što je već rečeno u poglavlju „Neformalnost“, uključenost i žena i muškaraca u poljoprivredu je mnogo veća nego što ovi zvanični brojevi sugerišu. U stvari, većinu poljoprivrednih poslova obavljaju članovi porodice, pri čemu žene značajno doprinose, ali imaju manje vlasništva.²⁷⁶

Sve u svemu, žene se suočavaju sa nekoliko prepreka u poljoprivredi. Kao prvo, grantovi i subvencije u poljoprivredi kroz istoriju su bili neproporcionalno dodeljeni muškarcima, pri čemu su žene primale znatno manje sredstava. U 2022. godini, od 28.981 poljoprivrednika koji se prijavio za državne subvencije, 95%

271 Broj slučajeva koji su ovim Administrativnim uputstvom povećana sa 105 u 2016. na 5400 u 2019. godini.

272 USAID Kosovo (2017). [Srednjoročno nacionalno istraživanje o imovinskim pravima na Kosovu](#)

273 Ibid.

274 Agencija za statistiku Kosova (2022). [Anketa o radnoj snazi](#)

275 Agencija za statistiku Kosova (2022). [Anketa o radnoj snazi](#)

276 Mreža žena Kosova ([2024](#)). U senci – Rodna analiza neformalnog rada na Kosovu.

su bili muškarci i 5% žene.²⁷⁷ Od žena koje su se prijavile, 97% je dobilo subvencije u poređenju sa 98% svih muškaraca koji su se prijavili.²⁷⁸

Gotovo trećina žena u ruralnim predelima smatra da je nedostatak informacija glavni izazov u korišćenju modernih poljoprivrednih tehnologija. Ovaj nedostatak znanja i resursa ometa njihovu produktivnost i ograničava njihove mogućnosti za razvoj unutar sektora²⁷⁹ Učešće seoskih žena u političkim aktivnostima koje se odnose na poljoprivredu znatno je niže od učešća muškaraca, sa 91% žena koje nisu angažovane u poređenju sa 79% muškaraca na selu.²⁸⁰ Tradicionalne rodne uloge i obrasci migracije otežavaju ove izazove, smanjujući dostupnost radne snage i menjajući dinamiku života na selu. Ova promena nesrazmerno opterećuje žene, koje često nastavljaju obavljati poljoprivredne uloge. Žene u poljoprivredi često rade bez plata i ne ispunjavaju uslove za sisteme socijalne zaštite kao što su penzije. Osim toga, žene se suočavaju sa ograničenim pristupom poljoprivrednim mašinama i inputima, obično im je potrebno odobrenje porodice ili nailaze na potpuno odbijanje, što dodatno ograničava njihovu sposobnost da doprinesu i imaju koristi od poljoprivrednog sektora.²⁸¹

Sistem licenciranja

Razumevanje inkluzivnosti kosovskog sistema izdavanja dozvola ključno je za promovisanje rodne ravnopravnosti, s obzirom da identifikuje prepreke koje žene i devojčice ometaju u profesionalnim, ekonomskim i društvenim prilikama.

Žene i omladina na Kosovu suočavaju se sa visokim administrativnim preprekama u dobijanju različitih vrsta dozvola zbog dugotrajnih i zamršenih procesa podnošenja zahteva, nejasnih smernica i visokih troškova povezanih sa licenciranjem i obnavljanjem.²⁸² Postoji značajna rodna razlika u oblastima u kojima tradicionalno dominiraju muškarci, kao što su pravni sektor i sektor anketiranja. Zastupljenost žena u registraciji advokatskih praksi porasla je sa 43% u 2012. na 64% u 2022. godini, ali druga područja i dalje pokazuju nisko učešće žena.²⁸³ Zdravstveni sektor pokazuje veliki broj licenci izdatih ženama, posebno u sestinstvu za medicinske sestre i psihologiji, gde su žene imale 80% licenci u 2022. godini, a mladi 88% licenci za medicinske sestre i psihologiju izdate 2022²⁸⁴. Na kraju, žene su visoko zastupljene u obrazovnom i zdravstvenom sektoru, koji zahtevaju profesionalnu licencu. Međutim, nije došlo do značajne promene u procentu žena zaposlenih u ovim sektorima od 2012. do 2022. godine, te je procenat i dalje je oko 56%.²⁸⁵ karte i vozačke dozvole su najčešće usluge za mlade, odražavajući obavezne zahteve vezane za uzrast. Finansijska ograničenja značajno utiču na žene i mlade, sa visokim troškovima za prijave, obnove i povezane obuke koje predstavljaju prepreke za ulazak u licencirane profesije.

277 Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja ((2023). [Zeleni izveštaj 2023](#).

278 Ibid.

279 Mreža žena Kosova, Rodni profil u poljoprivredi, u pripremi 2024.

280 Ibid.

281 Ibid.

282 Međunarodna finansijska korporacija i Kancelarija premijera (2024), Inkluzivnost sistema licenciranja na Kosovu za žene i omladinu, štampana kopija

283 Ibid.

284 Ibid.

285 Ibid.

PROMOVISANJE RAVNOPRAVNOG UČEŠĆA I LIDERSTVA

Zakon o opštim izborima i Zakon o lokalnim izborima uključuju rodnu kvotu, gde najmanje 30% liste kandidata političkog subjekta mora da sadrži kandidate manje zastupljenog pola, a 30 odsto onih koji su izabrani na listi trebalo bi da bude iz manje zastupljenog pola.²⁸⁶ Centralna izborna komisija (CIK) je odgovorna da obezbedi da politički subjekti ispoštuju ovaj zahtev. Nakon uvođenja Zakona o ravnopravnosti polova, kojim je utvrđena rodna kvota od 50%, ova dva zakona su smatrana suprotstavljenima, ali je CIK nastavio da sprovodi Zakon o opštim izborima.

Svrha kvote je bila da se poveća zastupljenost žena i na taj način obezbedi rodna perspektiva na svim nivoima odlučivanja. Međutim, u mnogim slučajevima žene su isključivo uključene u rasprave vezane za „ženska pitanja“, umesto u širi spektar pitanja.²⁸⁷

Zastupljenost na centralnom nivou

Kosovo je izabralo drugu ženu za predsednika, pridruživši se ograničenom broju zemalja sa više žena na čelu država.²⁸⁸ Štaviše, na nacionalnim izborima 2021. dr Vjosa Osmani Sadriu, predsednica Kosova, oborila je rekord za kandidata sa najviše glasova za Skupštinu Kosova.²⁸⁹

Pozitivni efekti rodne kvote su posebno jasni na centralnom nivou. U 2007. godini, 37 žena je izabrano za poslanice u Skupštini Kosova, od kojih je 26 bila potrebna podrška kvote da bi dobila mestot.²⁹⁰ Poređenja radi, 2021. godine za poslanice su bile izabrane 44 žene, a samo njih 9 iskoristilo je kvotu. Institucije izvršne vlasti nemaju rodnu kvotu koja postavlja minimum za zastupljenost svih polova, kao što je ona koja se primenjuje na zakonodavne institucije, i do danas nisu ispunile rodnu kvotu od 50% utvrđenu Zakonom o ravnopravnosti polova. Štaviše, to je dovelo do kontinuirane nedovoljne zastupljenosti žena u vladi. Sadašnja vlada, na čelu sa premijerom Aljbinom Kurtijem osnovana 2021. godine, može

286 Službeni list Republike Kosovo (2023). [Zakon br. 08/L-228 o opštim izborima u Republici Kosovo](#), član 28..

287 Nacionalni demokratski institut (2021) [Kosovo's Vibrant Democracy: Closing the deficit in women's full participation](#). Str. 7.

288 Ibid. str 16.

289 Informaciju pružila Centralna izborna komisija Kosova.

290 Kosovo Brief Gender Profile (2021). Mreža žena Kosova.

se pohvaliti najvećim brojem žena u kabinetu: dve kao zamenice premijera i pet kao ministarke (od kojih jedna žena ima dve funkcije).²⁹¹

Zastupljenost na lokalnom nivou

Zastupljenost žena na lokalnom nivou je manje zadovoljavajuća a još dalje od zahteva proisteklih iz Zakona o ravnopravnosti polova i CEDAW. Pre opštinskih izbora 2021, Kosovo je imalo samo jednu gradonačelnicu, što ovu poziciju čini najnedostižnijom. Na tim izborima samo 14 žena su bile kandidati za gradonačelnika, što predstavlja 8% svih kandidata.²⁹² Dva od njih su izabrana, jedan u Gračanici i jedan u Ranilugu.²⁹³ Žene su predstavljale 37% kandidata za odbornike u Skupštini opštine, a predvodile su 12% lista političkih subjekata. Sve u svemu, 61% žena izabranih za Skupštinu opštine nije imala potrebu za podrškom kvote, dok je njih 39% izabrano zahvaljujući kvoti.²⁹⁴ Poređenja radi, na opštinskim izborima 2017. 33% žena nije trebalo kvotu da bi bile izabrane, a 67% njih jeste.

Bavljenje politikom je inherentno izazovno, ali žene uključene u lokalnu politiku nailaze na još veće protivljenje i obeshrabrenje. Ovi izazovi se kreću od ograničenih resursa i neadekvatne podrške njihovih političkih stranaka pa do porodičnih obaveza i društvenog pritiska da se izbegne takvo učešće.²⁹⁵ Pored toga, žene se suočavaju sa nejednakim mogućnostima za izgradnju kapaciteta, što podriva njihovo samopouzdanje da preuzmu različite uloge. Društvene norme značajno ometaju političko učešće žena, posebno na lokalnom nivou, a političke stranke održavaju ove izazove tako što ne rešavaju rodne nejednakosti u svojim programima i statutima.²⁹⁶

Zastupljenost žena na vodećim pozicijama na izvršnom i zakonodavnom nivou lokalne samouprave je izrazito niska. Tačnije, na takvim pozicijama na Kosovu ima 15 žena, uključujući dve gradonačelnice, šest zamenika gradonačelnika i sedam predsednica skupština opština.²⁹⁷ Ovaj grafikon prikazuje zastupljenost žena i muškaraca u najvišim nivoima lokalne uprave. Pored gradonačelnika Gračanice i Raniluga, šest zamenika gradonačelnika rade u Prištini, Gnjilanu, Suvoj Reci, Klini, Podujevu i Gračanici. Skupštine opština koje predvode žene su u Južnoj Mitrovici, Prizrenu, Obiliću, Vučitrnu, Novom Brdu, Srbici i Đakovici.²⁹⁸

291 Nacionalni demokratski institut (2021). [Kosovo's Vibrant Democracy: Closing the deficit in women's full participation](#). Str. 17.

292 European Union Election Observation Mission (2021). [Kosovo 2021 Municipal Elections Final Report](#). Str. 32.

293 Central Election Commission (2021). [Local Elections 2021 Final Results from the Count and Results Center](#). Str. 35 and 36.

294 European Union Election Observation Mission (2021). [Kosovo 2021 Municipal Elections Final Report](#). Str. 32.

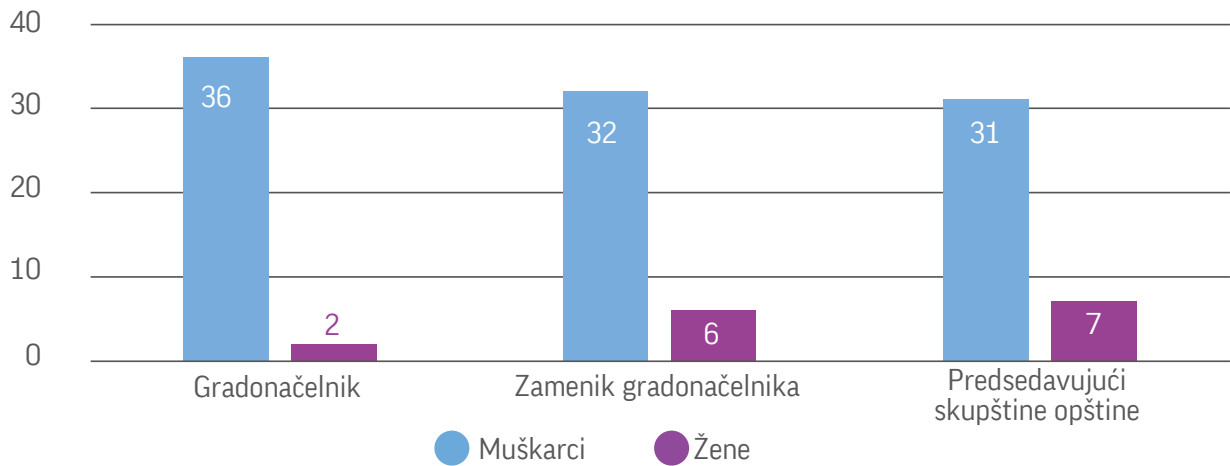
295 Nacionalni demokratski institut (2021). [Kosovo's Vibrant Democracy: Closing the deficit in women's full participation](#). Page 43.

296 European Union Election Observation Mission (2021). [Kosovo 2021 Municipal Elections Final Report](#). Str. 32.

297 Informaciju dali predstavnici Ministarstva lokalne samouprave.

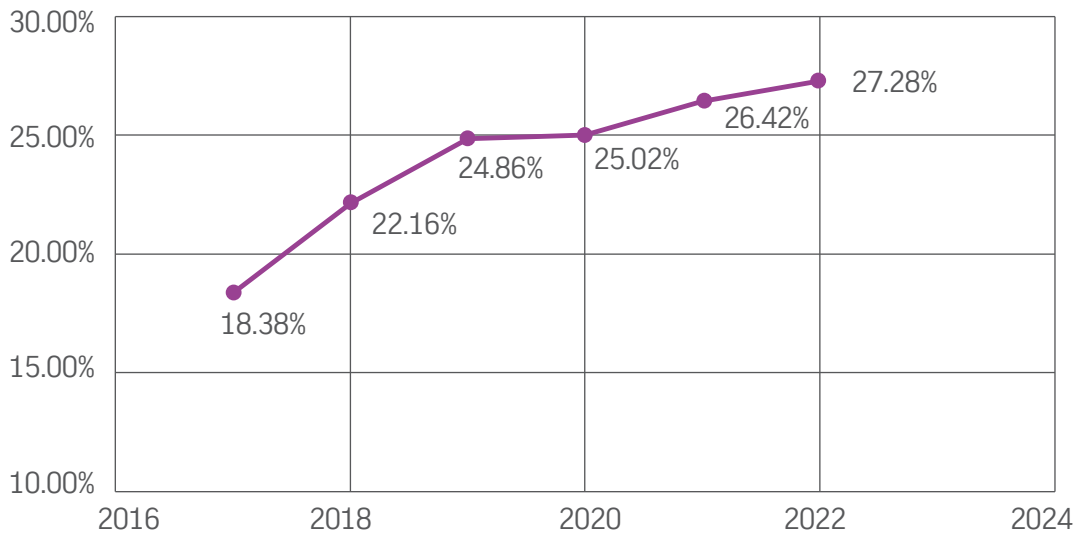
298 Ibid.

Grafikon 11 Zastupljenost na najvišim nivoima lokalne uprave

Ukupna zastupljenost žena u direkcijama u 30 opština u 2023. godini iznosila je 23,5%. Konkretno, bilo je 101 žena i 328 muškaraca koji su vodili različite direkcije Tačnije, 101 žena i 328 muškaraca vodi različite direkcije.²⁹⁹ Ranilug, Parteš i Novo Brdo nemaju žene za direktore, dok podaci za Mamuš, Severnu Mitrovicu, Leposavić, Zubin Potok i Zvečan nisu dostupni. Sve u svemu, podaci koje je dostavilo Ministarstvo administracije lokalne samouprave za ukupnu zastupljenost u direkcijama pokazuju pozitivan trend u zastupljenosti žena u lokalnoj upravi između 2017. i 2022. godine, kao što pokazuje ovaj grafiko.³⁰⁰

Grafikon 12 Ukupna zastupljenost žena u lokalnoj upravi

299 Ibid.

300 Ibid.

Žene u javnoj upravi

Žene čine 43,88% centralnog nivoa javne uprave i 33,34% lokalnog nivoa.³⁰¹ Sveukupno, 2022. godine, one su imale 22,5% pozicija na nivoima odlučivanja.³⁰² Zastupljenost žena u javnim preduzećima iznosi 45%, sa 30% kao predsedavajuće odbora, 22,2% kao glavni izvršni službenici i 30% kao glavni finansijski službenici.³⁰³ Istraživanje žena u javnoj upravi pokazalo je da je 32,2% zainteresovano za pozicije odlučivanja u budućnosti, dok njih 56,3% smatra da je malo verovatno da će se to desiti.³⁰⁴ Nedostatak podrške i nedostatak vere u sposobnost žena da zauzmu takve pozicije glavni su izazovi za napredak žena u javnoj upravi.³⁰⁵ Promene u zakonodavnom okviru koje se odnose na državne službenike takođe doprinose dodatnoj nesigurnosti u pogledu pozicija donošenja odluka. Na pitanje o potencijalnim akcijama za povećanje rodne raznolikosti u ovom sektoru, ispitanice su pomenule promociju uspešnih priča žena u donošenju odluka, obuku za žene u oblasti upravljanja i rukovođenja, afirmativne akcije koje ih podstiču da služe na ovim pozicijama i promene u zakonu koji ne ograničavaju rok već omogućavaju njegov nastavak po osnovu izvršenja.³⁰⁶ 2024. godine uspostavljena je Mreža za osnaživanje žena u donošenju odluka u javnom sektoru kroz saradnju Agencije za rodnu ravnopravnost i Britanske ambasade na Kosovu.³⁰⁷ Mreža ima za cilj da promoviše uzore i mentoriše i usmerava žene u javnom sektoru ka pozicijama za donošenje odluka.

301 Balkan Policy Group Research (2020) [Public Administration Reform in Kosovo, an ongoing effort](#). str. 52.

302 Equal Future (n.d) [Women's representation in politics and public administration: Kosovo](#). Program Ujedinjenih nacija za razvoj

303 Riinvest Institute (2022). Women in Decision-Making in the Public and Private Sector in Kosovo. Agencija za rodnu ravnopravnost. Str. 26.

304 Riinvest Institute (2022). Women in Decision-Making in the Public and Private Sector in Kosovo. Agencija za rodnu ravnopravnost. Str. 16-17.

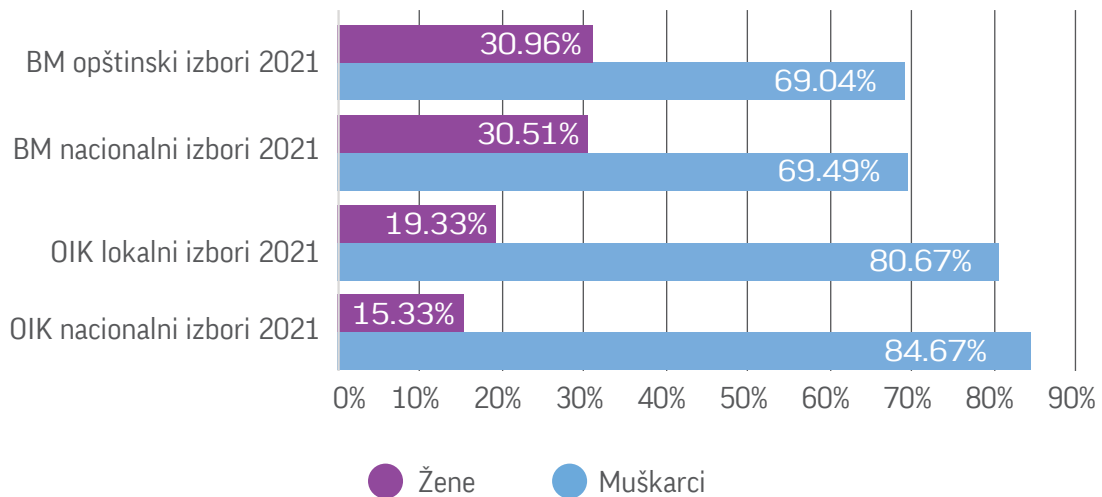
305 Ibid. str. 20.

306 Ibid. str. 21.

307 Informaciju pružila Agencija za ravnopravnost polova, jun 2024.

Učešće u izbornim procesima

Grafikon 13 Zastupljenost žena i muškaraca u opštinskim izbornim komisijama i biračkim mestima

Žene su značajno nedovoljno zastupljene u izbornoj administraciji. Od 11 članova CIK-a samo je jedna žena. Opštinske izborne komisije (OIK) na opštinskim izborima 2021. imale su 19% žena u svom sastavu, dok samo pet žena bile su predsednice OIK-a.³⁰⁸ Po prvi put, 16 OIK-a je nominovano od strane civilnog društva na mestima na kojima političke stranke nisu nominovale žene, shodno Deklaraciji potpisanoj 2015. godine, gde su se obavezale da će to učiniti. Pored izbornog osoblja, žene su takođe bile nedovoljno zastupljene u posmatranju izbora, gde su samo 22,39% izbornih posmatrača koje su nominovali politički subjekti, što uključuje 25.810 pojedinaca, bile žene.³⁰⁹ Sledeći grafikon prikazuje zastupljenost žena i muškaraca u OIK-ima i biračkim mestima (BM) na nacionalnim i opštinskim izborima 2021. godine.³¹⁰ U opštinskim izbornim većima i dalje dominiraju muškarci, sa samo 15,33% žena na Državnim izborima 2021. i 19,33% na opštinskim izborima 2021. godine. Na oba izbora, Zubin Potok je imao najveću zastupljenost žena u OIK (77,8%), zatim Parteš (60%), Leposavić (45%) i Glogovac (33,3%).³¹¹ S druge strane, nije bilo žena članica OIK-a u Dragašu, Klini, Kamenici, Južnoj Mitrovici, Obiliću, Orahovcu, Srbici, Suvoj Reci, Vučitrnu, Gračanici i Ranilugu. Uključenost žena na biračka mesta je veća, sa 30,51% odnosno 30,96% na nacionalnim i opštinskim izborima 2021. godine. Ovo ne odražava zastupljenost u svim opštinama. Na nacionalnim izborima 2021. godine 18 opština imalo je preko 30% žena na biračkim mestima, dok je na opštinskim izborima 2021. godine to bio slučaj u 15 opština.³¹² Iako su žene još uvek značajno nedovoljno zastupljene u izbornom kadru, došlo je do povećanja u odnosu na pre deset godina. Na opštinskim izborima 2013. godine zastupljenost žena u izbornom štabu iznosila je 17%, dok je na Državnim izborima 2014. bila 20%.³¹³

308 European Union Election Observation Mission (2021). [Kosovo 2021 Municipal Elections Final Report](#), Str. 32.

309 Centralna izborna komisija (2021). „Analiza pola i starosti posmatrača političkih subjekata na izborima 2021” Str. 7.

310 Centralna izborna komisija (2023). „Analiza rodne zastupljenosti u izbornim organima na prethodnim izborima.” Str. 5 i 7.

311 Ibid. str. 7.

312 Centralna izborna komisija (2023). “ Analiza rodne zastupljenosti u izbornim organima na prethodnim izborima.” Str. 5 i 9.

313 International Foundation for Electoral Systems (2015). “Election staff in 2014 National Elections in Kosovo disaggregated by gender” str. 3.

Mediji, društvene mreže i govor mržnje

Medijska industrija je generalno zahtevna, posebno za žene. Podaci ankete prikupljeni od novinarki naglašavaju rasprostranjenost diskriminacije, štetne efekte na njihove lične živote i neadekvatne plate. Otprilike 50% njih zarađuje ispod nacionalnog proseka, dok 21,5 % tvrdi da postoji rodna razlika u platama, pri čemu muškarci primaju veće plate.³¹⁴ Što se tiče zastupljenosti, četiri od devet novoimenovanih članova Upravnog odbora Udruženja novinara Kosova su žene.³¹⁵ Pored toga, žene čine dva od sedam članova Nezavisne komisije za medije.³¹⁶ Žene su i dalje bile nedovoljno zastupljene u medijima tokom izbora 2021. godine, a muškarci su činili do 90% kandidata, analitičara i novinara u televizijskim debatama.³¹⁷ Zbog toga su ovi paneli postali poznati pod nazivom „maneli“ (man-nels). Podaci ankete sa novinarkama pokazuju da to nije nužno zbog ograničenih resursa, jer više od 40% ispitanih pokriva politiku.³¹⁸ Pored nedostatka jednakog pristupa mogućnostima, rad u medijima sadrži brojne zabrinutosti za bezbednost za žene. Između ostalih, 26,4% ispitanih novinarki doživelo je seksualno uznemiravanje, dok se nekoliko njih suočilo i sa seksualnim napadom.³¹⁹

Žene, posebno žene koje su aktivne u javnom domenu, više su meta dezinformacija nego muškarci.³²⁰ Nadalje, analiza rodno determinisanih sadržaja dezinformacija je pokazala da je nasilje i uznemiravanje na internetu koje su žene doživele došlo od muškaraca u 89,6% slučajeva, a u 10,4% od žena.³²¹ Društveni mediji su mplificirali nasilje nad ženama u politici, posebno u obliku grubog jezika i mizoginih napada.³²² To je postalo očiglednije na izborima nakon COVID-19, koji je kampanju prebacio na onlajn platforme. Konkretno, žene političarke doživljavaju seksističke i površne opise, često prebacujući pažnju sa onoga što rade na to kako izgledaju ili se ponašaju, što može obeshrabriti žene da se bave politikom.³²³ I predsednica Jahjaga i predsednica Osmani doživeli su takve napade, kao i brojne druge političarke u različitim ulogama. Trajni nedostatak sudskih mera protiv rodni dezinformacija i nasilja na internetu, uglavnom usmerenih na žene u politici, čuva kulturu nekažnjivosti i obeshrabruje učešće žena u politici i javnom domenu.

Društveni mediji se naširoko koriste kao platforma za izazivanje govora mržnje, čak i u osetljivim slučajevima rodno zasnovanog nasilja. Uobičajeno je okrivljavanje žrtava, posebno u slučajevima seksualnog nasilja, i opravdavanje agresije muškaraca prema ženama, što može zastrašiti žrtve da izveštavaju i potencijalno dobiju medijsku pažnju.³²⁴ Društveni mediji su takođe pojačali govor mržnje prema LGBT+ zajednicama, a ponekad to dolazi i od političara, pa čak i od predstavnika Skupštine Kosova, koji imaju mnogo pristalica na svojim kanalima.³²⁵

314 Peaceful Change Initiative (2023). [Women in Media: Kosovo Survey](#). Str. 4.

315 Udruženje novinara Kosova (2024). [New Chairperson and Members of the Board of the Association of Journalists of Kosovo](#).

316 Nezavisna komisija za medije (2023). [Godišnji izveštaj za 2022](#).

317 Nacionalni demokratski institut (2021). [Kosovo's 2021 Local Elections: Analysis of Inclusion and Information Integrity](#). Str. 3.

318 Peaceful Change Initiative (2023). [Women in Media: Kosovo Survey](#). Str. 4.

319 Ibid.

320 Democracy for Development (2023). [Unsocial media: Tracing and exposing gendered disinformation in Kosovo](#). Page 5.

321 Ibid.

322 Nacionalni demokratski institut (2021). [Kosovo's 2021 Local Elections: Analysis of Inclusion and Information Integrity](#). Str. 9.

323 Mreža žena Kosova (2024), [Rodna ravnopravnost i IT: Analiza rodne ravnopravnosti digitalizacije na Kosovu](#). str. 434.

324 Ibid. str. 436.

325 Uvidi fokus grupe UN Women o rodno zasnovanom nasilju održanoj 29. februara 2024.

Kultura, kulturna baština i sport

Kulturom i institucijama kulture upravlja se u okviru Ministarstva kulture, omladine i sporta (MKOS), dok su subjekti koji se bave sportom savezi sa statusom NVO. 80,4% zaposlenih u oblasti kulture su muškarci.³²⁶ Ovaj stepen dispariteta se ne odražava na nivoe odlučivanja, gde 44,4% institucija kulture i 36,4% institucija kulturne baštine vode žene.³²⁷

Podaci dati u nastavku pokazuju rodno razvrstavanje korisnika finansijske podrške od strane MKOS-a, u različitim kategorijama u poslednje tri godine. Kao što se može videti, više muškaraca ima koristi od ovih programa podrške nego žena, a razlika u poslednje tri godine se povećala u korist muškaraca. U 2021. godini 60,7% korisnika bili su muškarci i 39,3% žene, 2022. godine 66,7% muškaraca i 33,3% žena, dok je 2023. godine 64,7% korisnika bilo muškaraca i 35,3% žena.³²⁸

Tabela 9: Korisnici finansijske podrške od MKOS, razvrstani po polu

2021			2022		
Kategorija	Muškarci	Žene	Kategorija	Muškarci	Žene
Muzika	12	8	Sport	22	19
Književni susreti	12	10	Umetnost i kulturna baština	46	20
Pozorište	4	4	Kultura	1	1
Promocija	8	5	Umetničko delo	17	3
Film	8	2			
Raznolikost i kulturni dijalog	7	4	2023		
Vizualna umetnost	12	3	Kategorija	Muškarci	Žene
Kreativna industrija	6	12	Umetnost i kultura	147	86
Kulturna diplomatija	3	1	Kulturno nasleđe	85	66
Biblioteke	12	5	Sport	78	28
Kultura i kulturno nasleđe*	142	108	Izdavanje knjiga	36	7
Sport*	82	37	Umetničko delo	25	15

* Ove kategorije takođe uključuju šeme ekonomskog oporavka.

326 Agencija za statistike (2022). [Statistika za kulturu](#).

327 Podatke pružili predstavnici Ministarstva kulture, omladine i sporta, april 2024.

328 Analiza podataka predstavnika Ministarstva kulture, omladine i sporta, april 2024.

Pored finansijske podrške za konkretne projekte i inicijative, MKOS je podržalo 7 žena i 3 muškarca sa stipendijama na master, doktorskim i drugim postdiplomskim programima iz oblasti kulturne baštine.³²⁹

Što se tiče sporta, postoji rodna ravnoteža u Olimpijskom komitetu Kosova (OKK), sa 3 muškarca i 2 žene u Izvršnom odboru, 2 muškarca i 1 žena koji predstavljaju olimpijske svaze, 1 muškarac i 1 žena predstavljaju neolimpijski savez, i 3 žene na administrativnim pozicijama koje predstavljaju generalne sekretare svojih saveza.³³⁰ Iako je Kosovo osvojilo tri zlatne medalje na Olimpijadi, istraživanja pokazuju da se sportistkinje susreću sa višestrukim izazovima u svojim profesionalnim karijerama, uključujući finansijsku podršku, individualna finansijska sredstva i rodno zasnovanu diskriminaciju.³³¹

329 Podatke pružili predstavnici Ministarstva kulture, omladine i sporta, april 2024.

330 Podaci pružili predstavnici Olimpijskog komiteta Kosova, april 2024.

331 Kosovski centar za rodne studije (2022). [Women and girls in the field of sports: Research on gender stereotypes and barriers toward equal access in sports](#). Str. 14.

INTEGRISANJE AGENDE „ŽENE, MIR I BEZBEDNOST“

Kratka analiza politike

Rezoluciju Ujedinjenih nacija 1325 za žene, mir i bezbednost (UNSCR 1325) usvojio je 2000. godine Savet bezbednosti UN-a. Rezolucija se bavi uticajem rata na žene, i značajem punog i ravnopravnog učešća žena u izgradnji mira i rešavanju sukoba. Poziva na povećanu zastupljenost žena na svim nivoima odlučivanja u nacionalnim, regionalnim i međunarodnim institucijama i mehanizmima za prevenciju, upravljanje i rešavanje sukoba. Rezolucija naglašava potrebu da sve strane u sukobu preduzmu posebne mere za zaštitu žena i devojčica od rodno zasnovanog nasilja, posebno silovanja i drugih oblika seksualnog zlostavljanja, u situacijama oružanog sukoba i postkonfliktnih situacija. S obzirom da Kosovo nije članica UN, nije automatski u obavezi da sprovodi Rezoluciju 1325. Štaviše, ova Rezolucija nikada nije eksplicitno usvojena u nacionalni zakonodavni okvir, kao što je to bio slučaj na primer sa CEDAW i Istanbulskom konvencijom.

Ipak, mnogi aspekti Rezolucije UNSCR su inkorporisani u Zakon br. 05/L-020 o ravnopravnosti polova i Kosovski program za rodnu ravnopravnost.

Kosovo je usvojilo svoj prvi Nacionalni akcioni plan (NAP) 2012. godine za period 2013-2015.³³² NAP je razvio ARR, u bliskoj saradnji sa drugim centralnim institucijama i organizacijama civilnog društva. Glavni ciljevi NAP-a bili su promocija i zaštita ljudskih prava žena, kao i prepoznavanje žrtava rata na Kosovu. Pored toga, NAP je identifikovao tri ishoda: povećano učešće žena u procesima donošenja odluka i očuvanja mira i izgradnje mira; integrisane rodne perspektive u bezbednosnim pitanjima i povećano učešće žena u bezbednosnim strukturama; i poboljšan pristup zaštiti, pravdi, rehabilitaciji i reintegraciji za osobe koje su preživele seksualno nasilje, torturu i druge oblike nasilja povezanih sa sukobom/ratom.³³³ Ukupno je implementirano 79% NAP-a, uključujući 89% prvog cilja, 64% drugog cilja i 84% trećeg cilja.³³⁴ Novi NAP nije razvijen, so obzirom da su elementi Rezolucije 1325 inkorporirani u druge politike. Pored toga, nekoliko institucija kao što su Kosovske bezbednosne snage (KBS) i Kosovska policija (KP) imaju interne politike o ženama, miru

332 Kosovska agencija za rodnu ravnopravnost (2014). Akcioni plan za sprovođenje Rezolucije 1325 "Žene, mir i bezbednost" 2013.2015.

333 Ibid.

334 Kosovska agencija za rodnu ravnopravnost (2016). [The second monitoring report on the Implementation Progress of the Action Plan for the Implementation of the Resolution 1325 "Women, Peace and Security" 2013-2015.](#)

i bezbednosti.³³⁵ Štaviše, Kosovski program za rodnu ravnopravnost (2015–2019) uključuje ono što se može smatrati drugim NAP-om, koji obuhvata brojne elemente „žene, mir i bezbednost“ (ŽMB) u okviru svojih ciljeva, inicijativa i indikatora učinka. Ovi aspekti su integrisani u Stub III Kosovskog programa za rodnu ravnopravnost.

Zastupljenost žena u diplomatskim misijama

Tabela 10: Podaci razvrstani po polu o diplomatskim misijama na Kosovu

Godina	Žene (%)	Muškarci (%)	Ukupno
2020	32.0%	68.0%	150
2021	29.7%	70.3%	148
2022	29.7%	70.3%	148
2023	36.0%	64.0%	139

Zakon br. 05/L-020 o ravnopravnosti polova zahteva jednaku zastupljenost žena i muškaraca na svim nivoima odlučivanja, uključujući i diplomatske misije. Pored toga, Rezolucija SB UN 1325 takođe se zalaže za jednaku zastupljenost žena na svim nivoima odlučivanja, uključujući mir i bezbednost. Agenda ŽMB dalje naglašava važnost integracije ženskih perspektiva kako bi se poboljšala delotvornost i održivost mirovnih inicijativa.

Tabela 11: Zastupljenost na nivoima odlučivanja u diplomatskim misijama

Godina	Žene (%)	Muškarci (%)	Ukupno
2020	52	25%	75%
2021	52	21.1%	78.8%
2022	45	24.4%	75.5%
2023	45	24.4%	75.6%

Sve u svemu, jednaka zastupljenost omogućava razmatranje različitih gledišta, što dovodi do nijansiranijeg i snažnijeg diplomatskog angažmana. Žene su i dalje nedovoljno zastupljene u diplomatskim misijama, kako uopšteno, tako i na nivou odlučivanja. Uprkos blagim fluktuacijama, zastupljenost žena je konstantno ispod jedne trećine ukupnog broja u diplomatskim misijama, sa procentima u rasponu od 29,7% do 35,9% od 2020. do 2023. Na nivoima odlučivanja, situacija je još izraženija, sa ženama zastupljenost koja nikada ne prelazi 25% i doživljava pad u 2021. na 21,1%.

335 Mreža žena Kosova (2022). [1325 Facts and Fables: A collection of stories about the implementation of the United Nations Security Council Resolution 1325 on Women, Peace, and Security in Kosovo, Second Edition.](#)

Zastupljenost žena u policiji i bezbednosnim snagama

Tabela 12: Zastupljenost u Kosovskoj policiji, razvrstana po rangju i polu, 2024

Rang	Muškarci (%)	Žene (%)	Ukupno
Generalni direktor	100%	0	1
Zamenik generalnog direktora	100%	0	2
Direktor odeljenja	85.7%	14.3%	7
Pukovnik	86.4%	13.6%	22
Potpukovnik	92.3%	7.7%	39
Major	90.4%	9.6%	83
Kapetan	89.9%	10.1%	149
Poručnik	91.4%	8.6%	314
Narednik	89.1%	10.9%	869
Viši policijski službenik	86.1%	13.9%	5385
Policijski službenik	92.0%	8.0%	224

Rodna ravnopravnost u Kosovskoj policiji je veoma važna kako bi se stvorilo raznoliko i inkluzivno okruženje koje odražava potrebe i perspektive društva. Uključivanje različitih iskustava i perspektiva kroz jednaku zastupljenost poboljšava procese donošenja odluka i operativnu efikasnost. Međutim, tabela o zastupljenosti žena u kosovskoj policiji ilustruje značajan rodni disparitet u različitim činovima. Od generalnih direktora do policijskih službenika, učešće žena zaostaje sa procentima u rasponu od 0 do 13,9% među visokim pozicijama i operativnim.

Žene su takođe nedovoljno zastupljene u Kosovskim bezbednosnim snagama, posebno na višim činovima. U oficirskim činovima nema žena na poziciji general-poručnik (OF-8), a samo jednu trećinu general-majora (OF-7) zauzimaju žene. Žene su potpuno nezastupljene jer nema žena sa činom general-majora (OF-6), a njihova zastupljenost u činovima pukovnika (OF-5) i potpukovnika (OF-4) je ograničena, čineći samo 2,9% odnosno 3,6%.

Tabela 13: Oficiri u Kosovskim bezbednosnim snagama, razvrstani po rangi i polu

Činovi	Žene (%)	Muškarci (%)	Ukupno
General -poručnik/ OF-8	0.0%	100.0%	1
General-major/ OF-7	33.3%	66.7%	3
General-major/ OF-6	0.0%	100.0%	5
Pukovnik/ OF-5	2.9%	97.1%	34
Potpukovnik / OF-4	3.6%	96.4%	83
Major / OF-3	10.3%	89.7%	68
Kapetan/ OF-2	3.7%	96.3%	81
Poručnik/ OF-1	11.1%	88.9%	45
Potporučnik/ OF-0	11.1%	88.9%	99

Zastupljenost se neznatno povećava u nižim oficirskim činovima, pri čemu žene čine 10,3% majora (OF-3) i oko 11,1% na pozicijama poručnika (OF-1) i potporučnika (OF-0).

Nasuprot tome, neoficirski činovi pokazuju neznatno bolju, ali još uvek ograničenu zastupljenost žena. Najviši činovi kao što su narednik (OR-9) i glavni narednik (OR-8) imaju veoma nisku zastupljenost žena sa 5,1% odnosno 7%. Razlika je velika na nivou narednika prve klase (OR-7) sa samo 1,7% žena. Međutim, postoji relativni porast na nižim činovima, pri čemu žene čine 15,6% narednika (OR-5) i 15,4% desetara-specijalista (OR-4), pokazujući nešto uravnoteženiji rodni odnos u poređenju sa višim činovima, ali i dalje značajnu podzastupljenost ostaje evidentna.

Tabela 14: Podoficirsko osoblje u Kosovskim bezbednosnim snagama, razvrstano po rangi i polu

Činovi	Žene (%)	Muškarci (%)	Ukupno
Narednik / OR-9	5.1%	94.9%	39
Glavni narednik / OR-8	7.0%	93.0%	128
Narednik prve klase / OR-7	1.7%	98.3%	172
Vodnik / OR-6	7.3%	92.7%	273
Podnarednik / OR-5	15.6%	84.4%	591
Desetar-specijalista / OR-4	15.4%	84.6%	182
Privatna prva klasa / OR-3	11.4%	88.6%	953
Privatno / OR-2	5.5%	94.5%	1381

Zastupljenost žena u dijalogu između Kosova i Srbije

U dijalogu između Kosova i Srbije, čiji je cilj rešavanje sukoba i promovisanje stabilnosti, žene su bile minimalno uključene na svim nivoima. Žene su uglavnom isključene iz formalnih pregovaračkih staza, ograničavajući njihov uticaj na kritične odluke.³³⁶ Ovo isključenje odražava šire pitanje rodne nejednakosti u mirovnim procesima, gde se ženski glasovi i perspektive često zanemaruju. Bez njihovog učešća, dijalogu nedostaje sveobuhvatan pristup potreban za održivi mir. Dijalog između Kosova i Srbije je takođe prevideo prioritete i brige žena. Pitanja kao što su rodno zasnovano nasilje, ekonomsko osnaživanje i socijalna inkluzija nisu adekvatno obrađena u pregovorima.³³⁷

Seksualno nasilje u vezi sa sukobom

Posledice rata 1998-99. iznele su na videlo sistematsko seksualno nasilje počinjeno nad pojedincima, koje je godinama ostalo nerešeno pitanje. Prepoznajući ozbiljnost i uticaj seksualnog nasilja u sukobu, Skupština Kosova je preduzela značajne korake ka pravnom priznanju i podršci preživelim. U martu 2014. Skupština je usvojila izmene i dopune postojećih zakona o žrtvama rata, kojima je po prvi put prošireno pravno priznanje za žrtve seksualnog nasilja tokom sukoba. Konkretno, načinjenje su izmene i dopune Zakona br. 04/L-054, koji se prvobitno bavio statusom i palih boraca, invalida, veterana i civilnih žrtava rata.³³⁸ Ove izmene su inkorporirane u novi Zakon br. 04/L-172 i imale su za cilj da preživelim pruže pravni okvir za priznavanje i reparaciju.³³⁹ Nakon ovih zakonskih izmena, preduzeti su dalji koraci da se zakonske odredbe operacionalizuju kroz uspostavljanje specijalizovanog tela, Vladine komisije za priznavanje i verifikaciju statusa žrtava seksualnog nasilja tokom Oslobođilačkog rata Kosova.³⁴⁰ Ova komisija je osmišljena da proveri status žrtava i preživelih, olakšavajući im pristup beneficijama koje su predviđene novim pravnim okvirom. U početku je komisija imala petogodišnji mandat, koji je produžen na još pet godina 2025.³⁴¹ Komisija je zadužena za detaljan proces verifikacije, koji uključuje razmatranje prijave, procenu dokaza i održavanje saslušanja, ako je potrebno, kako bi se utvrdila valjanost svake tvrdnje.³⁴² Podnosioci prijave su dužni da dostave dokumentaciju ili dokaze koji potkrepljuju njihov status žrtve, a koje komisija ocenjuje prema unapred definisanim kriterijumima i smernicama utvrđenim zakonodavnim okvirom. Kako bi pomoglo procesu prijave i osiguralo da preživeli dobiju neophodnu podršku, Ministarstvo rada i socijalne zaštite ovlastilo je četiri nevladine organizacije (NVO) koje su

336 Mreža žena Kosova(2022). [1325 Facts and Fables: A collection of stories about the implementation of the United Nations Security Council Resolution 1325 on Women, Peace, and Security in Kosovo, Second Edition.](#)

337 Ibid.

338 https://www.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Attachments/Sections/Library/Publications/2016/The-Conflict-Did-Not-Bring-Us-Flowers_ENG.pdf

339 Ibid.

340 Vlada Kosova (2015). [Regulation No.22/2015 on Defining the Procedures for Recognition and Verification of the Status of Sexual Violence Victims During the Kosovo Liberation War.](#)

341 Bilo je poziva da komisija ima neograničen mandat i da nema vremenskih ograničenja.

342 Ibid i Komisija Vlade Kosova za rad sa preživelim seksualnog nasilja u vezi sa sukobom i Kosovskim rehabilitacionim centrom za žrtve torture (2018). [Guideline on the Process of Recognizing and Verifying the Status of Sexual Violence Victims of the Kosovo Liberation War.](#)

specijalizovane za rad sa preživelim seksualnog nasilja u vezi sa ratom (SNVR). Ove nevladine organizacije igraju ključnu ulogu u pružanju podrške preživelim kroz proces prijave i dalje, pružajući im potrebnu smernicu, emocionalnu podršku i zagovaranje. Nakon provere, preživeli imaju pravo na mesečan iznos od 230 evra kao naknadu za svoje patnje, rešavajući i psihičke i ekonomske teškoće koje su pretrpeli.

Tabela 15: Broj prijava primljenih od strane Komisije 2018-2024

Godina	Broj prijava
2018	921
2019	268
2020	204
2021	229
2022	241
2023	131
2024	16

Komisija za prepoznavanje i verifikaciju žrtava seksualnog nasilja na Kosovu je od 2018. do 2024. godine primila ukupno 2.018 prijava. Najveći broj prijava bio je 2018. godine, sa 921 podneskom, nakon čega je usledio pad u narednim godinama, sa najmanjim brojem od 16 prijava u 2024. Podaci odražavaju početni porast prijava, koji se tokom godina stalno smanjuju. Podaci do kojih je došla komisija pokazuju da su rešena ukupno 2.002 slučaja, od čega 1.859 žena i 143 muškarca. Od toga su odobrena 1.624 slučaja, uključujući 1.535 žena i 89 muškaraca. U međuvremenu, odbijeno je 318 slučajeva, od kojih se 272 odnosilo na žene i 46 na muškarce.

Tabela 16: Predmeti razmotreni, odobreni i odbijeni od strane Komisije, razvrstani po polu

	Žene	Muškarci	Ukupno
Obradeni predmeti	92.8%	7.1%	2002
Odobreni	94.5%	5.4%	1624
Odbijeni	85.5%	14.4%	318

REŠAVANJE IZAZOVA I ISKORIŠĆAVANJE MOGUĆNOSTI KOJE NUDI ZELENA TRANZICIJA I DIGITALNA TRANSFORMACIJA

Klimatske promene i životna sredina

Analiza politike

Generalno, zakonodavnom okviru o životnoj sredini i klimatskim promenama na Kosovu nedostaje rodna perspektiva. Zakonodavstvo, u rasponu od zaštite životne sredine do energetske strategije, dosledno ne uspeva da uključi procene uticaja na rod ili integriše rodnu perspektivu unutar njih, priznajući različite efekte na žene i muškarce.

Ključni zakoni i politike kao što su *Zakon br. 03/L-025 o zaštiti životne sredine*³⁴³, *Zakon br. 03/L-214 o proceni uticaja na životnu sredinu (EIA)*³⁴⁴, i *Zakon br. 03/L-043, o sprečavanju i integrisanoj kontroli zagađenja*³⁴⁵, služe kao kamen temeljac za očuvanje životne sredine na Kosovu. Štaviše, *Zakon br. 03/L-160, o zaštiti vazduha od zagađenja*³⁴⁶, nema rodnu perspektivu. Ključnim ekološkim strategijama takođe generalno

nedostaje rodna perspektiva. Strategija za klimatske promene 2019–2028 navodi da ima za cilj da unapredi kapacitete ranjivih grupa, uključujući žene, za prilagođavanje klimatskim promenama, ali ne uključuje konkretne mere ka ovom cilju.³⁴⁷ Ipak, zabeleženo je nekoliko pozitivnih pomaka u poslednje vreme. Energetska strategija za 2022. uključuje rodnu perspektivu i uspostavlja cilj postizanja 25 odsto zastupljenosti žena u energetske sektoru na Kosovu do 2025. godine.³⁴⁸ Osim toga, *Zakon 08/L-250 o klimatskim promenama* navodi da će MŽSPPI izraditi smernice o integraciji rodne perspektive u programe ublažavanja klimatskih promena i prilagođavanja.³⁴⁹

343 Skupština Republike Kosovo (2009). *Zakon br. 03/L-025 o zaštiti životne sredine.*

344 Skupština Republike Kosovo (2010). [Zakon br. 03/L-214 o proceni uticaja na životnu sredinu.](#)

345 Skupština Republike Kosovo (2009). [Zakon br. 03/L-043, o sprečavanju i integrisanoj kontroli zagađenja](#)

346 Skupština Republike Kosovo (2010), [Zakon br. 03/L-160, o zaštiti vazduha od zagađenja.](#)

347 Ministarstvo za životnu sredinu, prostorno planiranje i infrastrukturu (2018), [Strategija klimatskih promena 2018–2028.](#)

348 Ministarstvo za ekonomski razvoj (2022), [Energetska strategija Republike Kosovo, 2022–2031.](#)

349 Skupština Republike Kosovo (2024), [Zakon 08/L-250 o klimatskim.](#)

Trenutna situacija

Klimatske promene utiču na sve, ali ne na isti način. Marginalizovane zajednice i socijalno isključene grupe, uključujući žene, često se suočavaju sa najtežim posledicama zbog postojećih nejednakosti i ograničenog pristupa resursima.³⁵⁰ Ova povećana ranjivost uglavnom proizlazi iz postojećih nejednakosti u pristupu obrazovanju, informacijama, resursima, obuci i zdravstvenoj zaštiti, zbog čega je manje verovatno da će se žene i druge grupe uspešno prilagoditi klimatskim promenama.³⁵¹ Žene i druge ranjive grupe poput mladih i etničkih manjina uopšteno su ranjivije na negativne uticaje klimatskih promena. Istraživanja pokazuju da je smrtnost žena od klimatskih katastrofa obično veća od smrtnosti muškaraca; devojčice češće napuštaju školu tokom duže suše; a prisilno raseljavanje i prirodne katastrofe dovode žene i devojčice u povećan rizik od rodno zasnovanog nasilja, kao što su seksualna eksploatacija i zlostavljanje.³⁵² Dodatna istraživanja pokazuju da su sve ranjive grupe manje sposobne da se prilagode negativnim uticajima klimatskih promena u odnosu na muškarce, često zbog socio-kulturnih i ekonomskih barijera.³⁵³ Štaviše, mladi, kao i etničke manjine, takođe se suočavaju sa jedinstvenim izazovima prilagođavanja na klimatske promene, uglavnom zbog socio-ekonomskih i kulturnih razlika.

Zastupljenost i donošenje odluka

Tabela 17: Rodno razvrstani podaci o zastupljenosti u institucijama koje rade na životnoj sredini i klimatskim promenama

Institucija	Sveukupno			Nivo odlučivanja		
	Žene	Muškarci	Ukupno	Žene	Muškarci	Ukupno
Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja	46.9%	53.0%	164	45.9%	54.0%	37
Agencija za zaštitu životne sredine	12.6%	87.3%	103	11.7%	88.2%	17
Hidrometeorološki zavod	11.1%	88.8%	18	0	100%	1
Agencija za zaštitu prirode	16.6%	83.3%	6	0	100%	2

Žene su nedovoljno zastupljene u institucijama koje se bave životnom sredinom i klimatskim promenama. U Ministarstvu životne sredine i prostornog planiranja žene čine 46,95% radne snage i 45,95% u ulogama u donošenju odluka. U Agenciji za zaštitu životne sredine ove brojeke padaju na 12,62%, odnosno 11,76%. Još manju zastupljenost imaju Hidrometeorološki zavod i Agencija za zaštitu prirode, pri čemu žene čine 11,11%, odnosno 16,67% radne snage, a nijedna nije na pozicijama odlučivanja.

350 International Institute for Sustainable Development (2019), [Why Gender Matters in Climate Change Adaptation](#).

351 Intergovernmental Panel on Climate Change (2022). [Climate Change 2022: Impacts, Adaptation, and Vulnerability](#).

352 Global Facility for Disaster Reduction and Recovery (2021). [Gender Dimensions of Disaster Risk and Resilience](#).

353 Carbon Brief (2021). [Tackling gender inequality is 'crucial' for climate adaptation](#).

Nažalost, MŽSPPI ne prikuplja i ne obrađuje podatke razvrstane po polu o učesnicima javnih sastanaka ili budžetskih rasprava.³⁵⁴ Međutim, iskustvo iz prve ruke aktivistkinja koje rade na životnoj sredini i klimatskim promenama pokazuje da žene retko učestvuju na ovim saslušanjima.³⁵⁵ Kulturne norme i društvena očekivanja, u kombinaciji sa nedostatkom poverenja i pristupa informacijama, dosledno se identifikuju kao značajne prepreke za puno učešće žena u politici i delovanju u području klimatskih promena, kako unutar institucija, tako i kod građana.³⁵⁶ Ova nedovoljna zastupljenost se proteže i na upravljanje projektima i politikama u vezi sa klimom, gde muškarci pretežno zauzimaju pozicije donošenja odluka.

Direktna analiza diferenciranih uticaja klimatskih promena na različite društvene grupe, uključujući žene, muškarce i marginalizovane grupe poput mladih i manjina na Kosovu, nije sprovedena. Nedostatak podataka razvrstanih prema polu i drugim faktorima čini takve analize prilično izazovnim. Kosovu nedostaju rodno razvrstani podaci koji se odnose na životnu sredinu, klimatske promene i zagađenje.³⁵⁷ Na primer, nema podataka o učestalosti ekoloških bolesti prema polu, starosti ili etničkoj pripadnosti, nema podataka o pristupu čistoj vodi i sanitarnim objektima razvrstanim prema polu i etničkoj pripadnosti, nema kvantitativnih podataka o različitim uticajima zagađenja vazduha ili stopama zaposlenosti na zelenim poslovima prema polu itd. Čini se da postoji konsenzus među aktivistima i praktičarima da se Kosovo ne razlikuje od ostatka sveta i da klimatske promene više utiču na žene i devojčice zbog socio-ekonomskih razlika i ograničenog pristupa osnovnim resursima, uključujući vodu, zdravstvenu negu i imovinu.³⁵⁸ Na primer, poplave, koje su direktna posledica klimatskih promena, nesrazmerno pogađaju žene, posebno one odgovorne za vođenje domaćinstva i brigu. To su primetile i aktivistkinje tokom nedavnih poplava 2023. godine.³⁵⁹ Osim toga, budući da žene u mnogim zajednicama češće ostaju kod kuće, njihova izloženost opasnostima po životnu sredinu u njihovoj neposrednoj okolini je veća. Život u blizini zagađenih područja, kao što je Obilić, može dovesti do direktnih zdravstvenih problema, počevši od respiratornih problema do bolesti povezanih sa higijenom vode i sanitarija, utičući na njihovu dobrobit i sposobnost da se brinu o svojim porodicama.³⁶⁰ Štaviše, ekonomski uticaji klimatskih promena, kao što su smanjena poljoprivredna produktivnost i gubitak sredstava za život, teže pogađaju žene, koje, kao što smo mogli videti gore, čine većinu poljoprivrednih porodičnih radnika u neformalnoj ekonomiji.

Mnogi faktori doprinose nedovoljnoj zastupljenosti žena u javnim konsultacijama u vezi sa klimatskim promenama i zaštitom životne sredine. Teret neplaćenih obaveza nege značajno ometa sposobnost žena da se angažuju u aktivnostima van kuće. Drugi faktor uključuje nedostatak svesti u kombinaciji sa neadekvatnim oglašavanjem. Brojne žene, posebno one koje žive u ruralnim predelima sa ograničenom upotrebom društvenih medija i interneta, nemaju pristup informacijama u vezi sa javnim konsultacijama.³⁶¹ Ovaj nedostatak svesti i dalje postoji jer javne institucije ne koriste rodno osetljive mere informisanja i komunikacije.³⁶² Na primer, dok se većina informacija o javnim konsultacijama objavljuje na društvenim

354 Podaci pruženi od MŽSPPI, mart 2024.

355 Uvidi fokus grupe UN Women o rodno zasnovanom nasilju održanoj 27. februara 2024. 2024.

356 Ibid.

357 Evropska komisija (2021). [Action Document for "EU for the Environment"](#).

358 Uvidi fokus grupe UN Women o rodno zasnovanom nasilju održanoj 27. februara 2024.

359 Evropska komisija (2023). [EMSR646: Floods in Kosovo](#).

360 Uvidi fokus grupe UN Women o rodno zasnovanom nasilju održanoj 27. februara 2024.

361 Ibid.

362 Ibid

medijima, međunarodna istraživanja pokazuju da muškarci više koriste društvene medije za dobijanje informacija. Nasuprot tome, žene ih koriste za povezivanje sa prijateljima i porodicom.³⁶³ Na Kosovu nije sprovedena detaljna analiza o tome kako žene i muškarci dobijaju informacije i koji su najbolji kanali da se dođe do i informisanja žena.

Digitalizacija

Sve u svemu, zakonima, politikama i strategijama o digitalizaciji i IKT-u na Kosovu nedostaje rodna perspektiva, što uključuje Digitalnu agendu 2030³⁶⁴ i Strategiju e-uprave za Kosovo 2023-2027³⁶⁵, koje se fokusiraju na digitalizaciju javnog sektora. Digitalizacija na Kosovu je doživela značajan razvoj u poslednjih nekoliko godina, fokusirajući se na izvoz IT usluga, unapređenje državnih usluga, obrazovanja i poslovnog sektora putem tehnologije. Pristup Kosova digitalizaciji deo je njegove šire strategije za ekonomski rast i integraciju u evropske strukture. Napori uključuju poboljšanje internet infrastrukture, promociju digitalne pismenosti i podršku start-up-ovima. Vlada je pokrenula različite e-usluge sa ciljem poboljšanja transparentnosti i efikasnosti javnih usluga. U 2021, izvoz IKT usluga iznosio je 99 miliona evra ili 5,1% ukupnog izvoza usluga Kosova.³⁶⁶

Žene su i dalje nedovoljno zastupljene u digitalizaciji u javnom sektoru na Kosovu. Agencija za informaciono društvo (AID), ključna institucija za internet usluge i sajber sigurnost, u potpunosti se sastoji od muškaraca.³⁶⁷ U Ministarstvu unutrašnjih poslova (MUP) postoji skoro jednaka zastupljenost, 156 žena (49%) i 164 muškarca (51%).³⁶⁸ Međutim, žene su manje zastupljene u ulogama odlučivanja, zauzimajući samo 38% ovih pozicija. IT odeljenja u različitim ministarstvima uglavnom vode muškarci, pri čemu 92% glavnih uloga zauzimaju muškarci, što ukazuje na značajan rodni jaz na vodećim pozicijama u IT-u.³⁶⁹ Žene su takođe nedovoljno zastupljene u privatnom sektoru koji se odnosi na IKT i digitalizaciju. Muškarci čine oko 85% ukupnog broja preduzetnika u IKT-u, i 5,5 puta više od žena, koje čine 15,24% preduzetnika.³⁷⁰

Generalno 99% građana na Kosovu ima pristup internetu i priključeno je na električnu mrežu u smislu infrastrukture povezivanja.³⁷¹ Muškarci i žene se povezuju na Wi-Fi po istoj stopi od 97%; žene i muškarci se povezuju na LTE/3G/4G sa 48% i 50%, respektivno, a žene i muškarci se povezuju na kablovski internet sa 41% odnosno 47%. Među korišćenim uređajima, većina domaćinstava koristi digitalnu kablovsku televiziju (99%), zatim pametne telefone (98%) i laptopove (65%). Ljudi su najčešće koristili pametni telefon za povezivanje na internet kod kuće (95% žena i 96% muškaraca), dok je 31% žena i 39% muškaraca koristilo tablet.³⁷² Oko 14% građana (14% žena i 11% muškaraca) navodi da nikada nisu čuli

363 Social Media Today (2016). [Gender-Specific Behaviours on Social Media and What They Mean for Online Communications.](#)

364 Kosovsko Ministarstvo za ekonomski razvoj (2024). [Information Technology and Telecommunications.](#)

365 Kosovsko Ministarstvo javne uprave (2023). [E-Government Strategy Kosovo 2023-2027.](#)

366 Nemački ekonomski forum (2022). [Kosovo's ICT and BPO sector: developments and outlook.](#)

367 Mreža žena Kosova (2024), [Rodna ravnopravnost i IT: Analiza rodne ravnopravnosti digitalizacije na Kosovu.](#)

368 Ibid.

369 Ibid.

370 Inovacioni Centar Kosova (2020), Startup Ecosystem Kosovo, [Needs Evaluation Report.](#)

371 UNDP (2022), [Digitalna anketa o domaćinstvima.](#)

372 Ibid.

za platformu e-Kosova.³⁷³ Osim toga, 31% i žena i muškaraca navodi da je izbegava vladine onlajn usluge jer ne znaju kako da ih koriste.³⁷⁴

Glavne prepreke digitalnom učešću žena i devojčica uključuju pitanja pristupačnosti, kao što je nedostatak prihoda za kupovinu internet podataka ili uređaja (71%) i ograničen pristup digitalnim uslugama (29%). U zajednicama Roma, Aškalija i Egipćana, trošak je jednoglasno viđen kao jedina prepreka (100%) za oba pola. Bosanke su identifikovale priuštivost kao svoju primarnu brigu (100%). Za Srпкиnje, značajne prepreke bile su pristupačnost (55%) i dostupnost usluga (45%).³⁷⁵

Rodni disparitet postoji i u pogledu obrazovanja za IKT. Među studentima javnih i privatnih univerziteta u školskoj 2021/2022. godini, 205 žena (36%) i 370 muškaraca (64%) diplomiralo je iz oblasti IKT-a.³⁷⁶ Razlika je još veća u upisu u stručno obrazovanje. U 2021. godini, 73% studenata upisanih u SOO programe IKT-a bili su muškarci, u poređenju sa 27% žena.³⁷⁷ Ovo može ukazivati na to da je opšta ideja da je područje IKT-a više pogodno za muškarce preovlađujuća i odražava se na izbore obrazovanja od samog početka.

Skoro dve trećine žena na Kosovu veruje da je nasilje nad ženama često, a više od polovine je doživelo fizičko, psihičko ili seksualno zlostavljanje iz bliske veze od svoje petnaeste godine.³⁷⁸ Slično tome, procenat žena koje su iskusile barem jedan oblik nasilja izazvanog tehnologijom, na Kosovu iznosi visokih 43.3%.³⁷⁹ Pregled nacionalnog zakonodavstva i strategija koje se direktno bave tehnološki olakšanim nasiljem, koji je sproveo UN Women, otkrio je da se na Kosovu, Krivični zakonik, specijalizovani zakon o rodnoj ravnopravnosti, nasilju nad ženama/nasilju u porodici i Strategija rodne ravnopravnosti u najboljem slučaju samo indirektno bave nekim oblicima tehnološki olakšanog nasilja nad ženama. Međutim, Krivični zakonik se bavi seksualnim uznemiravanjem, uhođenjem, podmićivanjem i nasiljem u porodici. Član 186, stav 1³⁸⁰ definiše uznemiravanje, uključujući digitalno uznemiravanje putem telefonskih poziva, poruka i mejlova, kao radnje koje izazivaju strah od štete, oštećenja imovine ili teška uznemirenja kod žrtava.

373 Ibid.

374 Ibid.

375 Ibid.

376 Mreža žena Kosova (2024), [Rodna ravnopravnost i IT: Analiza rodne ravnopravnosti digitalizacije na Kosovu](#).

377 KEC (2021). [Procena sprovođenja Kosovskog strateškog plana za obrazovanje 2017-2021: Nedovoljno postignuće](#). Top of Form

378 OEBS (2019). [OSCE istraživanje o nasilju nad ženama na Kosovu](#).

379 UN Women (2023). [THE DARK SIDE OF DIGITALIZATION: Technology-facilitated violence against women in Eastern Europe and Central Asia](#).

380 Skupština Republike Kosovo (2019). [Zakonik br. 06/I-074 o krivičnom zakoniku Republike Kosovo](#).

MAPIRANJE PODRŠKE

Evropska unija

Kancelarija Evropske unije na Kosovu (KEUK) i Specijalni predstavnik Evropske unije (SPEU) podržavaju sveukupni razvoj Kosova. KEUK sprovodi politike EU, olakšava dijalog, upravlja finansijskom pomoći za razvoj i podržava reforme koje imaju za cilj usklađivanje Kosova sa evropskim normama. Pored toga, KEUK upravlja finansijskom pomoći putem instrumenata kao što je Instrument za prepristupnu pomoć (IPA), koji podržava različite sektore, uključujući javnu upravu, pravosuđe i civilno društvo. Između 2007. i 2020. godine, EU je izdvojila preko 1,5 milijardi evra za reformu javne uprave, ekonomske reforme, obrazovanje, poljoprivredu, vladavinu prava, rekonstrukciju, civilno društvo, medije i mnoge druge ključne oblasti.³⁸¹ S druge strane, SPEU upućuje Vladu Kosova u političkim procesima, koordinira aktivnosti EU i promovira ljudska prava i osnovne slobode, uključujući rodnu ravnopravnost.³⁸² Podrška rodnoj ravnopravnosti i osnaživanju žena je dosledno bila kamen temeljac podrške EU Kosovu. Finansijski, to se uglavnom radilo kroz tri programa: Evropski instrument za demokratiju i ljudska prava (EIDHR), Fond za civilno društvo i medije (CSF) i Fond za rodnu ravnopravnost (GEF). Međutim, uz odobrenje GAP-a III, svi projekti koje finansira EU trebalo bi da budu zasnovani na rodnoj analizi i da uključuju najmanje jedan rodno osetljiv cilj.

Misija Evropske unije za vladavinu prava na Kosovu (EULEX) je misija Zajedničke bezbednosne i odbrambene politike EU (CSDP) na Kosovu. podržava institucije vladavine prava na Kosovu u cilju povećanja njihove efikasnosti, održivosti i odgovornosti. EULEX takođe radi na pitanje seksualnog nasilja u vezi sa sukobom tako što nadgleda i savetuje lokalne pravosudne i organe za sprovođenje zakona da poboljšaju svoje postupanje sa ovim osetljivim slučajevima.

Međunarodne organizacije

Tim Ujedinjenih nacija na Kosovu (UNKT) je kolektiv UN agencija koje rade zajedno na Kosovu kako bi podržale razvojne ciljeve zemlje usklađene sa ciljevima održivog razvoja Ujedinjenih nacija (SDG).³⁸³ Predvođen koordinatorom za razvoj Ujedinjenih nacija, UNKT radi u različitim sektorima, uključujući upravljanje, socijalne usluge i ekonomski razvoj u cilju promovisanja inkluzivnog, održivog rasta i otpornosti na Kosovu. Tim se fokusira na osiguranje efektivne uprave, unapređenje ljudskih prava, podsticanje ekonomskog razvoja i jačanje društvene kohezije. Rad UNKT-a je organizovan u okviru Okvira saradnje Ujedinjenih nacija za održivi razvoj koji saraduje sa kosovskim institucijama i ima za cilj transformativni i inkluzivni razvoj do 2025. Rodna ravnopravnost i osnaživanje žena je u skladu sa SDG 5 jedna je od prioritarnih oblasti UNKT-a.

381 Evropska unija na Kosovu (n.d) „[Evropska unija na Kosovu](#)“

382 Ibid.

383 Tim Ujedinjenih nacija na Kosovu (n.d), „[Tim UN-a na Kosovu](#)“

UN Women je Agencija Ujedinjenih nacija za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena. UN Women radi na Kosovu od 1999. fokusirajući se na rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena u različitim sektorima. Njihov rad se uglavnom fokusirao na rodno zasnovano nasilje, rodno odgovorno budžetiranje, ekonomsko osnaživanje žena, izgradnju kapaciteta i tehničku pomoć lokalnim institucijama.³⁸⁴ UN Women takođe predsedava Grupom za bezbednost i rodnu ravnopravnost (BRR), koja je grupa zainteresovanih strana za rodnu ravnopravnost koja koordinira aktivnosti i projekte od 2007. godine. Od 2023. godine, UN Women sprovodi „Fond za rodnu ravnopravnost“ koji finansira EU, projekat koji ima za cilj da uvede rodnu ravnopravnost u različite sektore na Kosovu u centralnom i lokalnom nivou.

Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) radi na održivom razvoju na Kosovu kroz četiri glavne oblasti rada. Njegova misija je da iskoreni siromaštvo i smanji nejednakosti i isključenost razvojem politika, veština vođenja, partnerskih sposobnosti, institucionalnih sposobnosti i izgradnjom otpornosti. Ovaj rad se obavlja kroz njihova četiri glavna područja rada, uključujući upravljanje i izgradnju mira, inkluzivni rast i rezilijentnost klime, digitalizaciju i rodnu ravnopravnost.³⁸⁵

Populacioni fond Ujedinjenih nacija na Kosovu (UNFPA) fokusira se na unapređenje seksualnog i reproduktivnog zdravlja i prava, sa fokusom na poboljšanje pristupa kvalitetnoj reproduktivnoj zdravstvenoj zaštiti, promociju seksualnog obrazovanja i jačanje kapaciteta institucija za razvoj i sprovođenje politika zasnovanih na pravima.³⁸⁶ Ključni deo misije UNFPA-a uključuje rešavanje pitanja kao što je prevencija raka grlića materice, što je bio značajan fokus njihovih napora poslednjih godina. Fokus njihovog rada je na rodnoj ravnopravnosti, integrišući je u šire zdravstvene programe i programe zasnovane na pravima.³⁸⁷ Ovo uključuje napore da se žene i devojke osnaže kroz obrazovanje i zdravstvene usluge, osiguravajući da mogu voditi zdraviji i informisaniji život. Pored toga, UNFPA podržava uključivanje ranjivih grupa u ankete kao što je Popis stanovništva i domaćinstava kako bi se osiguralo da se niko ne ostavi po strani tokom prikupljanja podataka koji informišu politiku i programe razvoja.

Dečji fond Ujedinjenih nacija (UNICEF) na Kosovu radi na promovisanju i zaštiti prava dece. Njihov rad se fokusira na osiguravanje da deca, adolescenti i mladi budu zdravi, zaštićeni i da imaju prilike da ostvare svoj puni potencijal.³⁸⁸ UNICEF-ovi programi na Kosovu za period 2021-2025 fokusiraju se na tri glavne oblasti: prvu deceniju života, drugu deceniju života i socijalno uključivanje i praćenje prava. UNICEF promovise rodnu ravnopravnost kroz svoj rad, osiguravajući da devojčice i dečaci imaju jednake mogućnosti da rastu, uče i razvijaju svoje potencijale.

Misija Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS) na Kosovu fokusira se na nekoliko programa, projekata i aktivnosti usmerenih na podršku razvoju demokratskih institucija i promovisanju ljudskih prava i vladavine prava. Njihov fokus obuhvata različite sektore, kao što su praćenje ljudskih prava, demokratizacija, javna bezbednost i zaštita prava manjina. Misija OEBS-a na Kosovu aktivno je uključena u borbu protiv nasilja u porodici kroz različite inicijative i programe obuke, posebno na unapređenju institucionalnog odgovora na nasilje u porodici.

384 UN Women Europe and Asia (n.d) [Kosovo](#)

385 UNDP Kosovo (n.d) [Naš fokus](#)

386 UNFPA Kosovo (n.d) [Ko smo mi](#).

387 Anketa zainteresovanih str. sprovedena 2024

388 Program UNICEF-a na Kosovu (n.d) [Šta radimo](#)

Savet Evrope (SE) je aktivan na Kosovu od 1999. godine. Ključne oblasti fokusa uključuju poboljšanje efikasnosti i kvaliteta pravosuđa, obrazovanje, borbu protiv diskriminacije na osnovu etničke pripadnosti i pola i jačanje slobode medija.³⁸⁹ Savet Evrope se u velikoj meri fokusirao na nasilje u porodici na Kosovu i implementirao je tri faze programa „Jačanje borbe protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici na Kosovu“. Trenutno sprovode program „Usklađivanje zakona i politika sa Istanbulskom konvencijom“, koji ima za cilj jačanje institucionalnih kapaciteta za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici u skladu sa standardima međunarodne zajednice.

Nacionalni demokratski institut (NDI) je međunarodna neprofitna organizacija fokusirana na podršku demokratiji i demokratskom upravljanju. NDI je aktivan na Kosovu od 1999. godine i fokusira se na različite aspekte upravljanja, uključujući poboljšanje zakonodavstva i političke reakcije; promovisanje otvorenosti i transparentnosti rada Narodne skupštine; jačanje parlamentarnih kapaciteta i podršku političkom učešću žena, etničkih manjina i mladih.³⁹⁰ Od 2012. NDI je domaćin godišnje manifestacije „Nedelja žena“, koja se fokusira na političko učešće i liderstvo žena.

Bilateralni donatori

Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit/Nemačka agencija za međunarodnu saradnju (GIZ) prvenstveno se fokusira na podršku tranziciji Kosova ka političkoj stabilnosti, demokratiji i ekonomskom razvoju pod nadzorom nemačkog Saveznog ministarstva za ekonomsku saradnju i razvoj (BMZ).³⁹¹ Trenutne prioritete oblasti GIZ-a na Kosovu uključuju održivi ekonomski razvoj; Javnu upravu, demokratiju, civilno društvo; i energiju.³⁹²

Švedska agencija za međunarodni razvoj i saradnju (SIDA) fokusira se na jačanje ljudskih prava, demokratije i održivog razvoja na Kosovu.³⁹³ Razvojna saradnja Sida-e jača ljudska prava, demokratiju i održivi razvoj na Kosovu. Trenutno SIDA ima četiri tematske oblasti, uključujući 1) ljudska prava, demokratiju, razvijenu vladavinu prava i rodnu ravnopravnost, 2) mirna i inkluzivna društva; 3) životnu sredinu i klimu i 4) ekonomski razvoj za sve. SIDA se u velikoj meri fokusira na rodnu ravnopravnost na Kosovu, aktivno podržava inicijative usmerene na promociju rodne ravnopravnosti, posebno rešavanjem diskriminacije žena na tržištu rada i borbom protiv seksualnog uznemiravanja na radnom mestu i drugih oblika rodno zasnovanog nasilja.³⁹⁴

Ambasada Kraljevine Holandije radi na društvenoj transformaciji i jačanju demokratije i vladavine prava kroz MATRA i Fond za ljudska prava.³⁹⁵ Ovaj fond podržava inicijative kosovskih nevladinih organizacija koje rade u različitim oblastima, uključujući prava žena i LGBTI+ zajednice.

389 Savet Evrope, Direktorat za koordinaciju programa, (n.d) [Kosovo](#)

390 Nacionalni demokratski institut, (n.d), [Kosovo](#)

391 GIZ, (n.d), [Kosovo](#)

392 Ibid.

393 Švedska agencija za međunarodni razvoj i saradnju, (n.d), [SIDA's work in Kosovo](#).

394 Ibid.

395 Holandija i Kosovo. (2023). [MATRA and Human Rights Fund – 2024](#).

Austrijska razvojna saradnja (ADC) je na Kosovu od 2003. godine preko kancelarije za vezu, a sa kancelarijom za koordinaciju Austrijske razvojne agencije (ADA) od 2008. godine.³⁹⁶ Sveobuhvatni ciljevi ADC-a su smanjenje siromaštva, mir i ljudska bezbednost i podrška evropskim i regionalnim integracijama Kosova. Žene, nacionalne manjine i socijalno ugrožene osobe su sveobuhvatna tema u njihovom radu. Između ostalog, ADA je podržala inicijative za uključivanje žena u poljoprivredu, aktivnosti izgradnje kapaciteta za ŽOCD-ove i šire, inicijative za podizanje svesti o rodno zasnovanom nasilju i još mnogo toga.³⁹⁷

Agencija Sjedinjenih Američkih Država za međunarodni razvoj (USAID) radi na Kosovu od 1999. godine, ulažući više od milijardu dolara u projekte u različitim oblastima koji doprinose razvoju Kosova.³⁹⁸ USAID Strategija saradnje za razvoj Kosova 2022-2025 ima dva razvojna cilja: 1) odgovorne i efektivne institucije upravljanja bolje služe građanima i 2) povećane mogućnosti za inkluzivno demokratsko i ekonomsko učešće.³⁹⁹ Dok žene, mladi i manjine prožimaju ova dva cilja, posebno je rodno usmerenje na drugi cilj, čija je shvra da zatvori jaz između polova u različitim sektorima, uključujući tržište rada, političko učešće i pristup produktivnom kapitalu.⁴⁰⁰ USAID radi na postizanju ovih ciljeva podržavajući projekte koje sprovode brojne lokalne i međunarodne organizacije.

Civilno društvo

Kosovo ima snažno civilno društvo, sa brojnim ženskim organizacijama civilnog društva (ŽOCD) koje nadgledaju rad Vlade i javnih institucija, i koje direktno rade sa ženama i muškarcima u nastojanju da ih osnaže i unaprede agendu rodne ravnopravnosti. Osim toga, postoje mnoge organizacije civilnog društva koje rade u različitim poljima, ali uključuju komponente rodne ravnopravnosti ili ih integrišu kao pitanja koja se prožimaju.

Mreža žena Kosova (MŽK), osnovana 1996. godine, ima najveću mrežu organizacija koja uključuje 140 članica svih etničkih grupa.⁴⁰¹ Ima četiri programska područja, uključujući 1) unapređenje rodne ravnopravnosti kroz vladavinu prava, 2) život bez rodno zasnovanog nasilja, 3) ekonomsko osnaživanje žena i 4) rodno transformativno obrazovanje.⁴⁰² U cilju implementacije projekata u ovim oblastima, koji se fokusiraju na istraživanje i zagovaranje, MŽK je dobila podršku od širokog spektra donatora, uključujući ADA-u, SIDA-u, Kancelariju EU na Kosovu, Fondaciju Kvinna till Kvinna, UN Women i druge.⁴⁰³

Women 4 Women Kosovo (Žene za Žene Kosovo - W4W) je još jedna ŽOCD koja od 1999. godine podržava marginalizovane žene širom Kosova.⁴⁰⁴ Oni rade na osnovnim nivoima u projektima koji imaju za cilj ekonomsko osnaživanje žena, povećanje učešća u njihovim zajednicama i šire, i poboljšanje dobrobiti. U

396 Austrijska razvojna saradnja (2013). [Strategija za Kosovo 2013-2020 \(produžena do kraja 2021\)](#). str. 2.

397 Austrijska agencija za razvoj (2024). [All Projects: Kosovo](#).

398 Agencija Sjedinjenih Američkih Država za međunarodni razvoj Kosovo. (n.d) [Kosovo Country Overview](#).

399 Agencija Sjedinjenih Američkih Država za međunarodni razvoj Kosovo. (2022) [USAID Kosovo Country Development Cooperation Strategy 2022-2025](#). str. 7.

400 Ibid. str. 25.

401 Mreža žena Kosova (n.d). [O nama](#).

402 Ibid.

403 Mreža žena Kosova (2022). [Godišnji izveštaj 2022. godine](#). Str. 88-92.

404 Anketa zainteresovanih str. sprovedena u martu 2024.

svojim nastojanjima da poboljšaju ekonomski i društveni položaj žena, W4W su podržali GIZ, Fondacija Cartier, European Entrepreneurs Everywhere, USAID i drugi donatori.⁴⁰⁵

Kosovski centar za rodne studije (KCRS) je još jedna ŽOCD aktivna u istraživanju i zagovaranju rodne ravnopravnosti još od 2004.⁴⁰⁶ Radeći u oblastima rodno zasnovanog nasilja, učešća na tržištu rada i političkim procesima i još mnogo toga, KCRS je podržan od strane MATRA-e i Fonda za ljudska prava Ambasade Holandije, UN Women, Kvinna till Kvinna, Save the Children i drugih lokalnih i međunarodnih zainteresovanih strana.⁴⁰⁷

Pored toga, postoje brojne druge organizacije koje rade na polju rodne ravnopravnosti. Mreža ženskih organizacija Roma, Aškaliya i Egipćana Kosova radi na osnaživanju žena i devojčica iz zajednica Roma, Aškaliya i Egipćana.⁴⁰⁸ Centar za informacije, kritiku i akciju, poznat kao QIKA, nova je organizacija u poređenju sa ostalima, koja doprinosi smanjenju rodne neravnopravnosti kroz istraživanje, zagovaranje i akcije.⁴⁰⁹ Women in Tech, je takođe nova ŽOCD, koja doprinosi zatvaranju digitalnog jaza među polovima.⁴¹⁰ Akcija za majke i decu (AMC) radi na poboljšanju života majki, novorođenčadi i dece kroz zagovaranje, saradnju sa zdravstvenim ustanovama, istraživanje i implementaciju projekata.⁴¹¹ Centar za savetovanje, socijalne usluge i istraživanje – SIT doprinosi ravnopravnom društvu radeći sa muškarcima i mladima u oblastima rodno zasnovanog nasilja, seksualnog i reproduktivnog zdravlja i promovisanju zdravog ponašanja.⁴¹²

Četiri ŽOCD-ova rade direktno sa žrtvama seksualnog nasilja povezanog sa sukobom, koje su takođe licencirane od strane Vlade Kosova da ih podrže za podnošenje prijave za priznavanje njihovog statusa. Ovo uključuje Kosovski centar za rehabilitaciju žrtava torture (KCRŽT), Medica Kosova, Medica Đakovica i Centar za promociju ženskih prava.⁴¹³ Ove organizacije rade na zagovaranju i direktnoj podršci preživelim u obliku psiho-socijalne podrške, aktivnosti ekonomskog osnaživanja i još mnogo toga.

405 Ibid.

406 Kosovski centar za rodne studije (n.d). [Background, vision and mission.](#)

407 Kosovski centar za rodne studije (n.d). [Current projects](#) and [Past projects.](#)

408 Mreža žena Kosova(n.d). [Members: Network of Roma, Ashkali and Egyptian Women's Organizations of Kosovo](#)

409 Centar za informacije, kritiku i akciju (n.d) [Who are we?](#)

410 Anкета zainteresovanih str. sprovedena u martu2024.

411 Akcija za majke i decu (n.d). [Who are we?](#)

412 Centar za savetovanje, socijalne usluge i istraživanje (n.d). [O nama.](#)

413 UN Women (2016). [Konflikt nam nije doneo cveće: Potreba sveobuhvatnih reparacija za preživle seksualnog nasilja povezanog sa sukobom na Kosovu.](#) Str. 14.

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Obezbeđivanje slobode od svih oblika rodno zasnovanog nasilja

Zaključci i ključni nalazi

- Uključivanjem Istanbulske konvencije u Ustav Kosova, novog Krivičnog zakonika, Zakona o sprečavanju i zaštiti od nasilja u porodici, nasilja nad ženama i rodno zasnovanog nasilja i Nacionalne strategija zaštite od nasilja u porodici i nasilja nad ženama 2022–2026, došlo je do značajnih unapređenja u zakonskom okviru koji se odnosi na rodno zasnovano nasilje.
- Istraživanja pokazuju da je 54% svih žena na Kosovu doživelo psihičko, fizičko ili seksualno nasilje od strane intimnog partnera od svoje 15. godine.
- Učestalost nasilja u porodici na Kosovu bila je 1,56 slučajeva na 1.000 stanovnika u 2022. godini.
- U 2022. godini, žene su činile 81,5% žrtava nasilja u porodici, pri čemu je 47% ovih žrtava doživelo nasilje od svojih supružnika.
- Kosovska policija je prijavila prosečno vreme odgovora od 19,2 minuta na slučajeve nasilja u porodici u 2022.
- Kancelarija za zastupanje i pomoć žrtvama je od 2019. do 2023. godine primila između 90 i 93 odsto slučajeva vezanih za rodno zasnovano nasilje.
- U periodu od 2019. do 2023. godine, prihvatilišta na Kosovu smestila su 2.516 žena i dece žrtava porodičnog nasilja.
- U periodu od 2020. do 2023. godine, Kosovska policija je primila 84 prijave o seksualnom uznemiravanju.
- Nacionalni program za postupanje sa počiniocima nasilja nad ženama, započet u KPZ Dubrava kao pilot 2022. godine, obuhvata 10 modula realizovanih u 24 sesije.
- Postoji neadekvatno postupanje, posebno od strane kosovskog pravosudnog sistema, u slučajevima rodno zasnovanog nasilja, uključujući onlajn ili sajber nasilje i nasilje u porodici.

Preporuke

1. Podržati sprovođenje zakonodavnog okvira u vezi sa rodno zasnovanim nasiljem, a posebno sprovođenje Nacionalne strategije za zaštitu od nasilja u porodici i nasilja nad ženama i Kosovskog programa za rodnu ravnopravnost.
2. Nastaviti finansiranje ženskih organizacija civilnog društva u podizanju svesti o rodno zasnovanom nasilju i pružanju usluga i podrške.
3. Podržati lokalnu i centralnu vlast u pružanju osnovnih usluga za reintegraciju žrtava u vidu dugoročnog smeštaja u prihvatilištima, zapošljavanja, kao i pristupa dnevnim boravcima.
4. Podstaci Vladu da sprovede kampanje podizanja svesti o brojnim dostupnim uslugama, uključujući, ali ne ograničavajući se na besplatnu pravnu pomoć, kompenzaciju žrtvama, mere subvencionisanja plata za osobe koje su preživele nasilje u porodici i druge relevantne usluge.
5. Podržati Vladu u uspostavljanju i funkcionisanju digitalnog sistema za praćenje pravilnog sprovođenja naloga o zaštiti putem elektronskih oznaka/praćenja, kao sredstva za prevenciju nastavka i eskalacije nasilja.
6. Pozvati Vladu da obezbedi dovoljno obučених ljudskih resursa u svim subjektima koji rade sa žrtvama rodno zasnovanog nasilja, posebno u Kancelariji za zastupanje i pomoć žrtvama i Centrima za socijalni rad.
7. Promovisati inkluziju tema rodne ravnopravnosti, rodno zasnovanog nasilja i pristupa različitim resursima i pravima kroz obrazovni sistem.
8. Podržati prilagođavanje protokola za sprečavanje i upravljanje seksualnim uznemiravanjem u javnom i privatnom sektoru, kao i na univerzitetima, i opsežne aktivnosti izgradnje kapaciteta i kampanje za podizanje svesti kako bi se osiguralo da se seksualno uznemiravanje spreči i efikasno upravlja na radnom mestu ili u obrazovnom okruženju
9. Pozvati kosovski pravosudni sistem da se brzo i efikasno pozabavi svim oblicima rodno zasnovanog nasilja i slučajevima nasilja u porodici i spreči nekažnjivost počinitelaca.

Promovisanje seksualnog i reproduktivnog zdravlja i prava

Zaključci i ključni nalazi

- Seksualno i reproduktivno zdravlje ostaje tabu tema, što dovodi do oklevanja u uključivanju seksualnog obrazovanja u formalno obrazovanje. Kao rezultat toga, postoje ograničene informacije o kontraceptivnim sredstvima i seksualno prenosivim bolestima i infekcijama među mladima.
- Samo 40% kosovske omladine koristi kontraceptive, što je znatno niže od stope upotrebe od 71% među njihovim vršnjacima u Evropi. Štaviše, 33,3% žena na Kosovu koje su u reproduktivnom dobu izjavilo je da ne koristi nikakve metode kontracepcije.
- Stopa žena starosti od 15 do 49 godina na Kosovu koje svoje potrebe za planiranjem porodice zadovoljavaju savremenim metodama je 12,5 odsto.
- Većina žena se ne podvrgava redovnim PAP testovima, kao što je navelo 44% ispitanica koje su izjavile da ih nikada nisu radile, dok je njih 37% izjavilo da ih je uradilo.

Preporuke

1. *Promovisati uključivanje seksualnog i reproduktivnog zdravlja u formalno obrazovanje na osnovnom i srednjem nivou, kao i informacije o raspoloživim resursima i uslugama na sekundarnom nivou.*
2. *Ohrabriti Vladu da proširi svoje napore u prevenciji raka grlića materice i raka dojke, povećanjem ponude i distribucije HPV vakcina i povećanjem svesti o dostupnim PAP testovima i mamografskim pregledima.*
3. *Podržati Vladu u prikupljanju i analizi podataka koji se odnose na seksualno i reproduktivno zdravlje, razvrstanih po polu, jer postoje ograničene informacije koje bi omogućile efikasna rešenja za različita pitanja.*
4. *Podstaći Vladu da sprovodi periodične procene potencijalne diskriminacije i nedostojnog tretmana u pristupu uslugama koje se odnose na seksualno i reproduktivno zdravlje u javnom sektoru.*
5. *Podsticati jačanje usluga planiranja porodice i nastojanja da se u potpunosti zadovolje potrebe žena na Kosovu za savremenim metodama kontracepcije.*

Promovisanje ekonomskih i socijalnih prava i osnaživanje devojčica i žena

Zaključci i ključni nalazi

- Siromaštvo je široko rasprostranjeno, sa 18% stanovništva koje živi ispod granice siromaštva, i 5,1% u ekstremnom siromaštvu. Preovlađujuće je u ruralnim predelima, gde živi 64,4% ljudi koji se suočavaju sa siromaštvom i 63,7% ekstremnim siromaštvom. Siromaštvo više pogađa žene nego muškarce, sa 19 procenata žena i 17 procenata muškaraca koji žive ispod granice siromaštva.
- Žene i devojčice beleže više stope nezaposlenosti i niže učešće u radnoj snazi u odnosu na muškarce. Na primer, 44,5% muškaraca je neaktivno (ne rade niti traže posao), u poređenju sa 78% žena.
- Žene i muškarci navode različite razloge neaktivnosti na tržištu rada. Muškarci svoju neaktivnost pripisuju učešću u obrazovanju i obuci, dok žene kao primarni razlog navode neplaćene poslove, uključujući brigu o deci.
- Žene na Kosovu troše 277 odsto više vremena na neplaćene poslove u odnosu na muškarce, dok muškarci posvećuju 400 odsto više vremena svom poslu van kuće u poređenju sa ženama.
- Rodno zasnovana diskriminacija na tržištu rada preovlađuje, ali se nedovoljno prijavljuje.
- Žene su nedovoljno zastupljene kao studentkinje u centrima za stručno osposobljavanje (35,4 odsto).
- Žene poseduju samo 21,9% svih preduzeća na Kosovu, pretežno vodeći mala i mikro preduzeća, sa značajnim prisustvom u veleprodaji, maloprodaji i uslugama. Žene se suočavaju sa značajnim preprekama, kao što je nedostatak kolaterala za finansiranje.
- U 2022. godini, procenjeno je da je 42% Kosovara bilo uključeno u neformalni rad. U okviru ove grupe, žene su bilo skoro dvostruko u prilici da se bave neformalnim aktivnostima u odnosu na muškarce, čineći tako 65% neformalne radne snage. Žene u neformalnom sektoru na Kosovu često rade nisko plaćene, nestabilne poslove kojima nedostaje socijalna zaštita.
- Dečaci napuštaju obavezno obrazovanje u većoj stopi od devojčica. Sve u svemu, 74,75% učenika koji su napustili školovanje su bili dečaci, a 25,25% devojčice, što ukazuje da je veća verovatnoća da dečaci napuste školu.
- Dokazi sugerišu da rodne norme i društvena očekivanja utiču na stopu napuštanja školovanja, pri čemu se od dečaka očekuje da finansijski izdržavaju svoje porodice što je ranije moguće.
- Uprkos tome što Kosovo ima solidan zakonodavni okvir koji obezbeđuje jednaka imovinska i nasledna prava, samo 19,8% registrovane imovine je bilo u vlasništvu žena u 2024.
- Došlo je do postepenog povećanja imovine registrovane na ime žena, podržano afirmativnim akcijama kao što je Administrativno uputstvo br. 3/2016 za upis zajedničke imovine. Međutim, visoka stopa žena koje se odriču svojih prava na nasleđstvo naglašava stalne društvene i kulturne prepreke koje sprečavaju žene da u potpunosti iskoriste zakonsku zaštitu.

Preporuke

- 1. Podstaći Vladu Kosova da uključi izričite reference na obaveze rodne ravnopravnosti i pruži tehničku pomoć za izmenu i dopunu Zakona o radu kako bi se uključile odredbe Direktive EU 2019/1158 o ravnoteži između poslovnog i privatnog života. Specifični aspekti koje treba razmotriti uključuju:*
 - a. Prepoznavanje koncepta „roditeljskog odsustva“, pored očinskog i porodijskog odsustva.*
 - b. Pružanje najmanje 10 dana plaćenog odsustva za očeve prilikom rođenja ili usvajanja deteta.*
 - c. Obezbeđivanje neprenosivog roditeljskog odsustva kao individualnog prava oba roditelja u trajanju od najmanje četiri meseca.*
 - d. Omogućavanje prava svim roditeljima sa decom mlađom od 8 godina da zatraže fleksibilno radno vreme.*
 - e. Omogućavanje plaćenog odsustva za zaposlene koji se brinu o članovima porodice, osim dece.*
- 2. Podržati Vladu Kosova, posebno Inspektorat rada u institucionalizaciji redovnih obuka za sve inspektore o rodno zasnovanoj diskriminaciji na radnom mestu, pokazujući temeljno razmatranje principa različitosti u svakoj fazi procesa procene rizika i njegovog nadzora.*
- 3. Podržati širenje CSO-a u ruralnim predelima i predelima naseljenim manjinama kako bi se poboljšao pristup ženama i etničkim manjinama, potencijalno kroz infrastrukturne projekte koje finansira EU ili mobilne jedinice za obuku.*
- 4. Povećati finansiranje, grantove i niskokamatne zajmove za start-up-ove i mala preduzeća u vlasništvu žena, posebno u nedovoljno zastupljenim sektorima kao što su proizvodnja i tehnologija. Uključiti obuku o finansijskoj pismenosti i podršku u izradi poslovnih planova.*
- 5. Pokrenuti ciljne programe koji ohrabruju žene da uđu i napreduju u industrijama u kojima su trenutno nedovoljno zastupljene, kao što su građevinarstvo i energetski sektor. Ovi programi mogu uključivati partnerstva sa postojećim preduzećima, stručnu obuku i mogućnosti mentorstva.*
- 6. Razviti inicijative za pomoć ženama u neformalnom sektoru da pređu u formalnu ekonomiju. To bi moglo uključivati pojednostavljenje procesa registracije, pružanje poreskih olakšica i nuđenje pravnih i finansijskih saveta kako bi se osiguralo da njihovo poslovanje bude u potpunosti usklađeno i održivo.*
- 7. Zalagati se za nastavak i proširenje afirmativnih mera kao što je Administrativno uputstvo br. 3/2016, koje nalaže zajedničku registraciju nepokretne imovine na imena oba supružnika. Uključiti se u politički dijalog sa vladom kako bi se pojačala važnost ovih mera i istražile dodatne politike koje mogu dodatno unaprediti imovinska prava žena.*
- 8. Pokrenuti kampanje podizanja svesti usmerene na žene kako bi ih edukovali o važnosti neodricanja od svojih imovinskih prava. Ove bi kampanje trebale uključivati informacije o pravnim i ekonomskim koristima zadržavanja vlasništva nad imovinom i pružiti smernice o pravnim sredstvima dostupnim ženama koje se suočavaju sa pritiskom da se odreknu svojih prava.*

Promovisanje ravnopravnog učešća i liderstva

Zaključci i ključni nalazi

- Uprkos zakonskim zahtevima za ravnopravno učešće žena i muškaraca u svim javnim institucijama, žene su i dalje nedovoljno zastupljene, posebno na nivoima odlučivanja.
- Od 2021. godine, 44 žena su izabrane za poslanice u Skupštini Kosova, pri čemu je samo 9 zahtevalo rodnu kvotu da bi obezbedila mesta, u poređenju sa 26 od 37 u 2007.
- Na lokalnom nivou, samo 14 žena (8% svih kandidata) kandidovalo se za gradonačelnika na opštinskim izborima 2021. godine, a samo dve su izabrane.
- Zastupljenost žena u skupštinama opština iznosila je 37%, pri čemu 61 procenat izabranih žena nije zahtevalo podršku kvote.
- Sveukupno, zastupljenost žena u direkcijama lokalne samouprave iznosila je 23,5%, sa 101 ženom i 328 muškaraca na čelu različitih direkcija do 2023.
- U izbornim administrativnim ulogama, žene su činile samo 19% opštinskih izbornih komisija i 22,39% izbornih posmatrača 2021.

Preporuke

1. *Lokalna i centralna vlast treba da poštuje Zakon o ravnopravnosti polova na izvršnim nivoima i na izbornim listama tako što će obezbediti potpuni rodni paritet, čime bi se prevazišla kvota od 30% predviđena zakonom za opšte i lokalne izbore.*
2. *Podržite civilno društvo i medije u diversifikaciji javne debate sa više žena na panelima i različitim platformama, kao i podizanju svesti protiv nasilja nad ženama u javnom domenu i posebno nad političarkama.*
3. *Podsticati političke stranke da povećaju svoje kapacitete i poštuju svoje obaveze za povećanje zastupljenosti žena u izbornim procesima, kao i da obezbede prostor i osnaže žene za pokrivanje širokog spektra tema pored „ženskih pitanja“, uključujući finansiranje političkih kampanja.*
4. *Podržati vladu u uvođenju rodne ravnopravnosti u kulturu, kulturnu baštinu i sport, obezbeđujući ženama i muškarcima jednake mogućnosti.*
5. *Podstaći vladu da osnaži ulogu službenika za rodnu ravnopravnost u skladu sa Zakonom o ravnopravnosti polova i Uredbom o dužnostima i odgovornostima nadležnih službenika za rodnu ravnopravnost u ministarstvima i opštinama.*
6. *Podržati i ohrabriti Skupštinu Kosova da se rodna perspektiva uključi u njihov rad, što će rezultirati inkluzivnim zakonima.*

Integracija agende za žene, mir i sigurnost

Zaključci i ključni nalazi

- Uprkos zalaganju za jednaku zastupljenost u skladu sa Rezolucijom UNSCR 1325 i nacionalnim zakonima, učešće žena u diplomatskim misijama Kosova i nivoima odlučivanja i dalje je nisko, čineći samo 24,4% na odlučujućim pozijama u 2023. godini.
- Žene su značajno nedovoljno zastupljene u kosovskim bezbednosnim snagama, posebno u višim činovima. Odsustvo žena u najvišem oficirskom činu i niska zastupljenost u drugim oficirskim i podoficirskim činovima, naglašava kritičnu oblast na kojoj treba poraditi radi većeg rodnog pariteta.

Preporuke

1. *Podržati Ministarstvo spoljnih poslova za:*
 - a. uspostavljanje programa obuke i razvoja posebno prilagođenih za žene na Kosovu, sa ciljem unapređenja veština relevantnih za diplomatiju, mirovne pregovore i liderstvo u bezbednosnim snagama.
 - b. sprovođenje mentorskih šema koje uparuju žene na nižim ili srednjim pozicijama saiskusnim liderima u sektorima diplomatije i bezbednosti.
2. *Zagovarati i podržavati implementaciju rodni kvota u diplomatskim misijama i bezbednosnim snagama kako bi se obezbedio minimalni procenat žena na svim pozicijama, posebno na pozicijama odlučivanja. Pratiti i javno izveštavati o napretku kako bi se osigurala odgovornost i transparentnost.*
3. *Blisko sarađivati sa kosovskim institucijama na reviziji i jačanju politika koje se odnose na rodnu ravnopravnost u okviru nacionalnih okvira za mir i bezbednost. Ovo uključuje podršku zakonodavnim i političkim reformama koje isključivo uključuju rodne perspektive i zahteve iz UNSCR 1325.*
4. *Olakšati uključivanje žena koje su preživele seksualno nasilje povezano sa sukobom u procese izgradnje mira. Ovim ne samo da bi se prepoznala njihova iskustva, već bi se iskoristile i njihove jedinstvene perspektive za informisanje i oblikovanje napora za pomirenje i mir.*

Klimatske promene i životna sredina

Zaključci i ključni nalazi

- Kosovskom zakonodavstvu o životnoj sredini i klimatskim promenama nedostaje rodna perspektiva, sa ključnim politikama koje ne uspevaju da integrišu procene rodnog uticaja ili priznaju različite uticaje na žene i muškarce.
- Žene i druge marginalizovane grupe na Kosovu su neproporcionalno pogođene klimatskim promenama zbog postojećih nejednakosti, pri čemu žene doživljavaju veće stope smrtnosti u klimatskim katastrofama i suočavaju se sa povećanim rizicima od rodno zasnovanog nasilja tokom takvih događaja.

Preporuke

1. *Razmotriti sprovođenje detaljne rodne analize životne sredine i klimatskih promena na Kosovu. Ova analiza bi trebala proceniti različite uticaje klimatskih promena na različite društvene grupe, posebno sa fokusom na žene, mlade i etničke manjine. Njeni nalazi i preporuke treba koristiti za upućivanje budućih prilagođavanja i uređenja politike i osmišljavanja programa.*
2. *Na osnovu analize, podržati MŽSPPI u izradi i sprovođenju smernica za rodnu ravnopravnost u skladu sa Zakonom o klimatskim promenama iz 2024. godine.*
3. *Podržati MŽSPPI u uključivanju rodne perspektive u sve aktivnosti, projekte i programe koji se odnose na klimatske promene.*
4. *Podržati inicijative za edukaciju javnosti o različitim uticajima klimatskih promena na žene i druge ranjive grupe, unapređujući razumevanje zajednice i strategije odgovora.*

Digitalizacija

Zaključci i ključni nalazi

- Žene su značajno nedovoljno zastupljene u digitalnom i IKT sektoru na Kosovu, zauzimajući samo 38% uloga u donošenju odluka u Ministarstvu unutrašnjih poslova i čine manji deo preduzetnika u IKT.
- Uprkos visokoj ukupnoj Internet povezanosti, žene na Kosovu se suočavaju sa značajnim preprekama za digitalno učešće, uključujući pristupačnost i pokrivanje troškova internet usluga i uređaja, dodajući značajan rodni disparitet u digitalnoj pismenosti i pristupu.

Preporuke

1. *Finansirati stipendije i izraditi ciljane programe za žene i devojčice u IKT obrazovanju, posebno u stručnoj obuci i visokom obrazovanju. Podsticati partnerstva između obrazovnih institucija i tehnoloških kompanija kako bi se studentima obezbedila praksa i mentorstvo.*
2. *Pokrenuti inicijative za poboljšanje digitalne pismenosti među ženama, fokusirajući se na prevazilaženje prepreka kao što su priuštivost i pristup.*
3. *Sprovesti specijalizovane programe koji se fokusiraju na podizanje svesti o sajber bezbednosti i mere zaštite za žene, rešavajući pitanja poput onlajn uznemiravanja i nasilja uzrokovanog tehnologijom. Obezbediti obuku i resurse kako bi se pomoglo ženama da zaštite svoju privatnost i uspostave onlajn bezbednost.*

